

Сучасні підходи до організації виховної роботи в закладах освіти

**Збірник статей
науково-практичної конференції**

**Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
Відділ освітньої та інноваційної діяльності**

***Сучасні підходи
до організації
виховної роботи
в закладах освіти***

*Збірник статей
науково-практичної конференції*

Луцьк 2025

УДК 378.046.4:37.015

С 91

Сучасні підходи до організації виховної роботи в закладах освіти : зб. ст. обл. наук.-практ. конф. (29 листопада 2024 р., м. Луцьк) / упоряд. Н. А. Поліщук. Луцьк : Волинський ІППО, 2025. 220 с.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 9 від 19 грудня 2024 року)*

Редакційна колегія:

Олешко П. С., кандидат історичних наук, професор, директор (Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти);

Вітюк В. В., кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної та навчальної діяльності (Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти);

Кінах Н. В., доктор педагогічних наук, завідувач кафедри психології і педагогіки (Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти);

Рубльова Н. О., доктор філософії в галузі педагогіки, заступник директора з науково-педагогічної та освітньо-проектної діяльності (Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти);

Муляр О. П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів (Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти)

Упорядник:

Поліщук Н. А., завідувач відділу освітньої та інноваційної діяльності (Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти)

У збірнику вміщено тези та інші матеріали учасників обласної науково-практичної конференції «Сучасні підходи до організації виховної роботи в закладах освіти», організованої та проведеної Волинським інститутом післядипломної педагогічної освіти 29 листопада 2024 року.

Видання розраховане на широке коло педагогів.

*Матеріали відтворено з авторських оригіналів,
в авторській редакції.*

УДК 378.046.4:37.015

© Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2025

© Автори статей та тез, 2025

ЗМІСТ

ОЛЕШКО Петро	Вступне слово	5
БОНДАРЧУК Ірина	Виховуємо патріота та громадянина	9
ВАЩУК Лариса	З досвіду роботи методичного об'єднання вчителів початкових класів та вихователів ГПД. Основи педагогічної співпраці «Педагоги-діти-батьки»	14
ВІТЮК Валентина	Формування ціннісних орієнтацій особистості в умовах нової української школи	25
ГЕРАСИМЮК Ірина	Вебквест як сучасний підхід до вивчення громадянської освіти в ЗЗСО	31
ІЩИК Алла	Гра «Сокіл» («Джура») як пріоритетний напрям виховного процесу у ЗЗСО з національно-патріотичного виховання	36
КАБАК Надія, КОНДРАТЮК Людмила	Життя, як воно є, або на території мудрих думок	43
КАЗМІРЧУК Наталія	Безпечне майбутнє: попередження ризикованої поведінки та булінгу серед школярів	48
КАМІНСЬКА Валентина	Актуальність використання елементів квест-технології в освітньому процесі	55
КЛІМАШЕВСЬКА Олена	Колективні ініціативи як інструмент розвитку патріотизму	60
КОВТОНЮК Ірина	Сценарій виховного заходу для здобувачів початкової освіти «Збережи своє життя»	72
КОРНЕЙКО Микола	Військово-патріотичне виховання учнів як пріоритетний напрям виховного процесу ЗЗСО	79
ЛІНІК Наталія	Національно-патріотичне виховання учнів як пріоритетний напрям виховного процесу у початковій школі	85
ЛУК'ЯНЧУК Галина	Реформа НУШ в умовах війни: людський фактор ...	89
МАГЕРОВСЬКА Ірина	Особливості організації та проведення свят у початковій школі	95
МАЗУРИК Тамара	Умови забезпечення інклюзивного освітнього середовища	100

МИЦЬ Мар'яна	Формування патріотизму на основі українських національних цінностей	104
ПИЛИПЧУК Богдана	Національно-патріотичне виховання учнів як пріоритетний напрям виховного процесу ЗЗСО	112
ПОЛІЩУК Наталія	Ціннісні орієнтири сучасної української школи ...	116
ПОСЕЛЬСЬКА Олена	Роль музеїв у національно-патріотичному вихованні здобувачів освіти	121
ПРОВАЛЬНА Неоніла	Ціннісні орієнтири педагога НУШ в контексті інклюзивної компетентності	126
РАДЕЦЬКА Ірина	Самоорганізація діяльності класного керівника інклюзивного класу: практичні поради	130
РАМСЬКА Оксана	Педагогіка партнерства у національно-патріотичному вихованні здобувачів освіти ...	140
РОМАНЮК Наталія	Національно-патріотичне виховання здобувачів початкової освіти у позакласній роботі ЗЗСО ...	144
РОМАНЮК Наталія	Вплив читання на виховання та розвиток особистості	153
РУБЛЬОВА Наталія	Українська вишиванка як засіб виховання національної свідомості школярів	157
САХАРЧУК Оксана	Учнівське волонтерство й благодійність під час війни	163
СЕМЕНЮК Оксана	Національно-патріотичне виховання учнів – складова виховного процесу ЗЗСО	167
СИЛЮК Анатолій	Про національно-патріотичне виховання в закладах освіти Волині	170
ТКАЧУК Людмила	Формування патріотизму та національної свідомості здобувачів освіти в сучасних умовах	177
ЧЕРВІНСЬКА Наталія, РЕШЕТИЛО Ольга	Патріотичне виховання – важлива складова сучасної освіти	182
ЧЛЕК Олена	Формування ключових компетентностей здобувачів освіти шляхом впровадження національно-патріотичного виховання в умовах НУШ	193
ЧОРНА Наталія, ДАХНЮК Галина	Навчання правил поведінки в умовах воєнного стану	205
Відомості про авторів		210
Додаток А		213

Петро ОЛЕШКО,
кандидат історичних наук, професор, директор
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)

ВСТУПНЕ СЛОВО

В жорстоких реаліях воєнного стану в Україні перед освітянами стоїть важливе завдання – об'єднати зусилля педагогічної та громадської спільнот на засадах взаєморозуміння, співробітництва для захисту прав та свобод, оволодіння дітьми універсальними цінностями і моделями поведінки, що складають основу світової культури [3].

Відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи виховання є невід'ємною складовою освітнього процесу, є наскрізним процесом, охоплює усі сфери шкільного життя і має ґрунтуватися на цінностях [3].

Виховання в умовах війни надає новий імпульс духовному оздоровленню молоді, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав особистості. Воно має стимулювати розвиток суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства права, соціальної справедливості, гарантує умови для зростання добробуту людей [4].

Загальна соціокультурна ситуація, виклики щодо збереження цілісності й державності України, військова загроза, завдання консолідації суспільства, реформування системи освіти визначають нагальність підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища, а також

до виховання базових соціальних цінностей суспільства, соціально-значущих якостей особистості, її компетентності й готовності до вияву відповідальної громадянської позиції і патріотизму [4].

Концепцією Нової української школи передбачено зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.

Реалізація мети освіти має ґрунтуватися на таких ціннісних орієнтирах:

- визнання унікальності й талановитості кожної особистості та заборона будь-яких форм дискримінації;
- розвиток вільної особистості через підтримку самостійності, підприємливості й ініціативності;
- розвиток критичного мислення та впевненості в собі; формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку дитини;
- забезпечення добробуту й безпеки завдяки створенню атмосфери довіри, взаємоповаги і взаємодопомоги у шкільному освітньому середовищі; заклад освіти має бути безпечним місцем, де запобігають насильству й булінгу (цькуванню), надають потрібну допомогу;
- утвердження людської гідності та доброчесності, зокрема академічної, через виховання чесності, відваги, наполегливості, милосердя, доброти, справедливості, поваги до прав людини;
- плекання любові до рідного краю, української культури, дбайливе ставлення до довкілля;
- формування активної громадянської позиції, відповідального ставлення до Української держави, історії українського народу, державної мови [2].

Найважливішими напрямками виховної роботи сьогодні є: психологічна та емоційна підтримка учнів; навчання правил поведінки в умовах воєнного стану

(під час повітряних тривог, поводження з вибухонебезпечними предметами, перша медична допомога тощо); адаптація та підтримка учнів-ВПО; розвиток критичного мислення та медіаграмотності; національно-патріотичне виховання.

В умовах воєнного стану виховний процес у сучасній школі набуває вагомих ознак національного характеру. Підкреслюємо особливу значущість таких базових духовно-моральних цінностей, як національна ідентичність, любов (до батьків, до Батьківщини, до себе), гідність, відповідальність, совість, свобода, патріотизм, справедливість, рівноправність, повага до інших, толерантність, ініціативність.

Акцентуємо увагу на важливості усвідомлення учнями поняття «патріотизм». Це моральна позиція, що виявляється в любові до Батьківщини, гордості за її успіхи й досягнення, у повазі до її історичного минулого, культурних традицій, у готовності прийти на допомогу в скрутні часи, відстояти її незалежність, пожертвувати життям за її незалежність і свободу.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013–2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників

антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України [1].

Привертаємо увагу до необхідності щодня проводити в закладах освіти загальнонаціональну хвилину мовчання за співвітчизниками, загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України (Указ Президента України № 143/2022 від 16.03.22 року «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України»).

Варто наголосити на понятті територіальної цілісності держави, згідно з яким територія держави є недоторканою від посягань з боку інших держав. [4].

Доцільним є використання інтерактивних технологій: перегляд відеоматеріалів, віртуальних екскурсій та виставок; організація створення серії мотивувальних відеороликів, участь в акціях, флешмобах, конкурсах тощо. Це зробить урок більш цікавим та ефективним, допоможе кращому сприйняттю та засвоєнню учнями нових знань.

У важкі для всієї України часи, через військове вторгнення росії, здобувачі освіти можуть бути корисними залучившись до благодійної діяльності та волонтерства. Добрі справи, що починаються зі шкільних років, виховують у дітях емпатію, здатність розуміти інших, дають змогу накопичувати досвід соціальної взаємодії та спілкування. Волонтерська діяльність допомагає дітям бачити весь спектр добра. Дитина, яка робить хороші вчинки та вкладає в них свої старання, частіше бачитиме такі вчинки навколо. Розвиває ціннісну сферу учнівства. Дитина гостріше відчуває добро – не лише те, що робить вона, але й те, що роблять для неї. Дає змогу накопичувати досвід соціальної взаємодії та спілкування; сприяє

формуванню ціннісних і моральних норм як особистості, так і соціуму загалом.

Організація виховного процесу в новій українській школі спонукає педагогів на пошук нових альтернативних форм роботи відповідно до нинішніх умов, які забезпечать належний рівень життєвої компетентності вихованців, що дозволить їм включитися у розбудову сучасного світу в повоєнний час та віднайти там своє місце.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MUS37143?an=17&ed=2022_06_23
2. Концепція НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022/2023 н. р. : лист МОН від 10.08.2022 р. № 1/9105-22. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37295>
4. Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році : лист МОН № 1/12702-23 від 24.08.23 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/89848/

Ірина БОНДАРЧУК,
заступник директора з виховної роботи
(КЗЗСО «Луцький ліцей № 25», м. Луцьк)

ВИХОВУЄМО ПАТРІОТА ТА ГРОМАДЯНИНА

Сьогодні перед освітянами стоїть завдання виховання громадянина. Воно реалізується через виховний простір освітній закладу. Громадянське суспільство потребує відтворення почуття істинного патріотизму як духовно-моральної цінності, формування в молоді активної, соціально значущої позиції, яку вона може проявити в усіх видах діяльності, перш за все пов'язаних із захистом

інтересів своєї родини, рідного краю, реалізацією особистого потенціалу на благо української держави.

Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в державі, саме школа повинна стати осередком становлення громадянина-патріота України, виховувати у молодого покоління високу патріотичну свідомість, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності держави.

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді серед виховних напрямів найбільш актуальним сьогодні виступає патріотичне виховання, що закладає фундамент для формування свідомості як сучасної молоді, так і прийдешніх поколінь українців, що вбачатимуть у державі запоруку особистісного розвитку і сповідуватимуть ідеї гуманізму, демократії, свободи, толерантності, виваженості та відповідальності за своє життя та долю рідної держави.

Український педагогічний словник дає таке визначення патріотизму: це «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму – важлива складова виховної діяльності школи. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди і переконання» (Гончаренко, 1997, с. 249).

Патріотичне виховання спирається на такі загальнопедагогічні принципи виховання, як дитиноцентризм, природовідповідальність, культуровідповідальність, гуманізм, урахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас патріотичне виховання має власні принципи,

а саме: принцип національної спрямованості; принцип самоактивності й саморегуляції; принцип полікультурності; принцип соціальної відповідності; принцип історичної і соціальної пам'яті; принцип міжпоколінної наступності (Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді).

З метою посилення національно-патріотичного виховання учнів у Луцькому ліцеї № 25 проводяться тематичні заходи: увічнення пам'яті воїнів, загиблих у російсько-українській війні; тематичні уроки, лекції, дискусії, вікторини, екскурсії до культурних та історичних пам'яток, музеїв, виставки дитячої творчості, тематичні стенди, фотовиставки; проекти, огляди-конкурси, години спілкування «Герої не вмирають», «Наші герої», бесіди, уроки мужності, зустрічі із захисниками, конференції тощо. Учні беруть участь у Всеукраїнських акціях «Милосердя», «Від серця до серця», «Миколай про тебе не забуде»; діяльності клубів за інтересами: євроклубу «Єврозоря», спортивного клубу «Олімп».

З метою висвітлення подвигу українських військових ЗСУ – випускників освітнього закладу, які віддали свої життя, захищаючи територіальну цілісність та незалежність України в 2014–2024 роках, вшанування світлої пам'яті героїв, колектив ліцею реалізував краєзнавчо-дослідницьку роботу «Герої не вмирають!».

Відповідно до поставленої мети було зібрано інформацію про короткий життєвий шлях випускників освітнього закладу, які загинули за територіальну цілісність та незалежність України: Карабана Артема, Шульгу Максима, Шкредя Сергія, Неділька Владислава, Симоновича Ілю, Лук'янчука Олега, Буська Богдана, Хрищука Олега, Корольчука Олега, Ющенка Олександра, Антонюка Павла, Бідуна Петра, Калитюка Ігоря.

У процесі написання роботи, опрацьовуючи документальні джерела, учні та педагоги зустрічалися із побратимами, родичами загиблих, вчителями, записуючи їхніх спогади, простежили, який великий внесок зробили сім'я та школа у закладенні фундаменту формування високого почуття патріотизму у полеглих героїв, виховання національної зрілості та громадянської свідомості. Від перших зернин любові до України до жертвовного подвигу в ім'я захисту священних рубежів держави.

У ході дослідження, учасники освітнього процесу комунального закладу «Луцький лицей № 25» долучилися до проведення першого тематичного уроку «Ми – українці: честь та слава незламним», оновили тематичний стенд «Герої не вмирають», відвідали пересувну виставку Волинського обласного краєзнавчого музею «Герої не вмирають!», що експонувалася у фоеє лицю, до цілої низки благодійних акцій зі збору продуктів харчування, солодоців, засобів гігієни, ліків, плетіння маскувальної сітки, написання листів воїнам із метою збору коштів на потреби ЗСУ. Брали активну участь у тематичному вечорі «Україна – країна нескорених», патріотичному заході «Герої не вмирають!» Зустрілися із випускником Дубенем Артемом, який захищає Україну у складі 5 ОШБ, із вчителем предмету «Захист України», реєстровим козаком, членом Волинської обласної громадської організації «Козацьке стрілецьке братство» Ткачуком Віктором Володимировичем, який зараз у складі 100 бригади 53 батальйону захищає Україну. 14 листопада 2024 року у складі команди «Герої-добровольці» успішно виступили у XVIII міських іграх конкурсно-пізнавальної програми «Ми – волиняни» та ввійшли у фінал конкурсу.

На наше переконання, дане дослідження сприяє формуванню у молодого покоління високого патріотичного духу, почуття вірності, любові до Батьківщини, готовності

до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України.

Пам'ятаємо наших героїв, адже вони виконали свій військовий та громадянський обов'язок до кінця, дали нам можливість спокійно жити та творити. Усі, хто віддав своє життя за Україну, залишаться у нашій пам'яті мужніми, сильними, незламними, щирими та відкритими людьми. Пам'ятаємо їх, адже вони – наше минуле, сьогодення та майбутнє. Слава Україні! Героям слава! Герої не вмирають!

Лариса ВАЩУК,
учитель початкових класів
(КЗЗСО «Луцька гімназія № 7 Луцької міської ради», м. Луцьк)

З ДОСВІДУ РОБОТИ МЕТОДИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ТА ВИХОВАТЕЛІВ ГПД. ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІВПРАЦІ «ПЕДАГОГИ – ДІТИ – БАТЬКИ»

Закон України «Про освіту» надає батькам вибір впливу на навчання власної дитини, на визначення траєкторії її навчання, на організацію освітнього процесу у школі. У батьків з'явилась можливість більш активно брати участь у розробці освітніх проєктів, стратегії розвитку школи, у виборах її директора, вони мають змогу обирати зручну для себе форму допомоги школі, вчителям, класним керівникам, дитячому колективу, разом з педагогами брати відповідальність за реалізацію поставлених завдань, активно долучатися до змін в освіті.

Кожного разу, набираючи 1 клас, ми працюємо над питаннями: «Як зробити батьків першокласників помічниками вчителя та молодшого школяра? Як їх залучити до освітнього процесу? Як доступно пояснити відмінність між школою минулого, у якій вони навчалися, та Новою українською школою – школою компетентностей XXI століття? Як налагодити із ними стосунки на засадах педагогіки партнерства? Як перетворити традиційні батьківські збори на сучасні, цікаві, корисні та радісні зустрічі з використанням інтерактивних технологій?»

Відповіді на ці та безліч інших запитань нам дали сучасні батьки наших учнів. Вони з великим задоволенням допомагають у проведенні всіх класних виховних заходів. Пропонують нові форми проведення свят. Батьки – це наші помічники.

Вже в травні, після формування класів, ми активізували інтернет-спілкування за напрямками: батьки-батьки та батьки-вчитель. Використовуємо онлайн-чати, соцмережі, ділимося фото участі дітей у житті класу і школи, розповідаємо про будь-який успіх у навчанні. Кожен з батьків знає, чим займаються інші діти, як працює його дитина.

Батьки стають нашими першими помічниками у проведенні екскурсій з учнями. А екскурсій в 1 класі дуже багато: «Дорога до школи», «Моя вулиця», «Театр», «Екологічними стежками», «Осінь», «Зима», «Весна», «Моє місто» тощо.

З великим задоволенням батьки проводять майстер-класи, уроки дизайну, я досліджую світ.

Майстер – клас «Виготовлення іграшок у техніці оригамі»

Майстер – клас «Історія української іграшки»

Майстер-клас з письменницею і народною майстринею Наталією Бугай

Молодші школярі виявляють творчість та креативність, виготовляючи патріотичні листівки, розфарбовуючи печиво, плетучи обереги воїнам.

Під час одного з тематичних днів обговорено питання життя мешканців водойм. У висвітленні цієї теми нам допомогла Буднік Світлана Василівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти СНУ імені Лесі Українки.

Світлана Василівна продемонструвала майстер-клас «Облаштування прісноводного акваріума живими

рослинами і рибками». З цікавістю діти спостерігали за життям рибок, їх поведінкою. Незабутні враження залишилися у кожному маленькому серці.

А як цікаво кожен з батьків розповідає про свою професію.

Регулярно батьки проводять виховні години, присвячені правилам дорожнього руху, роблять їх проведення яскравішим, наповненими новим змістом.

Школярі це відчують та цінують, а батьки, бачачи, як не просто організувати дітей, краще розуміють та поважають учительську працю. Діти бачать своїх батьків з іншої сторони, вже як вчителя своїх однокласників.

Щоб навчати дітей діяти зібрано та рішуче у випадку виникнення надзвичайних ситуацій у нашому закладі проводять День цивільного захисту. Учні перших класів ознайомлюються із роботою патрульної поліції. Школярі 2-х класів здобувають теоретичні знання через навчальні ігри, вікторини, перегляд кінофільмів із цивільного захисту. Представники Ювенальної поліції проводять бесіди

для учнів 3–4 класів «Безпека в Інтернеті: що потрібно знати», «Захисти своє життя», «Порядок дій у НС».

Нова реформа освіти спрямована на створення «партнерських відносин» між вчителем, учнем і батьками.

Вчителі повинні ініціювати і залучати родини до участі у побудові нової української школи, у здобутті спеціальних знань про вікові особливості дитини, знайомити з ефективними методами виховання дитини. Саме ми, педагоги, разом з батьками співпрацюємо не тільки у навчальному процесі у школі, але й батьки є першими помічниками і авторами всіх виховних заходів у класах.

Виховний захід «Козацькому роду нема переводу»

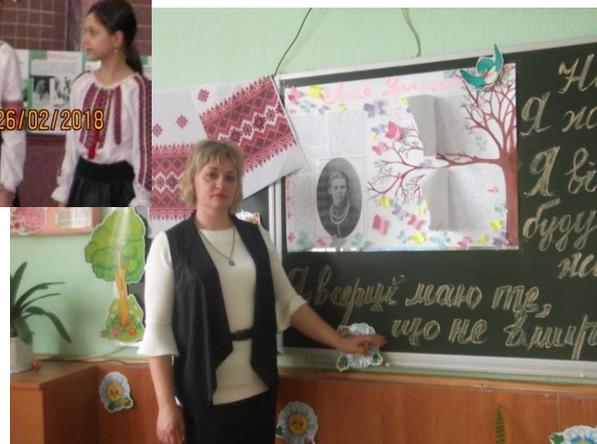

Виховний захід
«Андріївські вечорниці»

Виховний захід
«Свято Стрітєння»

Виховний захід «Ні я жива!
Я в серці маю те, що не вмирає!...»

Виховний захід «Ввічливість та доброта – ключі, що відкривають серця»

Виховний захід «Українська хустина з бабусиної скрині»

Виховний захід «Побачення з давнім Луцьком»

«День Вишиванки»

У своїй роботі для успішної співпраці школи та батьків для розвитку партнерства використовуємо: постійне, чітке, двостороннє спілкування, різні способи залучення батьків до освітнього процесу, формальне й неформальне спілкування з окремими батьками і з групою батьків.

У свій час Василь Сухомлинський наголошував, що час і батькам, і вчителям глибоко усвідомлювати, що ані школа

без сім'ї, ані сім'я без школи не можуть упоратись з найтоншими, найскладнішими завданнями становлення людини.

Щоб виховати випускника нової школи як всебічно розвинену особистість, спроможну змінювати навколишній світ, здатну до інновацій і критичного мислення, необхідно розкрити та розвинути неповторні здібності і таланти кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

Валентина ВІТЮК,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора з науково-методичної та навчальної діяльності
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасний етап реформування основних напрямів педагогічної освіти зумовлює необхідність зміни змісту й структури організаційно-методичного забезпечення, пошуку інноваційних підходів, активних форм і методів навчання, виховання, спрямованих на формування творчої особистості з високим рівнем розвитку компетентності в умовах впровадження Концепції «Нова українська школа».

У Законі України «Про освіту» мету освіти визначено як всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності

на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [3].

Виховні цінності за Концепцією «Нова українська школа» спрямовані на врахування потреб, інтересів і здібностей кожної дитини. Власне ідея Нової української школи передбачає виховання, що ґрунтується на цінностях [5]. Нові вимоги до виховання підростаючого покоління ставлять перед педагогічною спільнотою в реалізації концептуальних засад реформування «Нової української школи». Одна з основних вимог – зосередження уваги насамперед на особистості, розвитку її ключових компетентностей.

Саме цінності є фундаментом освіти та умовою формування людини та суспільства, які у своїй як професійній, так і повсякденній діяльності зважають морально-етичний та публічний інтереси.

Глобальні зміни в сучасному світі ведуть до переосмислення методологічних основ розвитку наук про людину. Традиційні уявлення про закономірності становлення особистості, розвитку інтелекту, творчого потенціалу збагачуються новими теоріями, концепціями, інноваційними технологіями, моделями, варіативними освітніми програмами, вимагають посилення уваги до фундаментальних основ розвитку науки і практики.

Сьогодні, коли йде процес об'єднання людства у вирішенні глобальних проблем сучасності, теорія цінностей переживає своє відродження в зв'язку з новими соціальними, науково-технічними реальностями дійсності, оскільки все більшу роль у змісті світовідчуття, світогляду нових поколінь починають грати категорії миру, життя людини її особистого самоствердження. Зараз, як ніколи,

відчувається необхідність міждисциплінарного синтезу знань про людину, що у свою чергу повинна спиратися на оновлену філософську картину світу, на загальнолюдські цінності.

Цінності те, що особливо важливо для людини, те, що людина особливо цінує в житті, навколишньому світі, людях, матеріальній і духовній культурі, чому вона надає особливого значення, джерело мотивації діяльності. На відміну від передавання знань, певна цінність може успішно впроваджуватися у людській свідомості лише наскрізно, через настановлення й особистий приклад. Віктор Франкл, автор книги «Людина у пошуках справжнього сенсу», стверджував, що цінностей не можна навчитися, їх можна тільки пережити [1, с. 29].

Виховання людини ґрунтується на визнанні певної системи цінностей, яким надається перевага у суспільстві. Ціннісні орієнтації, як стверджується в різноманітних філософських, психологічних, лінгвістичних словниках та енциклопедіях, – це вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних благ та ідеалів. Наявність усталених орієнтацій особистості характеризує її зрілість. Ціннісні орієнтації, що адекватно проявляються в реальній поведінці, характеризують структуру особи з боку її соціального змісту (переконання моральні принципи, інтереси, мотиви тощо). Проблема соціалізації людини та формування її індивідуальності всебічно розроблена в науковій літературі з філософії, соціології, психології, педагогіки. Індивідуалізація означає зростання автономії індивіда і ставить його перед необхідністю самостійного вибору цінностей, на які він потім орієнтується.

Більшість як вітчизняних, так і зарубіжних авторів цінностями вважають ключові життєві орієнтири, спонукальні механізми людської діяльності, результати історичного розвитку суспільства (матеріальну і духовну культуру).

Відмінність між матеріальними і духовними цінностями полягає в тому, що матеріальні цінності служать для задоволення практичних потреб людини, а духовні (соціально-політичні, моральні, естетичні, релігійні та ін.) характеризують вищі запити людини. Важливою теоретичною і практичною проблемою школи є, на думку вченого-педагога О. Сухомлинської, прилучення дитини до тих ідеалів, та цінностей, що мають універсальне значення, об'єктивний характер і, що найважливіше, позитивну життєствердуючу спрямованість. Серед важливих проблем утвердження ціннісного підходу до освітнього процесу О. Сухомлинська виділяє концентрацію аксіологічних цінностей навколо ідеї гуманістичного виховання; систематизацію, педагогізацію і певну ієрархізацію основних цінностей; здійснення акценту на таких загальнолюдських цінностях, як Людина, Сім'я, Праця, Знання, Батьківщина, Земля, Мир, Милосердя [7, с. 25].

Система ціннісних орієнтацій особистості завжди адекватна системі цінностей суспільства. Слідом за переоцінкою цінностей, що відбувається в суспільстві постійно, а іноді передбачаючи її, появляються зміни в ціннісних орієнтаціях особистості. Серед об'єктивних чинників, що зумовляють певну орієнтацію учнів, найдієвішими, на наш погляд, є державна політика, демократизація і гуманізація освіти і суспільства; відродження національної культури, духовно-моральних цінностей. Інноваційні процеси в освіті передбачають пошук ефективних шляхів забезпечення якісної освіти впродовж життя. Важливим стає орієнтація на особистість, забезпечення комфортних умов отримання освіти, підготовка конкурентоздатної особистості.

В умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» важливого значення набуває інноваційна діяльність

закладів освіти, яка характеризується системним експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій в освітньому процесі. Реалізація компетентнісного підходу передбачає зміни в освітньому процесі, оскільки результати навчання набувають значущості як в самій системі освіти, так і поза її межами, а в якості освітнього результату виступає не кількість засвоєної інформації, а загальна здатність і готовність до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, набутих в освітньому процесі.

Розвиваючи інноваційне освітнє середовище закладу освіти, важливо сприяти розвитку цілісної особистості, здатної до критичного мислення, патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, інноватора, здатного змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя.

Сучасна соціокультурна ситуація в Україні характеризується якісними змінами пріоритетів і цінностей у суспільній свідомості, що впливає на розвиток освіти зокрема, і педагогічної науки, в цілому. Соціально-економічна і політична нестабільність в країні відображається на розвитку сфери культури й освіти, утруднюючи соціалізацію молодого покоління. Сьогодні постає потреба у формуванні особистості, здатної не тільки адаптувати загальнолюдські цінності, але і виробляти власні ціннісні орієнтації, і реальність за рівнем стану суспільного життя стає очевидною. Особливу тривогу викликає неготовність молоді до сприйняття загальнолюдських цінностей, вміння вирішувати складні життєві ситуації.

Отже, метою освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та громадянської активності. У формуванні означених важливих якостей, розвитку та виховання особистості громадянина сучасної демократичної держави важливе місце займає середовище – все те, що оточує дитину від народження, починаючи з сім'ї, шкільного оточення і завершуючи середовищем соціальним, у якому створюються умови для її розвитку і виховання на основі ціннісних орієнтирів.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 2. С. 26–31.
2. Вітюк В. В. Нова українська школа як середовище розвитку сучасної особистості. *Інноваційні освітні підходи до навчання дітей нового покоління* : зб. наук.-метод. пр. учасників фестивалю освітніх інновацій (15 червня 2022 р., м. Луцьк) / уклад.: Н. А. Поліщук, В. В. Камінська. Луцьк : Волинський ІППО, 2022. С. 41–46.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Культура цільового управління в національній системі освіти: гуманістичний контекст : кол. моногр. / О. Л. Ануфрієва, Т. І. Бурлаєнко, Г. А. Дмитренко [та ін.] ; за заг. ред. Г. А. Дмитренка, В. В. Олійника. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 412 с.
5. Нова українська школа. URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konceptziya.pdf>
6. Олешко П. С., Вітюк В. В. Науково-методичний супровід упровадження Держстандарту базової середньої освіти та підготовки педагогів до роботи в НУШ. *Педагогічний пошук*. 2022. № 2. С. 33–36.
7. Сухомлинська О. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи. *Шлях освіти*. Київ, 1996. С. 24–26.

Ірина ГЕРАСИМЮК,
*студентка 4 курсу факультету історії, політології
та національної безпеки спеціальності «014 Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)»
(Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)
науковий керівник: Карліна Оксана Миколаївна, канд. іст. наук, доц.*

ВЕБКВЕСТ ЯК СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В ЗЗСО

В умовах сучасного освітнього середовища освітня система прагне створити міцний фундамент для інформаційного суспільства, тому особлива увага приділяється розвитку цифрових компетентностей учнів. Комп'ютерні технології в цьому контексті виступають не просто інструментом, а й невід'ємною складовою самого освітнього процесу. В умовах реформування освіти вчителі повинні бути готовими до постійного розвитку та впровадження інновацій. Це охоплює широкий спектр завдань: від освоєння сучасних технологій та пошуку креативних методів навчання до оновлення змісту освіти та створення сприятливих умов для навчання, що відповідають вимогам часу. Важливим аспектом сучасного освітнього процесу є використання підходів, спрямованих на розвиток критичного та творчого мислення, а також на формування нових знань та вмінь учнів. Вебквест є прикладом такої інноваційної технології, що успішно застосовується в навчанні.

Використання вебквестів на уроках громадянської освіти є особливо цінним, адже вони стимулюють пізнавальну активність учнів, розвивають критичне мислення та сприяють формуванню практичних навичок, необхідних для активної громадянської позиції.

Метою статті є визначити особливості використання вебквестів на уроках громадянської освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання теоретичного підґрунтя використання вебквестів у навчальному процесі знайшли відображення у роботах Л. Гусак «Освітні вебквести: особливості та специфіка», О. Кошель «Використання веб-квестів у навчально-виховному процесі», О. Сандул «Актуальність використання веб-квестів у навчальному процесі» та С. Сидоренко «Вебквести як сучасний і зручний інструмент для навчання». Аналіз сучасного стану застосування вебквестів на уроках громадянської освіти представлений у працях Г. Генсерука «Цифрова компетентність як одна із професійно значущих компетентностей майбутніх учителів», С. Загороднього та С. Нагорняка «Гейміфікація на уроках громадянської освіти: від теорії до практичної реалізації», а також О. Слободиської «Використання квест-технології при викладанні історичних дисциплін».

В. Кулішов вважає, що технологія вебквесту є ефективним інструментом організації пошуково-дослідницької діяльності учнів, що передбачає збір, аналіз, систематизацію та узагальнення інформації з метою формування та аргументації власної позиції [6, с. 13–27]. З точки зору Н. Щерби, наближення вебквестів до проєктів, шляхом фокусування на вирішенні реальних проблем, з якими учні стикаються поза межами школи, є ключовим фактором підвищення їхньої ефективності. Це сприяє кращій адаптації учнів до життя в суспільстві, робить навчання більш осмисленим та мотивуючим. При цьому, тип вебквесту визначає як вибір проблем, так і очікувані результати [9, с. 84–88].

Можна зробити висновок, що технологія вебквесту має значний педагогічний потенціал, оскільки стимулює розвиток критичного мислення, самостійності та творчих здібностей учнів, пропонуючи їм цікаву інтерактивну

роботу з реальними проблемами, що, в свою чергу, підвищує мотивацію до навчання та сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гейміфікація навчальної дисципліни «Громадянська освіта» є дієвим педагогічним підходом, що стимулює розвиток критичного мислення та навичок практичного розв'язання проблем. Використання вебквестів на уроках громадянської освіти є інноваційним педагогічним методом, що інтегрує інтерактивні форми навчання із сучасними технологіями. Цей підхід сприяє глибшому засвоєнню учнями матеріалу з громадянської освіти, розвитку їхнього критичного мислення, навичок пошуку інформації та командної роботи [3, с. 124].

Застосування технології вебквесту надає можливість створювати віртуальні навчальні середовища, де учні можуть практикувати навички, передбачені програмою «Громадянська освіта», зокрема, шляхом участі в симуляціях виборчих процесів або розв'язання екологічних проблем [2, с. 22]. Ефективним доповненням є проведення вільних дебатів, що сприяють розвитку вміння висловлювати власні думки, слухати та аналізувати аргументи інших, формуванню критичного мислення та навичок аргументації, а також вихованню толерантності та поваги до різних поглядів. Зазначені методи можуть бути успішно інтегровані як в традиційну, так і в дистанційну або змішану форми навчання.

Освітня технологія квесту набуває все більшої популярності в навчальних закладах різного рівня. Технологічні методи, що застосовуються у квестах, сприяють розвитку загальнокультурних компетентностей, зокрема підвищенню мотивації до навчання, вдосконаленню інтелектуальних здібностей, розвитку критичного мислення та вміння встановлювати логічні зв'язки між різними явищами, виявляти помилки та

фальсифікації, а також аналізувати різні точки зору й ситуації з метою формування обґрунтованих висновків. Окрім того, квест-технології сприяють розвитку так званих «м'яких навичок» (soft skills), зокрема гнучкості та продуктивності мислення, швидкості реакції, відповідальності, взаємоповаги, здатності слухати та розуміти співрозмовника, а також вмінню аргументувати власну позицію [6, с. 18].

Вебквест реалізується за допомогою гіперпосилань та має структуру розгалуженої подачі навчального матеріалу. Це сприяє встановленню логічних зв'язків, глибокому засвоєнню досліджуваної теми, визначенню оптимального обсягу її змісту та забезпечує учасникам освітнього процесу можливість індивідуалізації навчання шляхом вибору власної траєкторії. Пошуковий характер даної технології забезпечує не лише ретельне вивчення теми, але й формування навичок роботи з інтернет-ресурсами, опрацювання та критичної оцінки інформації, а також виокремлення необхідних даних. Процес пошуку та обробки інформації набуває форми інтерактивної взаємодії між учнем та комп'ютером, де останній виступає як партнер у комунікації з метою отримання інформації [1, с. 10–12]. Застосування вебквестів, зокрема на уроках громадянської освіти, сприяє розвитку інформаційних та комунікативних компетентностей учнів.

Варто зазначити, що для успішного застосування вебквестів на уроках громадянської освіти необхідно створити психологічно сприятливі умови, що сприятимуть мотивації учнів та їхній активній участі в навчальному процесі. Важливим аспектом є забезпечення психологічного комфорту, де кожен учень відчуватиме підтримку та заохочення до самостійного пошуку інформації.

Висновки. Отже, використання вебквестів у громадянській освіті підвищує залученість учнів, стимулює їхню мотивацію та інтерес до навчання,

а також відкриває нові можливості для інтерактивного та захопливого навчання. Вебквести сприяють розвитку критичного мислення та самостійності учнів, надаючи їм можливість приймати рішення та не боятися помилок. Проте, для досягнення максимальної ефективності, важливо адаптувати технологію вебквестів до індивідуальних потреб та рівня розвитку кожного учня. Важливим аспектом застосування вебквестів у громадянській освіті є розвиток не лише критичного мислення та навичок вирішення проблем, але й формування таких важливих соціальних компетентностей, як ефективна співпраця, аргументована комунікація та вміння слухати, що є необхідними для успішної соціалізації.

Список використаних джерел

1. Генсерук Г. Цифрова компетентність як одна із професійно значущих компетентностей майбутніх учителів. *Open educational e-environment of modern University*. 2019. Вип. 6. С. 8–16. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/2414-0325.2019.6.816/244>
2. Громадянська освіта (інтегрований курс). 10 клас. Рівень стандарту : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. 22 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf>
3. Гусак Л. Освітні вебквести: особливості та специфіка. *Вісник науки і освіти*. 2023. С. 123–127. URL: http://nmc-pto.zp.ua/wp-content/uploads/2023/04/Zbirnyk-materialiv_compressed.pdf#page=123
4. Загородній С., Нагорняк С. Гейміфікація на уроках громадянської освіти: від теорії до практичної реалізації. *Вісник науки і освіти*. 2024. № 1 (19). С. 863–875. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/download/8921/8968>
5. Кошель О. Використання веб-квестів у навчально-виховному процесі. *Використання квест-технологій для активізації пізнавальної діяльності учнів* : зб. матеріалів обл. веб-конф. / В. М. Шемшур, Б. С. Безпоясний. Черкаси : Вид-во КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2016. С. 4–12. URL: https://matematuka.at.ua/MO/zbirnik_vikoristannja_kvest-1-1.pdf#page=4

6. Кулішов В. Застосування квест-технології у професійно-теоретичній підготовці учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти : навч.-метод. посіб. Біла Церква : БІНПО УМО НАПН України, 2018. С. 13–27.

7. Сандул О. Актуальність використання веб-квестів у навчальному процесі. *Актуальні питання підготовки майбутнього вчителя хімії: теорія і практика* : зб. наук. пр. Вип. 6. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2020. С. 72–74. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/38880/1/2020_Starosta%20Volodymyr_Vinnica_10-13_16-.pdf#page=72

8. Сидоренко С. Вебквести як сучасний і зручний інструмент для навчання. *Упровадження сучасних педагогічних технологій в умовах цифровізації економіки та суспільства: регіональний вимір* : матеріали регіонального наук.-практ. семінару (2 червня 2022 р.). Біла Церква : БІНПО ДЗВО УМО НАПН України, 2022. С. 124–130. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731854/1/%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80_%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%9F.pdf#page=124

9. Щерба Н. Зміст підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання веб-квестів у професійно-педагогічній діяльності. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. Вип. 5 (71). С. 84–88. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VZhDU_2013_5_18.pdf

Алла ІЩИК,

*заступник директора з виховної роботи, керівник гуртка «Джура»
(Маневицький ліцей № 1 імені Героя України Андрія Снітка
Маневицької селищної ради, смт Маневичі)*

ГРА «СОКІЛ» («ДЖУРА») ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ЗЗСО З НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

«Сокіл» («Джура») – всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра, що є формою позакласної роботи з патріотичного та морально-етичного виховання школярів, засобом формування патріотичної свідомості, спортивно-оздоровчої роботи. Організація гри в закладах

освіти спирається на учнівське самоврядування, засноване на традиціях козацького кола, вільного народного віче, і являє собою добровільне об'єднання дітей для виконання завдань гри.

Гра проводиться Міністерством освіти і науки України за сприянням інших міністерств, відомств та громадських організацій. На загальнонаціональному рівні проводиться з 2009 року. Новий поштовх у розвитку гра отримала 2015 року, коли вона була включена до Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580.

Національно-патріотичне виховання визначають як планомірну виховну діяльність, спрямовану на формування в учнівства національної самоідентичності й патріотизму. Немає потреби переконувати будь-кого в життєвій необхідності їх формування у шкільній юні. Згідно із Законом України «Про освіту» (2017) громадянська компетентність, як ключова, формується на уроках з усіх предметів, адже, за словами Анатолія Мокренка, українського письменника, журналіста та громадського діяча: «Фізиками, хіміками чи математиками стануть одиниці, а громадянами мають стати всі, бо без громадян держава просто неможлива». Саме тому актуальність досвіду полягає в:

– реалізації завдань, спрямованих на вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді, формування стійкого усвідомлення громадянином України своєї приналежності до української нації, наявності стійкого україноцентричного світогляду та здатності до збройного спротиву російській агресії, захисту України;

– вихованні майбутніх захисників державної незалежності та територіальної цілісності України, підвищенні рівня їх готовності до захисту Вітчизни;

- вихованні високоморальних особистостей, які плекають українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатні реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;
- підготовці молоді до виконання конституційного обов'язку – захисту цілісності України в Збройних Силах України та інших військових формуваннях, створених відповідно до чинного законодавства України.

Російсько-українська війна стократ помножила виклики, що стояли перед нашою країною. Вона різко змінила парадигму й орбіту національно-патріотичного виховання – від словесно-споглядально-абстрактного до активного, дієвого, співпричетного. У вирі буремних подій сьогодення опинилися і враз стали реальними патріотами всі – від мужніх воїнів, які ціною власного життя виборюють найдорожче – саме право України на існування, її свободу, незалежність і територіальну цілісність, боронять від нової версії фашизму Європу і весь світ, до відважних волонтерів і маленьких українців, які раптово подорослішали і взяли на себе невластиві дітям дорослі ролі.

«Україна – це супер. Україна – це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гарттом. В умовах сучасного світу їй немає ціни», – геніально сказала Ліна Костенко.

Такий гарт дає і Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»), якою ми з вихованцями захопились.

Організація гри «Джура» в навчальних закладах здійснюється на основі Положення про зазначену гру, затвердженого наказом МОН молоді і спорту України від 13.06.2012 № 687 (zareestrovaniy Ministerstvom yustitsii Ukraini vid 03 lipnya 2012 p. za № 1094/21406), та Умов

проведення окремих видів змагань і конкурсів, що розробляються організаторами відповідних етапів (фіналів) [7].

Участь дітей та учнівської молоді у грі є добровільною. На гурток приходять тільки за бажанням!!! З примусу ніякої роботи і результату не буде! Звичайно, ще і по показниках здоров'я йде відбір. Дитина може мати велике бажання, але за станом здоров'я не зможе брати участь у силових видах змагань. Заняття може відвідувати, але у змагальних етапах тільки вболіває.

Перед початком організації роботи з проведення зазначеної гри у закладі освіти необхідно провести інформаційно-роз'яснювальну роботу серед учнів (вихованців), педагогів, батьків щодо місця гри «Джура» в системі патріотичного виховання дітей та молоді, ознайомити всіх можливих учасників гри із змістом і формами окремих видів змагань, конкурсів. Таку інформаційну роботу можна здійснювати на загальних зборах учнівського та педагогічного колективів, а також батьківських зборах.

Рішення про долучення закладу освіти до гри приймається на засіданні педагогічної ради, на підставі якого такий захід вноситься до річного плану роботи закладу. Зазначені збори вирішують також питання участі в грі «Джура» навчального закладу в цілому, або окремих колективів (команд). В залежності від прийнятого рішення учасники гри організовуються в рої (найменша ланка), чоту (клас), сотню (паралель класів: молодші, середні, старші), курінь (навчальний заклад). Пишеться наказ про створення рою. У нашому ліцеї функціонує три рої: молодші учні – «козачата» (6–10 р.), рій «Козацька слава»; середні учні – «джури» (11–14 р.), рій «Козацька надія»; старші учні – «молоді козаки», рій «Воля» (15–17 р.). Виховником молодшого та середнього роїв є педагог-організатор ліцею

Козак О. В., старшими джурами опікуюсь я, хоч цього року уже вони випускники і паралельно з ними я працюю з середніми учнями нового набору.

Свою роботу з джурами я розпочала у 2017 році на добровільних засадах, безоплатно, тому що знайшла чудових дітей з іскорками в очах, які хотіли спробувати щось нове, невідоме, активне, сповнене адреналіну, творчості, сили, витривалості, нових знайомств, злетів, падінь і зрештою перемог!.. Ази участі у Грі черпали з нормативних документів, Положення про Гру, вивчали Типові правила та умови Гри, передивлялися відео в соціальних мережах. Велике значення має правильно вичитаний документ, на основі якого вчилися і змагалися.

Ще тоді мені до душі припали слова Василя Сухомлинського: «Вірте в талант і творчі сили кожного вихованця. Людина – неповторна!» [2], які і взяла за своє педагогічне кредо. А згодом з'явилися слова і життєвого кредо: «Всі перемоги починаються з перемоги над собою!», тому що мені довелося спершу перемогти себе, свої страхи, свої сумління, деякі фізичні і психологічні моменти, навчитися таким навичкам, які здавалися для мене недосяжними...

Працюю з джурами над методичною темою: «Формування та збереження української національної ідентичності у вихованців через військово-патріотичну гру “Сокіл” (“Джура”)». Стараємось зберегти те наше, українське, яке було споконвічно, не втратити інтерес до минувшини, вміти захистити своє... І, якщо за 4–5 років роботи з 8–15 малими, «колючими» їжачками, мені вдається на виході побачити цілеспрямований, патріотично налаштований, згуртований, дружній колектив української молоді – то я вважаю – це перемога! Перемога патріотизму і єдності! Адже, навіть 8–15 чоловік, які люблять і цінують українське – це вже крок до збереження нашої

ідентичності! На сьогодні серед джур-випускників є студенти медици, парамедики, військові, спортсмени, психологи, які думають працювати в Україні над її розбудовою.

До організації та проведення гри «Джура» залучаються: педагогічний колектив, окремі педагоги закладу освіти, орган учнівського самоврядування, учні, джури-випускники, а також представники громадських об'єднань, члени клубів за місцем проживання тощо. Джури завжди перші в організації та проведенні всіх заходів національно-патріотичного спрямування в ліцеї та селищі.

Кодекс лицарської честі учасника Гри:

- 1) підготовлений і безкорисливий;
- 2) чесний;
- 3) дисциплінований;
- 4) активний і підприємливий;
- 5) відважний;
- 6) витривалий;
- 7) врівноважений;
- 8) точний;
- 9) здоровий;
- 10) обережний.

Все це необхідно, щоб змагатися у таких залікових видах змагань і конкурсів як: «Впоряд» (стройова підготовка), «Відун» (знавці історії), «Бівак» (таборування), «Пластун» (орієнтування і цілевказання), «Смуга перешкод», «Стрільба», «Метання гранати», «Саперна підготовка», «Тактична підготовка – дії підрозділу в бою), «Рятівник» (перша домедична допомога) [6, с. 7].

«Сокіл» («Джура») – це не просто гра, це постійна навчально-виховна робота впродовж року, спільна робота учнів, педагогів, батьків, представників органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Участь у змагальних етапах, а також у таборуваннях можлива тільки за спільної праці всіх цих підрозділів (необхідне фінансування), а також завдяки постійним тренуванням і заняттям з джурами.

Проблема патріотичного виховання школярів в сучасних умовах життя суспільства та стану агресії з боку росії дуже актуальна і я вважаю, що досвід моєї роботи з джурами має практичну значущість у вихованні в гуртківців почуття патріотизму, патріотичної вихованості, стійкої мотивації до збереження свого здоров'я, всебічного розвитку та бажання захищати Батьківщину.

Практична значущість зайнятості моїх вихованців у грі «Сокіл» («Джура») полягає в тому, що результати навчання можуть бути використані ними в майбутньому для збереження власного життя та членів родини, оточуючих. Діти вчаться швидко реагувати, давати відсіч, працювати в команді. І, головне, вчаться захищати Батьківщину.

Список використаних джерел

1. «Джура» йде до школи: від гри до нової форми самоврядування. *Завуч*. 2016. № 14. С. 1–24.
2. Вислови мудрого вчителя : вислови В. Сухомлинського про патріотичне виховання. *Позакласний час*. 2008. № 10. С. 57–59.
3. Дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Джура». Таборовий правильник. *Позакласний час*. 2017. № 7. С. 5–38. Із тексту: Кодекс лицарської честі ; Система гри ; Символіка гри «Джура» ; Види змагань ; Ватри у таборі ; План проведення I етапу гри.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotichnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>
5. Наказ МОН від 07.02.2024 р. № 141 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-organizaciyi-diyalnosti-centriv-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya>

6. Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»): затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2018 № 835. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2019. № 7. С. 10–23.

Надія КАБАК,

*педагог-організатор, вчителька української мови та літератури
(КЗЗСО «Жидичинський ліцей № 31 Луцької міської ради», м. Луцьк)*

Людмила КОНДРАТЮК,

*заступник директора, вчителька української мови та літератури
(КЗЗСО «Жидичинський ліцей № 31 Луцької міської ради», м. Луцьк)*

ЖИТТЯ, ЯК ВОНО Є, АБО НА ТЕРИТОРІЇ МУДРИХ ДУМОК

Дай Боже нам любити Україну понад усе сьогодні – маючи,
щоб не довелося гірко любити її, втративши.
В. Чорновіл

Патріотичне та громадянське виховання закладають підвалини для формування національної свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, демократії, свободи, толерантності, готовності до змін. У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді зазначено: «Національно-патріотичне виховання дітей і молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність ... щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини...» [1].

Метою Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки є створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя. Саме школа і повинна забезпечити ці «можливості» для кожної пересічної дитини. Визначила нам доля навчати і виховувати покоління дітей Z. І все у них під грифом

«надзвичайно»: безпосередні, комунікабельні, ерудовані, активні і, більше того, гіперактивні. Як правильно скерувати потік свідомості таких дітей? Де знайти важелі впливу, щоб глибоке самозанурення у власний віртуальний світ не перекрило каналів доступу «свіжого повітря»? Потрапляючи в поле дії освітнього простору, усе важливе дитина повинна сприймати ненав'язливо – мимохідь. Тому хочу поділитися роздумами з приводу...

На тлі сучасних воєнних подій, що переживає Україна сьогодні, важливо, щоб кожен громадянин усвідомлював свою причетність, пряму чи опосередковану, до майбуття своєї держави. Гостро постає питання виховання нової особистості, свідомого українського громадянина з розвиненим почуттям національної гідності, котрий навіть ціною власного життя зумів би відстояти інтереси нації, держави в розбудові мирного демократичного і правового суспільства. Доброю традицією школи уже більше двадцяти років є вшанування полеглих у бою під Крутами 28 січня 1918 року 300 юнаків-студентів. Цей виховний захід готують одинадцятикласники, і кожного року учні «проживають» його на сцені по-особливому зворушливо, розповідаючи нові факти трагедії, відкриті порівняно недавно.

Про тих, хто «тримав небо» на Майдані, щоб воно не впало взимку 2013–2014 р., розповідають під час виховного заходу, присвяченого пам'яті Героїв Небесної Сотні 20 лютого ось уже 10 років поспіль наші дев'ятикласники. Школярі більше довідуються про місцевих героїв, що загинули в АТО – Зарадюка Володимира та Калуша Руслана. У ці дні пам'яті для учнів 4–11 класів педагогом-організатором та шкільними екскурсорами проводяться мультимедійні екскурсії біля куточка Пам'яті і Слави «7 Небесних Янголів з Волині», під час яких дітей знайомлять з причинами розгортання Євромайдану, жертвовною участю у ньому волинян.

Такі заходи вже теж стали гіркою, але традицією нашого закладу освіти.

Однак з повномасштабним вторгненням росії в Україну у 2022 році до шкільного календаря додалися й нові заходи патріотичного спрямування, що відображають реалії сьогодення. Щопонеділка долучаємося до загальнонаціональної хвилини мовчання за загиблими захисниками. У жовтні традиційно проводимо заходи до Дня захисників і захисниць України «Мій ангел носить форму ЗСУ», а в лютому вшановуємо пам'ять тих, хто поклав своє життя за свободу і незалежність у нинішній війні. Особливе значення мають заходи, присвячені Дню українського добровольця у березні, коли учні усвідомлюють героїзм звичайних громадян, які стали на захист України.

По-новому сьогодні сприймає життя шкільна юнь. Вона хоче бачити патріотизм дієвим, а не лише як декларативні гасла про палку любов до рідного краю. Завдання кожного учителя – донести до свідомості дітей беззаперечну істину: історія твориться сьогодні, і ми – її творці. Це серед нас виростають ті, хто готовий реальними діями змінювати Україну.

Прикладами самовідданого служіння своїй державі є імена героїв Небесної Сотні; тих воїнів, що полягли за вільну Україну в зоні АТО та тих, які загинули уже під час повномасштабного вторгнення рф. І зовсім не пафосно сприймають учні ті факти, що поряд з українцями на барикадах чи в окопах можна побачити людей інших національностей. Варто згадати імена вірмен Сергія Нігояна, Арутюняна Георгія, білорусів Жизневського Михайла, Зайка Якова, грузинів Хурцію Зураба, Кіпіані Давида та інших...

Що кликало їх на смертний подвиг? Коли подібне запитання звучить не з вуст історика, а вчителя-словесника, діти починають відповідати не фактами,

а серцем: «Добре виховані, високо порядні люди, свідомі громадяни тієї держави, на теренах якої живуть, ніколи не залишать її майбуття напризволяще». Варто додати до їхньої відповіді, що подібні факти в історії не поодинокі.

Відтак, ідеї самовідданого служіння народові, частинкою якого відчували себе, є життєві переконання Ю. Крашевського, В. Антоновича, Т. Рильського. Особливої уваги у цьому перелікові заслуговує особистість видатного українського історика, громадсько-політичного діяча, філософа і публіциста, дійсного члена Наукового Товариства імені Т. Шевченка, ідеолога українського консерватизму – В'ячеслава Казимировича Липинського. Визначальним чинником в мотивації знайомства з життєвими поглядами обраної особистості є той факт, що В'ячеслав Казимирович народився у с. Затурцях Володимир-Волинського повіту, що на Волині, у польській шляхетській родині. Навіть власне родове прізвище Липинські він переінакшив на український лад. «Українцем я був, відколи вродився, тобто мене нещастя України зв'язало з нею всім тілом і душею, хоч в родині говорили тільки польськи і по-французьки. Не став поляком тільки тому, що політична польська ідея не захоплювала вже більше нікого в нашій родині, як ідея для нашого краю явно шкідлива», – свідчив він пізніше.

Весь український люд у грудні 2024 року вшановуватиме 87-у річницю від дня народження активного громадського діяча, засновника Народного Руху України, ініціатора Гельсінської спілки – В'ячеслава Чорновола. Про нього знову розповідатимуть класні керівники на тематичних виховних годинах, про нього писатимуть у шкільній газеті та обговорюватимуть актуальність його слів у контексті подій сьогодення на виховному заході до Дня Соборності України 22 січня: «Настав час великого вибору: або єдність і перемога та шлях

до світла, або поразка, ганьба і знову довга дорога до волі» [4].

Переконливо дотримуюсь думки, що у школі повинні виховувати навіть стіни. А якщо діти бачать перед собою стенди, на яких періодично змінюється інформація – обов'язково захочеться підійти і прочитати. Відтак будемо свою роботу, аби учні чекали «теми тижня» (вона може бути приурочена подіям, святam, особам, як от: до Дня толерантності – «Не все те неправильне, що тобі незрозуміле» (Григорій Сковорода); до Тижня права – «Для мене не важливо, на чиєму боці сила, для мене важливо, на чиєму боці право» (Віктор Гюго), до Тижня мистецтв – «Життя коротке, мистецтво – вічне» (Гіппократ), до Дня Соборності: «А ви думали, що Україна так просто... В умовах сучасного світу їй немає ціни» (Ліна Костенко); до Міжнародного дня рідної мови – вислів «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову» Ліни Костенко та ін.). Яким же відкриттям було, коли до мене під час галасливої перерви підбігли двоє дружокласників і захоплено констатували, що той «сильний (у в'язниці ж довго сидів і не здавався) і добрий (бо за Україну) дядько Чорновіл – он у нас на стенді!» Вони його упізнали і навіть вдома мамі в газеті показували, бо про нього там теж пишуть. І вже зовсім розчулили слова одного із хлопчаків про те, що товариш, може, і пробіг би, але ж написано: «Я тут зупинюсь. Я це прочитаю. Я над цим подумаю». І він зупиниться, і біля нього інші, адже діти потрапили на «Територію мудрих думок», бо саме так ми назвали стенд.

Отож, говорімо про них, Героїв України, народних і офіційно визнаних державою, частіше вголос. Говорімо, вшановуючи дні народження і не чекаючи приводу, бо що ми про них знаємо? Календарний рік налічує 365 днів, а Героїв України – хто скаже, не зазирнувши до ВІКІПЕДІЇ? Але зазираймо. І ставаймо мудрішими, бо всі хочемо жити

на «Території мудрих думок». Пам'ятаймо слова В. Чорновола: «Україна починається з тебе» [4].

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання учнів, затверджена наказом МОН від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641».

2. Метод проєктів – ефективна технологія навчання URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/1415/>

3. Метод проєктів як технологія навчання URL: https://pidru4niki.com/11570718/informatika/metod_proektiv_tehnologiya_navchannya

4. В. Чорновіл: епоха боротьби за українську державу. За матеріалами кримінальних справ КДБ УРСР. URL: <https://www.chesno.org/t/29/chornovil.html>

Наталія КАЗМІРЧУК,

*методист відділу практичної психології та соціальної роботи
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

БЕЗПЕЧНЕ МАЙБУТНЄ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА БУЛІНГУ СЕРЕД ШКОЛЯРІВ

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, булінг, фізичне та психічне здоров'я, підлітковий вік, ризикована поведінка.

Сучасний світ пропонує молодому поколінню безліч можливостей для самореалізації, але водночас він насичений викликами, які можуть спонукати до ризикованої поведінки. Вплив соціальних мереж, недостатня поінформованість, тиск однолітків та низький рівень самоконтролю – усе це створює підґрунтя для небезпечних дій, які можуть мати серйозні наслідки для фізичного, психологічного та соціального здоров'я школярів.

У цьому контексті ключовим завданням освітян, батьків та суспільства загалом є формування культури

безпеки серед учнівської молоді. Профілактика ризикованої поведінки вимагає системного підходу, який включає освітні, психологічні та соціальні заходи. Це не лише допомагає запобігти негативним наслідкам, а й сприяє формуванню відповідальної особистості, здатної приймати обдумані рішення.

Ризикована поведінка школярів є результатом впливу різних факторів, які можуть мати як внутрішній, так і зовнішній характер. До основних причин її виникнення належать [4]:

- психологічні особливості підліткового віку: період емоційної нестабільності, потреба в самоствердженні, низький рівень самоконтролю та прагнення до незалежності;

- низький рівень самооцінки: недостатня віра у власні сили може спонукати дітей до дій, які допомагають привернути увагу оточуючих або компенсувати внутрішні невпевненості;

- вплив оточення: соціальні норми, тиск однолітків, бажання бути прийнятим у групі, де ризикована поведінка вважається нормою;

- недостатній рівень родинного контролю та підтримки: відсутність довірливих стосунків із батьками або негативна атмосфера в сім'ї може підштовхувати до пошуку інших джерел емоційної підтримки;

- вплив медіа та інтернету: доступ до контенту, який пропагує агресивну, небезпечну чи аморальну поведінку;

- брак знань і навичок: незнання наслідків ризикованої поведінки, відсутність умінь протидіяти тиску або вирішувати конфлікти конструктивно.

Сучасними підходами до попередження ризикованої поведінки є [4]:

1. Розвиток емоційного інтелекту: навчання дітей усвідомленню й управлінню своїми емоціями, емпатії, навичкам конструктивного спілкування.

2. Проведення профілактичних заходів: організація лекцій, тренінгів, інтерактивних занять, які підвищують обізнаність учнів про небезпеки ризикованої поведінки.

3. Впровадження програм соціально-емоційного навчання (SEL): допомога школярам у формуванні життєвих навичок, таких як прийняття рішень, управління стресом, побудова здорових стосунків.

4. Залучення родини: проведення семінарів для батьків, створення умов для співпраці між школою та сім'єю.

5. Залучення шкільного психолога: забезпечення можливості для дітей отримувати професійну допомогу в разі виникнення складних ситуацій.

6. Створення підтримуючого середовища: розвиток культури взаємоповаги, довіри та толерантності серед учнів і педагогів.

Сучасна школа є не лише місцем здобуття знань, а й простором, де формуються цінності, розвиваються соціальні навички та закладаються основи майбутнього життя кожної дитини. Одним із найважливіших завдань освіти є створення безпечного освітнього середовища, в якому кожен учень почуватиметься захищеним, впевненим і вільним у самовираженні.

Однак на шляху до цієї мети постають дві серйозні проблеми: булінг та ризикована поведінка. Булінг – це форма насильства, яка проявляється через цькування, залякування або приниження, і може мати серйозні психологічні та соціальні наслідки для жертви, агресора та навіть спостерігачів. З іншого боку, ризикована поведінка – це дії, які можуть становити загрозу для здоров'я, безпеки та добробуту учнів, такі як вживання психоактивних речовин, конфлікти, небезпечна активність у мережі тощо.

Проблеми булінгу та ризикованої поведінки взаємопов'язані, адже нерідко булінг може спричиняти ризиковану поведінку як спосіб компенсації чи втечі

від емоційного болю. Таким чином, протидія булінгу та ризикованій поведінці потребує системного та багаторівневого підходу, який включає просвітницьку роботу, залучення сімей, розвиток емоційної компетентності та побудову культури взаємоповаги й довіри.

Булінг є серйозною проблемою, яка потребує негайних заходів з боку суспільства. Створення безпечного освітнього середовища та протидія булінгу – це ключові завдання, спрямовані на захист фізичного та психічного здоров'я дітей та підлітків, а також формування гармонійного суспільства.

Булінг, або шкільне насильство, залишає негативний слід не лише на психічному, а й на фізичному здоров'ї дітей та підлітків. Цей проблемне явище вимагає негайних заходів з боку освітніх установ, батьків та суспільства загалом для створення безпечного освітнього середовища.

Перед тим як боротися з булінгом, важливо розуміти, що він означає. Булінг – це систематичне, тривале та неправомірне психічне, вербальне або фізичне насильство над іншими учнями. Він може виявлятися у формі знущання, образ, ізоляції та навіть фізичних нападів.

Булінг – це дія або бездіяльність учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насиллі, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному та фізичному здоров'ю потерпілого.

Булінг завжди має наслідки, часто – тяжкі і для постраждалих осіб, і для свідків, і для тих, хто здійснював насилля: це і можливі психічні розлади, і погіршення інтелектуальних здібностей, і захворювання невротичного характеру, і зниження імунітету, і головні болі, і думки про вбивство агресорів і вчинення суїциду. Також соціальні

наслідки: ізоляція та антисоціальна поведінка (девіантна, адиктивна, деліквентна), проблеми зі спілкуванням у дитячому та дорослому житті, низька спроможність до кар'єрного зростання, алкоголізм, наркоманія, злочинність. У дітей, що постраждали від цькування найчастіше формується замкнутість як особистісна риса, руйнується віра у соціум, довіра до людей, вони абсолютно не вміють спілкуватися з навколишнім світом, наповнені страхами, тривогами і відчують себе безпорадними. Це може тривати від двох до трьох років, якщо одразу не надати якісну психологічну та соціально-педагогічну допомогу.

Цькування погано впливає на формування особистостей окремих учнів, мікроклімат у їхніх сім'ях та шкільну спільноту в цілому. Особливо небезпечною для психічного здоров'я дитини буде ситуація булінгу, яка триває тривалий час, наприклад, кілька місяців.

Булінг вкрай негативно впливає на соціалізацію дитини, спричиняючи:

- неадекватне сприйняття себе – занижену самооцінку, комплекс неповноцінності, беззахисність;
- негативне сприйняття однолітків – відсторонення від спілкування, самотність, часті прогули у школі;
- неадекватне сприйняття реальності – підвищену тривожність, різноманітні фобії, неврози;
- девіантну поведінку – схильність до правопорушень, тютюнової чи наркотичної залежності [3].

Освітні установи та педагоги повинні бути уважні до ознак булінгу та вчасно реагувати на них. Щоб зупинити цькування потрібно:

- проводити уроки та тренінги з учнями на тему булінгу, щоб вони могли розпізнавати його форми та вчасно повідомляти про них.
- надати психологічну та емоційну підтримку учням, які потерпіли від булінгу.

– проводити дисциплінарні заходи, демонструвати, що така поведінка неприпустима.

– включати батьків у процес розв'язання проблеми, роз'яснити їм її серйозність та залучити до спільних заходів [3].

Не менш важлива є роль суспільства в цілому у формуванні безпечного освітнього середовища. Спільна робота освітніх установ, батьків, громадських організацій та державних структур може створити ефективну систему протидії булінгу.

Булінг, як визначено Всесвітньою організацією охорони здоров'я, є однією з найпоширеніших форм насильства серед дітей та підлітків у школах. Цей негативний явище не лише порушує права та достоїнство дітей, але й має серйозні наслідки для їхнього фізичного та психічного здоров'я. Формування безпечного освітнього середовища та протидія булінгу є критичним завданням для сучасних освітніх установ.

Стратегії протидії булінгу [2].

Профілактична робота. Освітні установи повинні проводити регулярні тренінги та уроки з учнями на тему булінгу, підвищуючи свідомість та виховуючи толерантну та емпатичну поведінку.

Створення позитивної атмосфери. Підтримка позитивного клімату в школі сприяє формуванню взаємоповаги та підтримки між учасниками освітнього процесу.

Інтервенція та підтримка жертв. Важливо забезпечити безпечне середовище для жертв булінгу та надати їм підтримку та захист.

Партнерство з батьками. Залучення батьків до процесу виявлення та протидії булінгу може значно підвищити ефективність заходів.

Залучення місцевих громад та організацій є ключовим чинником у протидії булінгу. Це може включати співпрацю з місцевими правоохоронними органами, неприбутковими

організаціями, медичними установами та іншими зацікавленими сторонами для розробки та реалізації програм та ініціатив з попередження булінгу.

Учнівське самоврядування може відігравати важливу роль у формуванні безпечного освітнього середовища. Створення шкільних клубів толерантності, проведення тематичних заходів та інших ініціатив може сприяти підвищенню свідомості учнів щодо проблеми булінгу та мобілізації їхньої підтримки у боротьбі з нею.

Здоровий спосіб життя та розвиток позитивних цінностей є важливими компонентами формування безпечного освітнього середовища. Сприяння фізичній активності, здоровому харчуванню та розвитку моральних та етичних цінностей може сприяти зменшенню випадків булінгу та покращенню загального благополуччя у школі. Боротьба з булінгом вимагає комплексного підходу, що включає в себе усвідомлення проблеми, профілактичну роботу, підтримку жертв та співпрацю з батьками.

Заклад освіти відіграє ключову роль у формуванні умов, які сприяють профілактиці ризикованої поведінки та булінгу. Це робота педагогічного колективу над побудовою культури безпеки: встановлення чітких правил поведінки, заохочення до поваги та доброзичливості. Також моніторинг соціального клімату: своєчасне виявлення проблемних ситуацій, робота з конфліктами; організація позакласних активностей: залучення учнів до гуртків, спортивних секцій, волонтерських програм як альтернативи небезпечним діям.

Дуже важлива освітня підтримка педагогів, а саме підвищення кваліфікації вчителів щодо роботи з конфліктами, булінгом та профілактикою ризикованої поведінки з врахування потреб кожної дитини, надання допомоги учням, які перебувають у групі ризику.

Таким чином, школа стає не лише місцем навчання, а й середовищем, яке підтримує гармонійний розвиток особистості, забезпечує емоційний комфорт та допомагає учням уникати небезпечних дій. Формування безпечного освітнього середовища – це не лише обов'язок освітніх установ, але й спільна відповідальність усього суспільства за благополуччя та безпеку дітей та підлітків.

Список використаних джерел

1. Бабій О. І. Психологічні особливості особистісної безпеки : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2017. 17 с.
2. Барліт А. Ю., Барліт О. О. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. *Горизонти освіти*. 2012. № 2. С. 44–46.
3. Безпальча Р. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі, 2012. URL: https://issuu.com/uccg/docs/bezp_shlyakhy_mrk
4. Скрипченко О. В. Вікова і педагогічна психологія. 2-е вид., допов. Київ : Каравела, 2009. 400 с.
5. Стоп шкільний терор. Особливості цькування у дитячому віці. Профілактика та протистояння булінгу. 2017. С. 84.

Валентина КАМІНСЬКА,

*методист відділу освітньої та інноваційної діяльності
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Висвітлено переваги використання квест-технології як інноваційної форми роботи, розкривається її застосування у вихованні особистості учня, проаналізовано сутність квесту як категорії педагогіки.

Ключові слова: освітній процес, квест-технологія, освітні квести, вебквест, музейні квести, гра. виховання особистості.

Активізації творчої та пізнавальної активності особистості, формування світогляду та загальнолюдських

цінностей, розвитку креативності, комунікативної та інформаційної компетентностей сприяють інноваційні ігрові технології, зокрема квест-технологія.

В Концепції Нової української школи запропоновано такі напрями змін як новий зміст, орієнтований на формування ключових компетентностей для життя; педагогіка партнерства, що ґрунтується на відносинах взаємоповаги між всіма учасниками освітнього процесу; виховання на цінностях як інтегральної складової освітнього процесу; створення сучасного освітнього середовища, що стимулюватиме вивільненню креативного потенціалу як учнів, так і педагогів [5].

Застосування квест-технології в професійній діяльності педагога дає можливість реалізувати свої здібності в більш сприятливій, психологічно позитивній атмосфері, сприяє урізноманітненню освітнього процесу, поєднуючи новітні та традиційні дидактичні засоби навчання.

Результатом освітньої діяльності та орієнтиром Нової української школи є цінності. Навчання на основі цінностей є ефективним шляхом виховання активних, відповідальних, миролюбних, мужніх, чесних, співчутливих і дбайливих громадян.

Таким чином, новій українській школі потрібен учитель, який ефективно опановує новий зміст освіти в цій школі; нові моделі та стратегії конструктивної професійної діяльності в умовах культурного, мовного, релігійного розмаїття; вміє застосовувати найефективніші засоби й технології міжкультурної взаємодії; використовувати національний підхід у процесі формування здорового способу життя в українській молоді.

Питання створення та використання квестів в освітньому процесі висвітлювали науковці: Б. Додж, Т. Марч, О. Багузіна, Я. Биховський, М. Гриневич, Н. Гончарова, Л. Іванова, О. Ільченко, М. Кадемія, Н. Кононець, І. Сокол, А. Яковенко та інші [2; 4; 7].

Сучасні дослідники І. Сокол, М. Кадемія, Н. Кононець, О. Ільченко, О. Мішагіна звертають увагу на виховний потенціал квестів та їх активне впровадження в освітній процес. Зарубіжні та вітчизняні науковці трактують суть понять: «квест», «квест-технологія», «освітній вебквест» у наступних аспектах: зокрема А. Г. Нечитайло, К. О. Журба, І. М. Шкільна характеризують «квест-технологію» як інноваційну педагогічну ігрову технологію; Б. Додж, Т. Марч трактують поняття «квест» як уміння аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію; Н. Ю. Гончарова, В. В. Шмідт характеризують «квест» як сценарій організації проєктної діяльності з використанням ресурсів мережі Інтернет; М. С. Гриневич висвітлює поняття «квестів» у контексті медіаосвітніх квестів, як нову й перспективну технологію в медіадидактиці; Т. Є. Рак, М. М. Козяр, І. О. Каруна, А. В. Федоров визначають поняття «вебквесту» як освітнього сайту, присвяченого самостійній дослідницькій роботі учнів з певної теми з гіперпосиланнями на різні вебсторінки. На думку Д. В. Грабчак, функціональні можливості квестів дають змогу розв'язати ключові завдання з навчальних предметів, зокрема стимулювати розвиток загальнонавчальних і професійних умінь, поглибити знання з предметів. Підготовку вчителів до використання квест-технології в системі післядипломної освіти висвітлює у своїх напрацюваннях І. М. Сокол, яка акцентує увагу на сутності квесту як сучасної інноваційної педагогічної технології, на змісті готовності вчителів до використання квест-технології у професійній діяльності [1, с. 139–145; 2, с. 153–155; 3, с. 44–51; 4; 6; 7].

Квест (від англійського *quest* – «пошук») – це різновид активних інтелектуально-логічних ігор, завдання яких є «розшифрувати» певне місце на визначеній території (на вулицях міста, шкільному подвір'ї чи в музейній залі, виконати на цьому місці певні дії та одержати підказки (інструкції, код) до виконання наступного завдання [6, 7].

Варто зазначити, що позитивним фактором при застосуванні квест-технології в освітньому процесі є те, що учні навчаються в інтерактивному середовищі, взаємодіють з однокласниками та допомагають один одному. У школярів формуються компетентності ініціативності і підприємливості, інформаційно-цифрова, розвивається здатність до роботи в команді, генерувати ідеї, брати відповідальність за прийняття рішень, вести конструктивний діалог, використовувати сучасні пристрої для пошуку інформації, учнівські гаджети, мобільний Інтернет.

У дітей підліткового віку активно формується світогляд, Я-концепція, моральні цінності. Усе це зумовлює необхідність виховання національно-культурної ідентичності учнів, які у майбутньому творитимуть історію України. Важливо, аби вони не лише любили Україну, а й прагнули працювати на її благо, відчували себе українцями, послуговувалися українською мовою, зберігали традиції, вивчали історію свого народу, розвивали українську культуру.

Таким чином, доцільним є формування готовності педагогів до використання квест-технології в системі післядипломної освіти, розвиток цілісного уявлення вчителів про квест-технологію шляхом занурення в освітнє квест-середовище.

Відділом освітньої та інноваційної діяльності Волинського ІППО було проведено соціологічне дослідження щодо впровадження інноваційних технологій в освітньому процесі, зокрема квест-технології. Позитивним фактором є переконання освітян у тому, що застосування квест-технології підвищує ефективність і якість навчання (70 %), що кваліфікованому вчителю обов'язково володіти квест-технологією (58,3 %), що використання квест-технології є необхідною умовою підготовки та проведення сучасного уроку (40 %).

Відповідно до результатів соціологічного опитування, працівниками відділу були розроблені освітні програми семінарів-практикумів підвищення кваліфікації педагогів: «Основи впровадження квест-технології в професійній діяльності педагога», «Розвиток професійних компетентностей педагогів засобами квест-технології», «Музейна педагогіка в практиці сучасного закладу освіти» (Камінська В. В.), «Здоровий спосіб життя в козацькій традиції» (Поліщук Н. А., Камінська В. В.). Особливістю програм є використання освітніх квестів, зокрема про козацькі традиції здорового способу життя «Славні українські козаки» з використанням виставкової зони «Козацька слава України» на базі ВІППО, музейних квестів «Стежками видатних педагогів».

Методисти відділу розробили для освітян, учасників науково-методичних заходів ВІППО екскурсійний маршрут «Мандруємо вулицями Старого міста», тематичні інтерактивні екскурсії на базі Музею історії освіти Волині з використанням елементів квест-технології, забезпечують інформування педагогів про безпеку використання квестів, їх позитивні і негативні чинники впливу на особистість; сприяють популяризації напрацювань педагогів з теми у науково-методичному журналі «Педагогічний пошук», сайті ВІППО.

Відділом освітньої та інноваційної діяльності ВІППО був проведений круглий стіл «Забезпечення суб'єктності навчання шляхом використання квест-технології», видано збірку матеріалів заходу, де презентовано досвід роботи освітян щодо використання квестів у професійній діяльності (сайт ВІППО, сторінка відділу освітньої та інноваційної діяльності).

Висновок. У сучасних умовах реформування української освітньої системи, вчитель повинен бути готовим до інновацій, активно їх впроваджувати, розвивати та презентувати власний освітній досвід, бути новатором і допомагати іншим швидше адаптуватися до змін.

Використання гейміфікації в освітньому процесі підвищує зацікавленість учнів та їх мотивацію до навчання, активізує їх пізнавальну діяльність, розвиток критичного та креативного мислення, емоційної сфери, сприяє соціальній взаємодії між однолітками.

Список використаних джерел

1. Грабчак Д. В. Освітній web-квест як нова інтернет-технологія навчання елективних курсів з фізики. Інформаційні технології в освіті. 2012. Вип. 12. С. 139–145.
2. Гриневич М. С. Медіаосвітні квести. Вища освіта України. 2009. № 3. Дод. 1. Тем. вип. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Київ : Гнозис, 2009. 630 с. С. 153–155.
3. Журба К. О., Шкільна І. М. Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків. *Рідна школа*. 2017. № 11–12. С. 44–51.
4. Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Рак Т. Є. Інформаційно-комунікаційні технології навчання : словник-госарій. Львів : СПОЛОМ, 2011. 425 с.
5. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczyia.pdf>
6. Нечитайло Л. Г. Квест-технологія в контексті інноваційного навчання : практич. посіб. Балаклія, 2017. 99 с.
7. Сокол І. М. Впровадження квест-технології в освітній процес : навч. посіб. Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2013. 87 с.

Олена КЛИМАШЕВСЬКА,
*педагог-організатор, вихователь ГПД
(КЗЗСО «Луцький ліцей № 28 з посиленою фізичною підготовкою
Луцької міської ради», м. Луцьк)*

КОЛЕКТИВНІ ІНІЦІАТИВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЗМУ

Ваші думки стають вашими словами.
Ваші слова стають вашими діями.
Ваші дії стають вашими звичками.
Ваші звички стають вашими цінностями.
Ваші цінності стають вашою долею.

Магатма Ганді

Патріотизм сьогодні – це не мода, а виклик сучасності, біль душі кожного свідомого українця, материнські сльози,

знівечена земля, що терзається у тортурах, гуркіт гармат, новини телебачення та преси, які неможливо бачити і чути без страху, постійне відчуття неспокою та тривоги за прийдешній та завтрашній день, це молитва за долю країни, яка виривається із грудей стоголосим криком усього народу, в надії та сподіванні миру і спокою в кожному українському серці...

Саме тому пріоритетним у виховній системі кожного закладу освіти є національно-патріотичне виховання підрастаючого покоління.

КОЛЕКТИВНІ ІНІЦІАТИВИ

ТВОРЧІ ПРОЄКТИ
БЛАГОДІЙНІ АКЦІЇ
ТЕМАТИЧНІ ФЛЕШМОБИ
ГРОМАДЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ
ЕКОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ
ТВОРЧІ ЗАХОДИ
ЛІНІЙКИ...

Це організовані спільні дії, спрямовані на досягнення певної мети, що об'єднують учнів навколо важливих ідей.

ЧОМУ КОЛЕКТИВНІ ІНІЦІАТИВИ ЕФЕКТИВНІ

Формують цінності

Учні вчаться підтримувати, співпереживати та розуміти важливість спільної мети.

Згуртовують колектив

Всі працюють над одним завданням, що створює емоційний зв'язок.

Розвивають емоційний інтелект

Навички емпатії, саморегуляції та ефективної комунікації — основа успішних ініціатив.

Вчать розуміти значення історії та культури

Формують гордість за країну та її досягнення

Допомагають учням відчутти свою причетність до суспільного життя

ЯК КОЛЕКТИВНІ ІНІЦІАТИВИ РОЗВИВАЮТЬ ПАТРІОТИЗМ

З традиційних методів, що мають неабиякий виховний потенціал, в освітній діяльності доцільно застосовувати бесіди, диспути, лекції, семінари, роботу з книжкою та іншими джерелами знань, а також дослідницькі, пошукові, творчі, ігрові, ситуаційні тощо.

ЯК КОЛЕКТИВНІ ІНІЦІАТИВИ РОЗВИВАЮТЬ ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Формують навички емпатії:

діти вчать розуміти почуття інших

Розвивають комунікацію:

завдання вимагають обговорення та спільного прийняття рішень

Вчать керувати емоціями:

знижують стрес і підвищують стійкість до труднощів

ЛІНІЙКИ

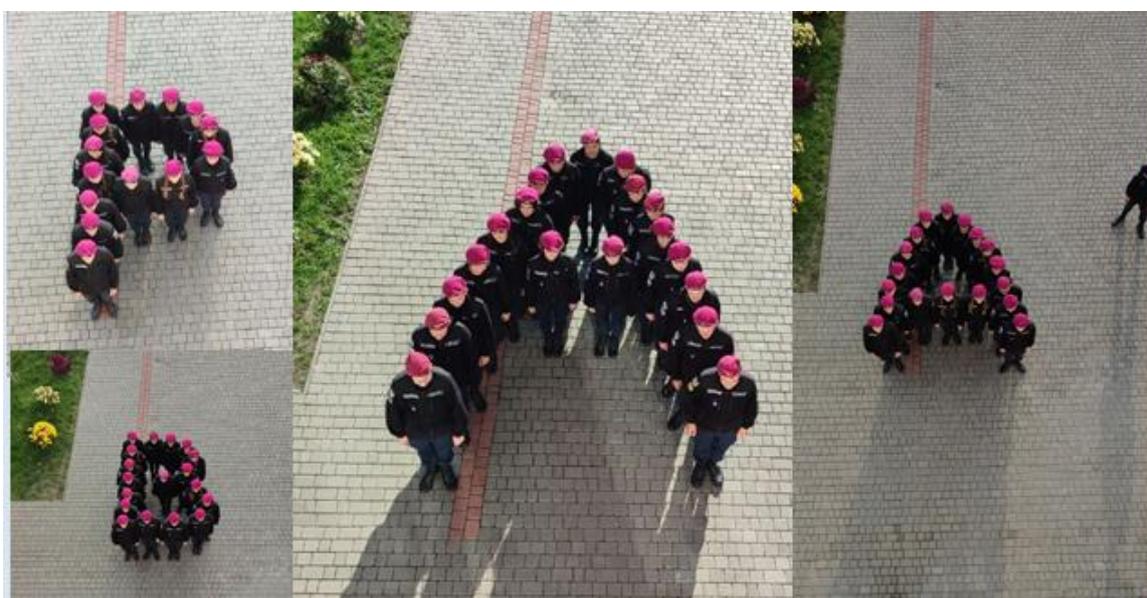

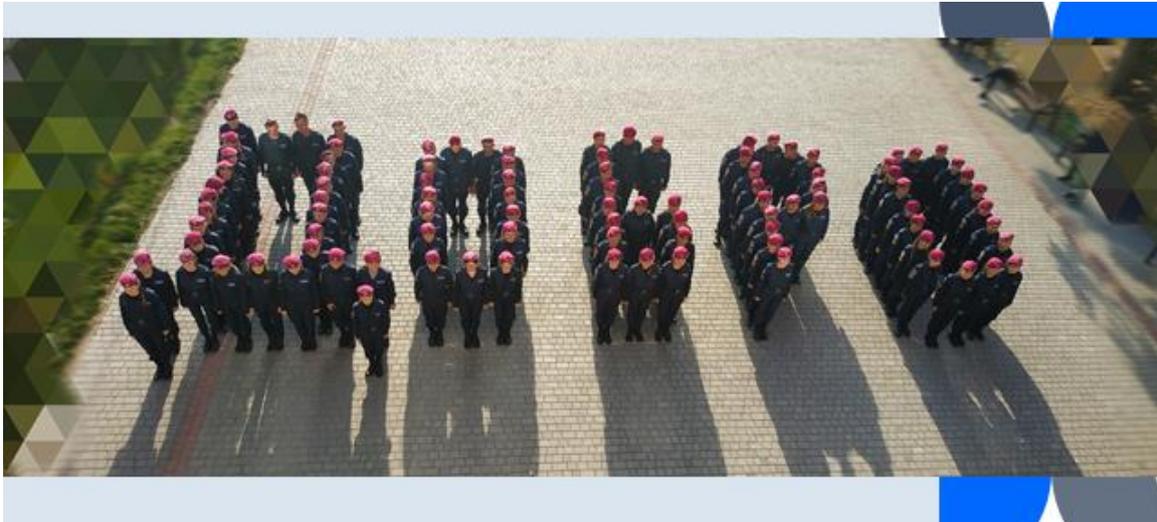
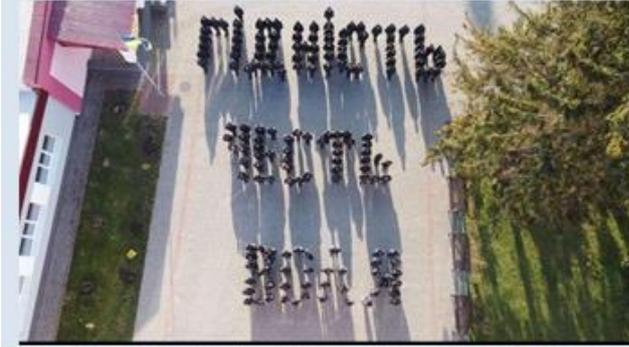
З Україною

в серці

ФЛЕШМОБИ

Онлайн-флешмоб "Захисникам України з любов'ю"
Учні записують короткі відеопослання для військових,
об'єднуючи їх у спільний ролик.

РІЗДВО, ЩО ЄДНАЄ

МАРАФОН ДОБРИХ СПРАВ

ВІЗЬМИ УЧАСТЬ У АКЦІЇ -
ДОПОМОЖИ СОДАТУ ЗСУ

15.12.2022

"ЦІЛЬ НА ПЕРЕМОГУ"

Попади в ціль -
підтримай солдата ЗСУ

МАРАФОН ДОБРИХ СПРАВ

ПОДЯКА **о.ПЕТРУ**
Настоятелю храму Іоана
Золотоустого

**УСІМ УЧАСНИКАМ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

**ПРОДАНО
7539 грн**

«АНГЕЛИ МИРУ»

З Україною
в серці

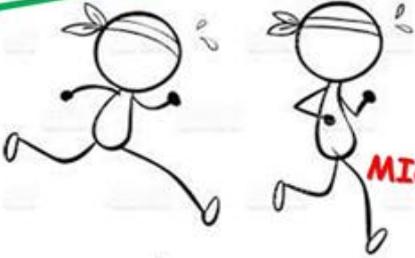

З Україною
в серці

КВЕСТИ

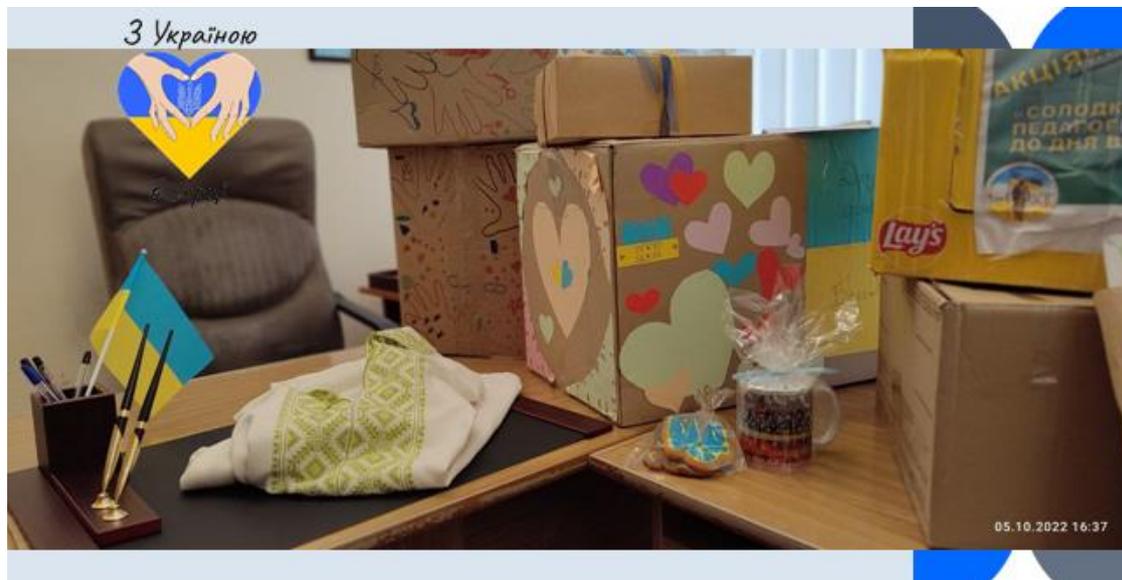

ОГОЛОШЕННЯ 26 ВЕРЕСНЯ
ПОЧАТОК: 16.00
ТУРИСТИЧНИЙ КВЕСТ
до МІЖНАРОДНОГО ДНЯ ТУРИЗМУ
ПРИСВЯЧЕНИЙ НАШИМ ЗАХИСНИКАМ
МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ: ПЛАЦ ЛІЦЕЮ

З Україною

в серці
ЯРМАРКИ

Колективні ініціативи — це потужний та ефективний спосіб поєднати патріотичне виховання. Вони формують гордість за країну та вчать дітей розуміти цінність взаємодії. Такі форми роботи не лише допомагають виховати справжніх патріотів, але й роблять наших учнів емоційно зрілими, сильними та готовими до викликів життя.

Це наш внесок у формування покоління, яке буде здатне змінювати світ на краще.

Ефективність національно-патріотичного виховання, за визначенням Василя Сухомлинського, вимірюється тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини проникає в духовний світ школяра періоду його становлення як людини й громадянина, наскільки глибоко він бачить світ і самого себе очима патріота [Т. 3, с. 7–279].

Маркерами сформованості патріотизму є любов до Батьківщини, вірність і служіння їй, турбота про забезпечення територіальної цілісності й суверенітету України, піклування про її неперервний висхідний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних, громадських, особистісних інтересів у щоденному житті. У разі загрози національній безпеці патріотизм проявляється в готовності служити Україні, стати на її захист; у визнанні вищості суспільних і державних інтересів над особистими.

Ірина КОВТОНЮК,

учитель початкових класів

(КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради», м. Луцьк)

СЦЕНАРІЙ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ «ЗБЕРЕЖИ СВОЄ ЖИТТЯ»

Мета: сприяти вихованню потреби в здоровому способі життя, відповідальності за своє здоров'я; показати шляхи підтримки і зміцнення здоров'я, вчити дітей способам підвищення працездатності.

Пропагувати здоровий спосіб життя.

Обладнання: слайди «Притча про метелика», демонстраційний матеріал «Шкідливі звички», емблеми команд, кулі, фішки червоного, зеленого і блакитного кольору.

Хід заходу

На початку учні об'єднуються у три групи.

Представлення команд. (Команди по черзі показують свої емблеми і кажуть девізи.)

«Вітамінки»

Щоб росли ми дужими,
Не будьмо байдужими.
Здоров'я своє бережемо,
З вітамінами дружимо.

«Здоров'я»

Хто здоровий, той сміється
Все йому в житті вдається.
Він долає всі вершини –
Це ж чудово для людини.

«Зарядка»

Кожен день по розпорядку
Маємо робить зарядку.
Для здоров'я вона – плюс,
Намотай собі на вус.

«Спорт»

О спорт! О спорт!
Це просто клас!
Дружіть із ним завжди,
Здоров'я, юність силу дасть
І творчої снаги!

Притча про метелика

У давнину жив-був один мудрець, до якого люди приходили за порадою. Всім він допомагав, люди йому довіряли і дуже поважали його вік, життєвий досвід і мудрість. І ось одного разу заздрісний чоловік вирішив зганьбити мудреця у присутності багатьох людей. Заздрісник і хитрун придумав цілий план, як це зробити: «Я метелика впіймаю і в закритих долонях принесу до мудреця, потім запитаю його, як він думає, живий у мене в руках метелик чи мертвий. Якщо мудрець скаже, що живий, я зімкну щільно долоні, роздавлю метелика і, розкривши руки, скажу, що наш великий мудрець помилився. Якщо мудрець скаже, що метелик мертвий, я відкрию долоні, метелик вилетить живий і неушкоджений. Тоді я знову скажу, що наш великий мудрець помилився».

Так і зробив заздрісник, піймав метелика і пішов до мудреця. Коли він запитав у мудреця, який у нього в долонях метелик, мудрець відповів: «Все в твоїх руках».

Все в наших руках – і здоров'я, і навчання, і повага друзів, і любов у сім'ї... І майбутнє життя! Хочете жити надалі добре? Додайте до цього зусилля вже зараз, і ви про це не пошкодуєте в майбутньому. Потрібно лише любити себе, вміти приймати рішення, які вам підуть на користь, якими б важкими вони не були для вас. Не завжди те, що потрібно виявляється приємним. Хтось не любить мити посуд, але ж це потрібно! Мамі допомога, чистота в будинку...

Хтось не любить вчитися, але ж без професії в житті буде суцужно в наш час! Хтось завжди грубить, лається як з друзями, так і з усіма іншими, але ж колись ця грубість повернеться йому ж. Це доведено часом!

Здоров'я – це головна цінність людини. Здоров'я не купиш ні за які гроші. Коли ви хворі, то не зможете втілити в життя свої мрії, не зможете повністю реалізуватися в сучасному світі ...

І саме про здоров'я, про те, як його зберегти, ми і поговоримо сьогодні.

Здоров'я - багатство на всі часи. А воно закладається в дитинстві. Ваше здоров'я, як скарб, який знаходиться глибоко в землі. Та щоб знайти скарб, потрібно докласти великі зусилля.

Щоб бути здоровою людиною, необхідно, перш за все, відмовитися від шкідливих звичок. Ми з вами зараз пограємо в гру.

Гра-кличалка **«Корисно – шкідливо»** (діти відповідають хором словами «корисно», «шкідливо» на запропонований вчителем варіант).

- Читати лежачи ... (шкідливо).
- Дивитися на яскраве світло ... (шкідливо).
- Промивати очі вранці ... (корисно).
- Дивитися близько телевизор ... (шкідливо).
- Оберігати очі від ударів ... (корисно).
- Вживати в їжу моркву, петрушку ... (корисно).
- Терти очі брудними руками ... (шкідливо).
- Займатися фізкультурою ... (корисно).

Слово вчителя. В житті дуже складно відмовитися від чогось привабливого. Дуже часто ми погоджуємося, добре розуміючи, які неприємності і наслідки для здоров'я будуть. Іноді такі вчинки відбуваються із-за солідарності з товаришами, бажання не бути білою вороною, але частіше всього тому, що не усвідомлюється цінність власного здоров'я. Зараз ми з вами поговоримо про шкідливі для здоров'я звички.

Деякі діти хочуть здаватися дорослими і пробуєть курити, пити вино. Зустрічаються і ті, хто пробує наркотики. Це дуже шкідливі затії. Адже звикнути

до поганого легко. Набагато важче потім позбутися від небезпечної звички.

Курець спочатку і не помічає, як він отруєє свій організм. Адже в тютюні є сильна отрута – нікотин. Він легко проникає в кров, накопичується у внутрішніх органах і поступово руйнує їх. Тільки людина не відразу помічає це. Так, буває, нудить після першої цигарки, голова паморочиться. Це організм подає сигнал тривоги. Багато школярів курять не тому, що їм подобається курити, а тому, що хочуть здаватися дорослішими. І через кілька років той, хто палить, починає кашляти, задихатися під час бігу або навіть при ходьбі, швидко втомлюватися. І чекають курця хвороби органів дихання: астма, туберкульоз, рак.

Не менш шкідливий і алкоголь. Від нього також страждають всі внутрішні органи. Отруєння мозку призводить до того, що людина дурнішає, у неї погіршується пам'ять, вона важче засвоює нове.

Наркотики часто називають «білою смертю». Чим раніше людина звикає до них, тим швидше вмирає. Хронічні наркомани взагалі живуть мало. Наркотики повністю висмоктують з людини всі сили. Немає ніякої сміливості в тому, щоб спробувати наркотик.

Умійте сказати «НІ» всім шкідливим звичкам.

Гра **«Чорний ящик»**. «Я здоров'я збережу – сам собі допоможу».

Виноситься чорний ящик з овочами та фруктами. Діти вгадують що лежить у чорному ящику.

– Їжте більше вітамінів – І не будете хворіти.

Яблук і апельсинів! Будете здорові!

(Овочі та фрукти дуже корисні, в них міститься дуже багато корисних вітамінів.)

– А як ви думаєте, турбувалися наші предки про своє здоров'я?.. Звичайно ж, турбувалися. І це відображено в

народних прислів'ях і приказках. Прочитати ці прислів'я ви зможете, виконавши завдання (в групах).

Завдання: зібрати прислів'я.

Усяке діло поправимо ... (якщо людина здорова).

У здоровому тілі ... (здоровий дух).

Захворів живіт, ... (тримай порожнім рот).

Хто любить спорт, ... (той здоровий і бадьорий).

Швидкого і спритного ... (хвороба не наздожене).

Без праці ... (немає відпочинку).

Землю сушить спека, ... (а людину – хвороба).

До слабкого і ... (хвороба пристає).

Справі час, ... (потісі – годину).

Попрацював – ... (відпочивай).

Здоровий будеш – ... (всього добудеш).

Хворий – лікуйся, ... (а здоровий – бережися).

Інтерв'ю... Діти нашого класу брали інтерв'ю у своїх батьків. Вони повинні були відповісти на запитання:

1. Кого можна вважати здоровою людиною?

2. Як можна зберегти своє здоров'я?

(Заслуховуються інтерв'ю.)

Обговорення життєвих ситуацій. Об'єднання у групи.

Діти працюють у групах. Читають, обговорюють, пояснюють своє рішення. При відповіді коротко характеризують спосіб життя дітей.

1. Денис вважав, що в житті стільки всього цікавого і стільки треба встигнути, що йому просто ніколи було скупатися, вмитися, почистити і попросувати одяг, вимити взуття. Їв він на ходу, забуваючи помити руки, а часто і фрукти.

2. Ігор дуже любив читати. Він читав багато і скрізь: під час їжі, по дорозі в школу, в транспорті, ввечері, після приготування уроків. А коли мама вимикала світло і бажала «спокійної ночі», він, щоб не засмучувати маму, читав під ковдрою при світлі ліхтарика. А ще Ігор любив гучну музику і часто не знімав навушники по кілька годин.

3. Дарина дуже любила цукерки, але боялася зубних лікарів. Після їжі вона забувала не тільки почистити зуби, але і прополоскати рот. Поступово на яснах з'явився наліт, в зубах з'явилися маленькі дірочки, що ставали більшими, а колір зубів змінився – став темним. Але Дарина вважала, що зуби пофарбували цукерки.

4. Матвій не любить рано лягати спати. Він може цілий вечір бігати, голосно гратися, дивитися улюблені передачі. Скільки часу витрачають батьки, щоб нарешті його втихомирити і вкласти в ліжко. Але Матвійко дуже довго крутиться, ну ніяк не може заснути.

Гра **«Добавлянка»**

Лиш прокинувся – уставай,

Лінькам волі... (не давай).

Пелюстки роса омила,

Отже, й ти берись до ... (діла).

Щоб було усе в порядку,

Швидше ти роби... (зарядку).

Чисти зуби, мий усе.

Це здоров'я ... (принесе).

Будеш з спортом ти дружити –

Будеш довго, довго ... (жити).

Вправа **«Дружні пари»**. У кожного учня – картки, потрібно встати парами:

а) ноги;

а) миска з водою;

б) руки;

б) мило;

в) ніс;

в) носовичок;

г) волосся;

г) гребінець;

ґ) зуби;

ґ) зубна паста;

д) нігті;

д) ножиці;

е) голова;

е) капелюх;

є) одяг;

є) щітка.

Весела фізкультхвилинка **«Ха-ха-ха»**

«Здоровому все здорово». Вчені з'ясували, коли людина сміється, в її легені надходить майже в два рази більше

повітря. Крім того сміх чудово тренує голосові зв'язки. І нарешті хвилина сміху дорівнює 45 хвилинам відпочинку. Так що смійтеся на здоров'я.

Діти встають у коло, перший каже – ХА, другий – ХА-ХА і т. д.).

Рефлексія «**Дерево здоров'я**»

Піклуватися про своє здоров'я має кожна людина. Головне – захотіти бути здоровим! Зараз ми зробимо так, щоб на цьому дереві з'явилися листочки. У вас є стікери у вигляді листочків різного кольору. Виберіть листочок і приклейте його на дерево.

Зелений – я буду вчитися вести здоровий спосіб життя.

Жовтий – я не впевнений у своєму виборі.

Червоний – я байдужий до свого здоров'я.

Ми з вами сьогодні добре попрацювали. Сподіваюся, що здоровий спосіб життя увійде у звичку кожного.

Ростіть здоровими, діти, щоб раділи ви світові, а світ радів вам!

Здоров'я – це сила!

Здоров'я – це клас!

Хай буде здоров'я у вас і у нас!

Микола КОРНЕЙКО,

*методист відділу освітньої та інноваційної діяльності
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗЗСО

Актуальність проблеми військово-патріотичного виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації обумовлена ситуацією в країні, яка склалася внаслідок збройної та інформаційної агресії з боку російської федерації проти України. Основна мета

військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти в умовах ідейно-світоглядної конфронтації полягає в системній і цілеспрямованій діяльності закладів освіти з виховання в учнів високої патріотичної свідомості, почуття вірності й любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, убезпечення особистості учня від впливу агресивного інформаційного середовища, формування готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, територіальної цілісності й незалежності України.

Відповідно до мети, сформовано завдання військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти:

- виховання любові до Батьківщини, народу, рідної землі, формування національної гідності, національно-культурної ідентичності, прив'язаності до своєї малої і великої Вітчизни;

- убезпечення особистості учня від впливу ідеології інших держав, зацікавлених у формуванні своїх прихильників та розхитуванні з середини політичної ситуації в Україні, від впливу агресивного інформаційного середовища в результаті інформаційної війни з боку російської федерації;

- ефективне використання національних традицій з урахуванням сучасного світового та вітчизняного педагогічного досвіду й досліджень психолого-педагогічної науки з військово-патріотичного виховання;

- забезпечення взаємодії системи освіти з усіма соціальними інститутами щодо інтенсифікації процесу військово-патріотичного виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації;

- забезпечення формування в учнів закладів загальної середньої освіти освітньої, фізичної, психологічної,

соціальної, морально-духовної готовності до військової служби та захисту Вітчизни;

– відродження на нових теоретико-технологічних засадах системи позакласного й позашкільного військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді [5].

Саме у закладі загальної середньої освіти майбутні захисники отримують перші знання з основ медицини, цивільного захисту, тактичної та вогневої підготовки. Тому сьогодні посилюються вимоги до вчителя предмета «Захист України» не тільки щодо його теоретичної та методичної підготовки, а й в контексті володіння практичними навичками для якісного викладання навчального предмета.

Вивчення предмета «Захист України» спрямоване на досягнення загальної мети середньої освіти, а саме: соціалізації особистості учнів, формування у них національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і ключових компетентностей, а також здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів. Провідним чинником розвитку такої особистості є формування в учнів практичних умінь та здатності застосовувати отримані знання у реальних життєвих умовах з метою визначення і обґрунтування власної життєвої позиції.

Окрім того, навчальний предмет «Захист України» виступає важливою ланкою військово-патріотичного виховання, що, своєю чергою, визначено складовою національно-патріотичного виховання. Військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування у особистості, що зростає готовності до захисту Української держави, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому

виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози.

Станом на 28 вересня 2024 року в області налічується 303 освітні установи, в яких здійснюється викладання предмета «Захист України». Навчання забезпечують 477 педагогів. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації та активізацією бойових дій значна частина учителів предмета «Захист України», які на початок війни перебували в підрозділах територіальної оборони, залишили роботу в закладах освіти і беруть участь у відбитті збройної агресії. На заміну цим педагогам були призначені вчителі, які пройшли відповідну підготовку у Волинському ІППО.

Як відомо, 13 вересня 2023 року Міністерством освіти та науки України затверджено нову програму викладання «Захисту України» (рівня стандарту), у якій значно збільшилась кількість годин практичного спрямування. З'явилися розділи, які раніше були відсутні у програмі, зокрема: «Підготовка до національного спротиву», «Психологічна підготовка», «Робота з дронами» тощо, суттєвих змін зазнала змістова наповнюваність навчальних тем в розділах цивільного захисту, та основ національної безпеки.

Тому Волинським ІППО надається увага формуванню у педагогів навичок гнучкого планування освітнього процесу з предмета, що є важливою передумовою реалізації головної мети курсу.

Волинським ІППО щорічно проводиться семінар-практикум «Особливості організації практичних занять з предмета «Захист України» (рівень стандарт) в закладах загальної середньої освіти», що спрямований на вдосконалення практичних навичок новопризначених

учителів. Протягом трьох днів педагоги мають можливість відпрацювати навички надання домедичної допомоги у випадках різних видів кровотеч, дії при переломах різних відділів хребта та верхніх і нижніх кінцівок; практикуватися у неповному збиранні / розбиранні АК-74, ознайомитися з сучасною бойовою амуніцією військовослужбовців; з мінно-вибуховими предметами, що були вилучені на території громад та знешкоджені, актуалізувати знання з заходів безпеки при виявленні мінно-вибухових пристроїв; відвідати практичні заняття з тактичної підготовки, з подолання смуги перешкод. відпрацювати вправи з вогневої підготовки.

Вчителі під час таких заходів діляться власним досвідом роботи щодо проведення позакласних заходів з тематики військово-патріотичного виховання учнівської молоді, створення на базі закладів освіти молодіжних центрів, громадських об'єднань, клубів військово-патріотичної спрямованості.

До проведення практичних занять залучаються працівники Волинського ІППО, практики військової справи: представники підрозділів територіальної оборони, військові лікарі, викладачі ВОЛПВФП ім. Героїв Небесної Сотні.

Окрім того, на курсах підвищення кваліфікації педагоги займаються у класі безпеки, що відкритий у Волинського ІППО.

Важливу роль у навчанні предмета «Захист України» відіграє систематичне використання історичного матеріалу, який підвищує інтерес до вивчення предмета, навчає критично оцінювати факти. Такий підхід при вивченні навчального предмета «Захист України» необхідний, тому що сприяє формуванню світогляду, наукового та творчого мислення, емоційно-мотиваційної сфери учня, які вирішальною мірою впливають на формування патріотизму.

У процесі навчання необхідно вести учнів від сприймання окремих фактів до формування загальних висновків у власні тверді переконання. Ознайомлення учнів з іменами та біографіями видатних українських військових діячів, які боролися за незалежність України, сприятиме національному та патріотичному вихованню. Саме історія військової науки за своїм змістом є тією ланкою, через яку здійснюється зв'язок між минулим і сьогоденням, саме вона створює підстави для формування національної гордості [2].

Ознайомлюючи учнів з бойовими подвигами видатних українців різних епох, учителю потрібно пам'ятати, що він створює в учнів узагальнюючий портрет захисника України

Отже, істотного значення набуває рівень відповідної підготовки вчителів, які б могли якісно навчати змісту предмета «Захист України» з урахуванням певних особливостей та практичної спрямованості. Педагоги мають бути ознайомлені з основними принципами актуального на сьогодні підходу до вивчення предмета «Захист України» в закладах середньої освіти; вміти обирати доречні методики, технології та підходи для з вивчення предмета «Захист України»; визначати пріоритетні напрями планування й реалізації системи військово-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://cutt.ly/8bKp6j0>
2. Навчання предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році : метод. рек. / упор. Н. М. Сукачова ; за ред. І. В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2021. 48 с. URL: http://ir.soippo.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/363/1/Udovychenko_Sukachova_Protection_Of_Ukraine.pdf
3. Навчальна програма «Захист України» рівень стандарту» для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 03.08.2022 року № 698. URL: <https://cutt.ly/fXcE48u>

4. Нормативно-правова база з військових питань. URL: <https://cutt.ly/vZDWMAAd>

5. Остапенко О. І., (ред.), Тимчик М. В., Зубалій М. Д., Журба К. О., Бінецький Д. О., Касіч Н. П., Кузора І. В. Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-методичний посібник. Київ, 2022. 165 с. URL: https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/Ostapenko_O.I._Navch.-metod._pos._2022.pdf

Наталія ЛІНІК,
вчитель початкових класів
(ЗЗСО «Любешівськоволянська гімназія»
Любешівської селищної ради, смт Любешів)

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Діти, учні, вихованці – це наше майбутнє, майбутнє України. Доля нашої держави за тими, хто зараз здобуває освіту, сидить за партами. Перед педагогами постають непрості і водночас цікаві завдання. Скільки важливих запитань ми ставимо перед собою. Як виховати гармонійну особистість? На які моральні цінності її зорієнтувати? Як зробити процес виховання цікавим? Як зберегти патріота своєї землі, примножувати доброту, людяність, повагу своїх предків, до держави та людей?

Сьогодні як ніколи національно-патріотичне виховання школярів постає першочерговим та наскрізним завданням. Від багатства почуттів дорослих залежать почуття дітей, педагог здійснює сильний вплив на учнів прикладом власних хвилювань, що полегшує формування патріотичних якостей [1, с. 18].

В умовах війни наша система освіти характеризується інтенсивним пошуком нових засобів та методів навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, актуальних педагогічних та інформаційних проєктів

та можливостей. Першочерговим завданням щодо розв'язання актуальних проблем в освітній системі стало створення безпечного та комфортного середовища, а також національно-патріотичного виховання учнів. Особливу роль у цьому процесі відведено для учнів початкової школи та безпосередньо для класоводів. Перші основи національно-патріотичної свідомості закладає безперечно сім'я, родина. Також велику роль у цій системі виховання відіграє школа, перші сходинки у навчання, перше пізнання учнем себе, як громадянина своєї держави. Діти у молодшому шкільному віці по особливому сприймають навколишній світ, норми поведінки, мораль, національно – патріотичні цінності. Саме тому основа виховання закладається значною мірою у цей період життя і навчання [2, с. 458–459].

Молодший шкільний вік – це період формування і патріотичних почуттів, і моральної поведінки. Адже високоморальна людина, на мою думку, не може не любити свою Батьківщину, не шанувати своїх батьків, не вивчати рідну мову та національні традиції. «Утвердити в кожній дитині доброту, сердечність, чуйність до всього живого і красивого, – писав В. Сухомлинський, – елементарна азбучна істина шкільного виховання, з цієї істини починається школа. Справжнє виховання полягає в тому, щоб моральний ідеал добра, правди, честі, духовної краси жив у кожному юному серці, утверджувався в активній діяльності як невід'ємна частина власного ества, власної думки, почуттів, намірів» [4, с. 192].

Педагоги початкової школи йдуть завжди попереду усіх новітніх технологій навчального процесу. Я вважаю, що особливо глибоко потенціал національно-патріотичного виховання розкривається на уроках української мови. Невід'ємною частиною цього предмета є заглиблення у історію свого народу, його культуру та духовну спадщину.

Із своїми вихованцями працюємо на уроках рідної мови з підручником автором якого є Галина Сапун. Національно-патріотичне виховання розпочинається у цьому посібнику з першої сторінки – нашою славетною піснею «Гімн України». Підручник розкриває таємниці історії та культури України. Діти зацікавились розділом «Вони прославили свій край», де дізнались про наших славних предків гетьманів, козаків, які з давніх давен захищали свою державу. Мої вихованці багато нового прочитали у підручнику про історичні постаті нашої держави, а також самостійно шукали цікаві факти про видатних полководців козацтва. Після роботи з цим розділом підручника у нас виникла ідея створити невелику книжечку під назвою «Славетні українці». Учні самостійно обирали героїв, які будуть розміщені у книжці та з великим задоволенням підшукували цікаві факти про них. Кожен з учнів, працюючи над цим проектом, хотів бути схожим на свого предка-патріота. По особливому відбулась презентація цієї книжки у класі. Школярі намагались розповісти і показати якнайбільше цікавої інформації про своїх героїв. Ця робота на уроках української мови надихнула нас вивчити і дослідити свій родовід до сьомого покоління. Вирішили провести свято з допомогою батьків «Ми предки славних козаків». Багато запитань було поставлено. Разом ми відшукали відповіді на питання «Хто ми?», «Звідки?», «Хто були мої предки?» «Що збереглося для мене із минулого?»

На уроках рідної мови значний вплив на учнів мають використання народних прислів'їв та приказок. Ці перлинки літератури дають можливість школярам глибоко зрозуміти культу рідного народу. Діти із цікавістю сприймають і легко запам'ятовують народні прислів'я патріотичного змісту: «Без Батьківщини нещасна людина», «Вітчизни не діліть, краще землю захистіть», «Нема без кореня рослини, а людей без Батьківщини» і т. д. Великий вплив на учнів мають козацькі прислів'я, які виділяються

особливістю національного характеру українців: «Козача потилиця ворогам не хилиться», «У бою козак береже не життя, а честь», «Не журись козаче, нехай ворог плаче», «Береженого Бог береже, а козака шабля стереже». Використання прислів'їв та приказок на уроках української мови виховує у школярів почуття гідності, патріотизму, розвиває риси характеру справжнього українця: честолюбство, доброта, волелюбність, самостійність, наполегливість, почуття гумору та багато інших.

Одним із цікавих завдань для моїх учнів було створення «Календаря пам'ятних дат України». Така дослідницька робота робить навчання цікавішим, жвавішим, емоційнішим. Нещодавно учні класу готувались до пам'ятної дати – 27 жовтня «День української писемності та мови». На першому етапі роботи школярі знайшли інформацію про Преподобного Нестора Літописця та його рукопис «Повість минулих літ». Багато цікавого почерпнули з підручника рідної мови та додаткових джерел інформації. Другим етапом було створення лепбука «Цікаві факти про мову». Під час презентації своєї роботи учні були подивовані багатством і різноманітністю нашої української мови. Така роботи в класі не тільки допомагає пам'ятати видатні дати своєї країни, їх походження, а й формує національно – патріотичні почуття, виховує справжнього громадянина своєї держави.

Важливо, щоб педагог зумів донести до душі кожної дитини свою любов до Батьківщини, не нав'язливо по краплині, але постійно формувати патріотизм своїх вихованців.

Переконана, що у вихованні молодших школярів важливим є формування їхнього характеру: навичок поведінки, витривалості, чуйності, доброти і милосердя, вироблення цілеспрямованості й стійкості уваги [5, с. 22–24]. Школа є осередком, де плекається духовно багата особистість, формується громадянська зрілість школяра.

На думку приходять слова видатного педагога Ш. О. Амонашвілі «Школа є істотою з Майбутнього, і вона уміє спрямовувати дітей тільки у Майбутнє»

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>
2. Кузуб В. «Досвід реалізації компетентнісного підходу до організації навчально-виховного процесу». *Початкова освіта*. 2008. № 17. С. 18.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : [навч. посіб.]. Київ, 2003. 458 с.
4. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. Київ, 2009. С. 22–24.
5. Сапун Г. Українська мова та читання : підручник. 3 кл., II ч. Тернопіль, 2020. С. 107–120.
6. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину : вибр. тв., у 5 т. Т. 2. Київ : Рад. школа, 1976. С. 192.
7. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 роки, затверджена постановою Кабінету міністрів України 9 жовтня 2020 р. № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/932-2020-%D0%BF>

УДК: 378.1:373.1

Галина ЛУК'ЯНЧУК,
старший викладач кафедри менеджменту освіти
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)

РЕФОРМА НУШ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР

Піднімається питання впливу людського фактору на реалізацію завдань освітньої реформи в умовах російсько-української війни.

The thesis raises the question of the influence of the human factor on the quality of the implementation of educational reform tasks in the conditions of the Russian-Ukrainian war.

Реформа загальної середньої освіти в контексті Концепції «Нова українська школа», безумовно, є реформою всієї системи освіти. Адже загальна середня освіта,

як обов'язкова для громадян нашої країни, є орієнтиром у підготовці здобувачів освіти дошкільної ланки та базовою для професійної освіти, в тому числі повної вищої освіти. Тому глибинна реформа цієї ланки освіти докорінно змінює стан цілої системи освіти України, як єдиного механізму, що відображає стратегічне бачення розвитку держави. Оскільки освіта є стратегічною галуззю розвитку будь-якої країни, то й увага до її реформи має бути особливою, бо якість освіти впливає на якість, свідомість, світоглядні орієнтири всього українського суспільства. Саме рівень свідомості, громадянської ініціативності та активності, світоглядних орієнтирів і переконань громадян гарантують якість держави. Звідси, надзвичайно детально потрібно було б підійти до продумування умов, алгоритму, механізму та темпу запровадження реформи.

Практика показала, що допущено ряд ключових помилок, що негативно вплинули на якість реалізації НУШ, серед яких проблема неготовності педагогів, керівників закладів освіти, батьків до таких змін. З'ясовуючи, чим спричинена неготовність учасників освітнього процесу, приходимо до висновку, що **першою причиною** є темп запровадження змін. Він надзвичайно швидкий, тому що підготовчий етап (пілотний) тривав лише один рік, протягом якого було здійснення ознайомлення з основними змінами в освітньому процесі невеликої кількості вчителів початкових класів. Не пройшовши повний цикл початкового навчання, не провівши проміжний моніторинг результатів, не сформувавши суттєвого розуміння і усвідомлення сутності реформи, викладеної в «Концепції НУШ», не сформувавши стійкого розуміння і готовності працювати по-новому тощо, було розпочато масове запровадження реформи. Такий стан справ створив ситуацію примітивізму в роботі спочатку вчителів початкових класів, потім – середньої ланки вчителів-предметників. На наш погляд, підготовчий період

потрібно було пролонгувати на чотири роки з обов'язковим моніторингом проміжних результатів кожного навчального року з метою внесення корекції в програму реалізації реформи на кожен наступний рік.

Крім того, мотивація, умови праці вчителя, оплата, правова захищеність, прозорість і незалежність експертизи оцінки професійної діяльності - це неповний перелік чинників впливу на якість здійснення завдань реформи НУШ.

Другою причиною так званого «провисання» реформи НУШ є те, що розробники в підготовчому етапі не включили в навчання керівників закладів освіти, які мали б перетворитися на авторитетних лідерів змін і форсувати швидше просування реформи серед педагогів-предметників середньої і старшої ланки шляхом організації супервізії, методичної роботи, обміну досвідом. Важливо було долучити керівників на пілотному етапі більшою мірою обґрунтовано тим, що в українській освіті за багато десятків років сформувалася авторитарна модель управління, де розпорядження керівника є вагомим важелем управління змінами. На той час (початок впровадження реформи НУШ) керівники шкіл в більшості своїй не мали достатньо сформованого переконання та й розуміння сутності змісту та методології даної реформи, тому потребували доволі тривалого навчання. Проте, керівники закладів освіти долучилися до навчання для здійснення змін значно пізніше і виявилися не завжди готовими і мотивованими до цього.

Щодо **третьої причини** неготовності до змін учасників освітнього процесу, слід зауважити, що і батьки учнів не були готові до такої глибокої реформи, що викликало деякий спротив у прийнятті нових підходів, форм організації, методів навчання і оцінювання досягнень учнів. Реформа має сформувати вищий рівень відповідальності батьків за власних дітей (здоров'я, поведінку, ставлення до навчання, морально-етичні норми поведінки тощо). Батьки є недостатньо

обізнані зі змістом і завданням реформи, тому виникають такі негативні наслідки, як спротив новизні, опір певним вимогам щодо зміни ставлення до власної дитини, упереджене ставлення до дій вчителів.

Четвертою причиною неготовності суб'єктів освітнього процесу є невідповідність вимог нормативно-правових документів концептуальним засадам НУШ, що створює суперечності у вимогах до професійної діяльності педагогів і ідеям НУШ. Так Положення про атестацію педагогічних працівників (редакція 2022 р.) ставить вимогу до педагога, що прагне атестуватися на присвоєння педагогічного звання, «мати» учнів-переможців учнівських предметних олімпіад всеукраїнського рівня, чим ставить в залежність рівень навчальних досягнень учня від рівня професіоналізму педагога. Таким чином нівелюється функція учня як «здобувача освіти», а вся відповідальність за якість результатів освітнього процесу покладається виключно на вчителя. Також заперечується принцип дитиноцентризму (максимальне врахування індивідуальних фізичних, психічних і інтелектуальних особливостей кожної дитини / учня), що унеможливає формування свідомого ставлення учнів та їх батьків до функції здобування, а не отримання освіти. Тут суб'єкт-суб'єктна взаємодія перетворюється в суб'єкт-об'єктну діяльність, де вчитель – суб'єкт, а учень – об'єкт, пасивний отримувач освіти завдяки активним старанням вчителя. Також є часті випадки, що колишні працівники відділів освіти, часто зайнявши відповідні посади в гуманітарних відділах та відділах освіти громад, до початку реформи, керуючись авторитарним стилем в управлінні, намагаються вишукувати такі важелі впливу на педагогів, якими можуть показати свою вагомість в системі освіти та залишити під своїм авторитарним впливом вчителів, що відчувають скутість і підпорядкованість колишнім керівникам.

Реформа в контексті Концепції НУШ виявила неготовність вищого управління системою освіти забезпечити належні умови праці як от: кількість учнів у класах настільки велика, що перевищує допустимі норми окремих європейських країн (12–15 учнів у Німеччині); заробітна плата вчителя в Україні порівняно з відповідним рівнем оплати праці в цивілізованих країнах світу до десятка разів нижча (престижність професії низька, а професійна діяльність набагато складніша від інших професій); правова неврегульованість взаємин між вчителем і батьками, вчителем і учнем, вчителем і керівником, що призводить до правової незахищеності вчителя в суспільстві та зниження авторитету та престижності професії; недофінансування навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, що призвело до відсутності підручників, посібників тощо; відсутність єдиного механізму контролю якості професійної діяльності (готовності в вишах) породжує корупцію і умови для підкупу документів про педагогічну освіту тощо.

Тут явно проглядається неналежна увага держави (державної влади) до мотивації педагогічних працівників (умов праці, оплати, відповідної підготовки керівників закладів освіти тощо) стратегічної галузі освіти, похідними якої є ще такі важливі галузі як охорона здоров'я та культура, адже саме ці три галузі в життєдіяльності держави є провідними, а рівень їх розвитку визначає майбутнє країни. Якщо освіта, культура і охорона здоров'я на низькому рівні, то виходить на перший план оборонна галузь. Це історичні закономірності, перевірені століттями.

До названих причин неготовності учасників освітнього процесу можна навести ще й об'єктивні причини, до яких віднесемо пандемію Covid-19, а потім російське повномасштабне вторгнення на територію України з наступною тимчасовою окупацією частини територій. Їх вплив на процес реформування освіти є неоднозначним,

оскільки пандемія змусила педагогів, учнів, батьків та керівників шкіл швидко опанувати ІТ-технології ставати більш мобільними, що сприяло професійному саморозвитку педагогів, активному залученню батьків до процесу навчання учнів, мотивувало керівників ставати мобільними та навчатися опанувати сучасні навчальні інтерактивні інструменти для оптимального і ефективного управління закладом освіти у кризовій ситуації, усвідомлювати важливість та впроваджувати автономію в управління закладом освіти.

З початком активної фази російсько-української війни характер ставлення суб'єктів освітнього процесу до змін, окреслених реформою дещо змінився. Значна частина учасників освітнього процесу стали більш відповідальними, оскільки освітній комфорт втратив свою стабільність. В таких умовах людина стає більш центрованою на проблемі збереження життя (власного й інших). У цих умовах цінність освіти стає вагомішою, але стан постійних періодичних повітряних тривог, загальна тривожність і розосередженість уваги в діяльності дезорганізує всіх учасників освітнього процесу та вимагає додаткових зусиль, щоб бути в навчальному тонусі. Освітні втрати, на жаль, є такими, яких не оминати. Тому увага до учасників освітнього процесу зі сторони органів державного управління та місцевого самоврядування мають бути спрямованими на підтримку кожного в його освітніх ініціативах і потребах.

Таким чином людський фактор в реформі НУШ відіграє одну з основних ролей у досягненні планованих результатів, оскільки освіта це галузь, що працює в системі «людина-людина», спрямована на формування світоглядних основ особистості, а значить і всього українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Когут І. Нова українська школа: як відновити реформу. URL: <https://cedos.org.ua/nova-ukrayinska-shkola-yak-vidnovyty-reformu/>

2. Кобець І. НУШ: чи вдалась реформа, яка вчить школу не оцінювати, а дякувати. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nova-ukrayinska-shkola/31577250.html>

3. Як Нова українська школа (НУШ) виявилася сильнішою за війну URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3767770-ak-nova-ukrainska-shkola-nus-viavilasa-silnisou-za-vijnu.html>

4. Чи відтермінує війна в Україні початок навчання за стандартами НУШ у 5-х класах? URL: <https://osvitoria.media/experience/reforma-nush-i-vijna-yaki-zminy-che kayut-serednyu-shkolu-z-1-veresnya/>

Ірина МАГЕРОВСЬКА,
учитель початкових класів
(КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради», м. Луцьк)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СВЯТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Шкільне свято – це демонстрація досягнень дітей. Педагог, як ніхто, знає, наскільки серйозною є підготовка до кожного заходу. І саме від нього залежить, що запам'ятають діти: виснажливі репетиції, довгі номери чи яскраве динамічне свято.

Будь-яке свято не існує саме по собі. Воно охоплює цілу систему допоміжних дій. Практично кожне свято має свою характерну структуру, свій обрядовий і ритуальний фон, які надають йому оригінальності та неповторності

й визначають його виховні пріоритети: патріотичне, громадянське, трудове та економічне виховання, формування духовно-моральної, правової, естетичної, фізичної, екологічної, ігрової культури тощо.

Пропоную будувати свято за типом піраміди, що має основний стрижень (головні герої, тема, особлива історія) та ігри, конкурси, сюрпризи, що одягаються на стрижень як різнокольорові кільця піраміди.

Готуючись до проведення масового заходу, варто врахувати класичні закони драматургії, які були визначені ще Арістотелем:

- а) увертюра (емоційний настрій, створення святкової атмосфери, очікування чогось незвичайного);
- б) зав'язка (повідомлення, що відбуватиметься і як саме);
- в) основна частина (складові елементи масового заходу);
- г) кульмінація (найвищий емоційний підйом);
- г) фінал;
- е) післядія (колективний аналіз проведеного масового заходу).

Шкільні свята:

– Розвивають емоційну сферу школярів (хвилюють, пробуджують радість, гордість, захоплення тощо).

– Розширюють світогляд дітей, формують переконання, розвивають інтерес до навколишнього життя, дозволяють дитині брати участь у різних видах діяльності, допомагають набувати досвід, насичений глибокими спільними переживаннями, сприяють вихованню моральних якостей школярів, а також володіють великими можливостями формування колективу.

– Вирішують такі завдання розумового виховання, як пробудження інтересу до знань та розвиток пізнавальних сил дитини.

– Позитивно впливають на фізичний розвиток, самооцінку та соціальний статус школярів.

Що таке свято для дитини?

Ми провели анкетування серед дітей початкової школи. Питання було одне для всіх «Яке свято для тебе найкраще?». Діти відповіли так:

- Таке, де є конкурси і подарунки.
- Щоб було весело.
- Щоб всі були у гарних костюмах.
- Щоб ми гралися і нам було весело.

Весела музика, ігри, повітряні кульки, цікаві конкурси, пісні, танці і можливість показати себе. Свято має нести радість і задоволення від спільної роботи із друзями, батьками, новими знайомими.

А репетиції не повинні бути важкою марудною роботою, як для дітей, так і для вчителя.

Зауважу, що велике значення має підготовка до свята: розробка сценарію, вибір ведучих, оформлення запрошень, прикрашення місця події. Проаналізуємо ці етапи більш докладно.

Оформлення запрошення. В кожному колективі свої традиції. Проте запрошення на свято – це орієнтир, воно задає тон, настрій події. Разом із дітьми можна розробити можливі асоціативні варіанти і створити їх своїми руками. Приклади запрошень на свята наведено на рис. 1.

Рисунок 1

Прикрашення місця проведення свята. Діти – фантазери, тому можна створити для них можливість прикрасити приміщення самотужки. Прикладами прикрашення місця проведення свята можуть бути: розмальовані вікна,

величезні замки з картону, смішні ляльки з пластикових пляшок, гірлянди з коробочок «кіндер-сюрпризів», жартівливі показники руху, оригінальні моделі, саморобні плакати, кросворди, газети тощо.

Значну роль на святі відводиться *ведучому*, тому він має бути універсальною людиною. Бажано, щоб він міг: виразно і чітко говорити, співати, танцювати, імпровізувати, бачити кожного в залі, швидко переключатися, спілкуватися з аудиторією, швидко знаходити вихід із нестандартної ситуації тощо. Якщо такого універсального ведучого знайти важко, можна розподілити обов'язки між декількома ведучими. Кожен візьме на себе ту частину сценарію, в якій вважає себе асом. Добре аби ведучий був в образі казкового героя. А якщо ведучих буде декілька, то краще аби вони мали протилежні риси характеру. На цьому можна побудувати цікаві ігри. Хто ж може вести свято? Це лікар Айболить, Бобер Суперзуб, царівна Гігієна, бабусі-хохотусі, Книга казок та ін.

Цікаво розроблений *сценарій* – запорука гарного свята. Виділяють традиційні і творчі сценарії. У традиційних сценаріях алгоритм свята чітко прописано: не можна забути слова, не можна переплутати за ким ти говориш, не можна імпровізувати, інакше порушується весь хід подій.

У творчих сценаріях ведучий чітко знає мету і завдання проведення свята. Але вся гра, подорож будується в залежності від настрою, особливостей і складу гостей. До основи створення такого сценарію покладено принцип «Усі ігри одягаємо на основу, як кільця на піраміду».

Велике значення під час проведення свята відіграє *музичний супровід*, адже музика задає тон, настрій, створює емоційне піднесення. Гарна музика на святі – це коли всі глядачі та учасники мимоволі пританцювують у такт.

Ігри, що створюють відповідний настрій і творчу атмосферу умовно можна поділити на декілька *типів*: музичні завдання; віршовані завдання; завдання типу «донеси – не загуби»; казкові завдання; театральні завдання; загадкові завдання; ігри-зображення; танцювальні вправи; завдання серії «штурман»; командні естафети тощо.

При виборі ігор ретельно аналізувати їх зміст та методику проведення, урахувувати інтереси і можливості учасників заходу, їх вікові та індивідуальні особливості. При включенні ігор у розважальну програму необхідно стежити, щоб ігри чергувалися за настроєм, змістом, інтенсивністю рухливості тощо. Гра повинна бути зрозумілою для учасників, викликати у них захоплення, створювати ситуацію успіху та хороший настрій, розширювати знання та навички, набуті раніше.

Отже, свято – важлива частина життя дитини. Це радісна подія, що дозволяє дитині відпочити, розважитися і разом з тим духовно збагачує її, спонукає до творчості. Свято для дітей – це не тільки розважальний захід, але й велика, важка підготовча робота, а також природна ситуація для розвитку та навчання.

Тамара МАЗУРИК,

*завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти,
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Основна мета інклюзивного навчання полягає у формуванні спільного освітнього середовища, яке забезпечує рівні можливості для кожного учня. У цьому середовищі враховуються базові освітні потреби, індивідуальні потреби у навчанні, а також додаткові потреби дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Проте в сучасній системі освіти досі існують бар'єри, що перешкоджають повноцінному впровадженню інклюзивних процесів.

Ці проблеми докладно висвітлено у відповідних стратегічних документах: нещодавно ухваленій Національній стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року, Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року та Концепції Нової української школи, цінності якої глибоко інклюзивні [1; 2; 3].

Згідно з Концепцією Нової української школи, сучасне освітнє середовище має відповідати критеріям доступності, сприятливості, підтримки, розвитку та стимулювання творчості. Воно охоплює просторово-предметну організацію, навчальні програми й матеріали, а також оптимізацію планування й дизайну освітнього простору [3].

У Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р. для досягнення стратегічної цілі «Створення інклюзивного освітнього середовища» визначено низку завдань, серед яких ключовими є розроблення та затвердження стандарту структурування освітнього середовища для осіб з особливими

освітніми потребами, а також запровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) [1]. Інтеграція МКФ у систему освіти слугуватиме сучасним науково-методичним підґрунтям для розроблення й реалізації індивідуальних освітніх траєкторій учнів. МКФ підкреслює важливість середовищних факторів, які впливають на всі аспекти функціонування дітей. Навіть за незмінного ступеня труднощів або порушень, створення належних умов може суттєво покращити освіту, життєдіяльність і соціалізацію дитини, забезпечуючи реалізацію її повного потенціалу.

У новому професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти йдеться про те, що вчитель має володіти інклюзивною компетентністю, а саме: здатністю створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища; здатністю до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами (ООП) та здатністю забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного з урахуванням його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Як бачимо, участь вчителя в організації безпечного та здорового освітнього середовища є першою здатністю його інклюзивної компетентності за професійним стандартом і передбачає використання інструментів забезпечення інклюзивного навчання (інклюзивна культура: розбудова спільноти, формування інклюзивних цінностей; інклюзивна політика: розвиток школи для всіх, організація підтримки багатоманітності та інклюзивна практика: використання ресурсів середовища та класного менеджменту), принципів і стратегій універсального дизайну та розумного пристосування [5, с. 8].

Беручи до уваги результати наукових досліджень та практичний досвід, визначаємо такі необхідні умови формування інклюзивного середовища:

- ресурсне забезпечення потреб інклюзивної освіти: нормативно-правове, програмно-методичне, інформаційне, матеріально-технічне, кадрове;
- подолання соціальних бар'єрів у свідомості педагогів та суспільства в цілому;
- створення універсального дизайну та розумних пристосувань, що має на меті забезпечення особистісно-орієнтованого навчання усіх учнів (адаптація, модифікація для дітей з ООП);
- впровадження педагогіки партнерства: командна взаємодія; педагоги, учні, батьки – суб'єкти освітнього процесу;
- створення безбар'єрного фізичного простору.

Невід'ємною частиною інклюзивного простору та особливим підходом до навчання, який мінімізує бар'єри у навчанні та спілкуванні усіх здобувачів освіти є дотримання принципів універсального дизайну через подання навчального матеріалу у різних формах, тим самим забезпечуючи дітям отримання інформації та знань різними способами; можливість учням навчатися і демонструвати результати свого навчання декількома способами, з альтернативами для демонстрації того, що вони засвоїли; систематичне залучання дітей до цікавої, практичної роботи в парах, групах для підвищення їх мотивації до навчання та соціалізації.

Для інклюзивного освітнього середовища важливо спланувати та організувати фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять; індивідуальний навчальний план, гнучкі навчальні програми та методи викладання; наявність сприятливого соціального та емоційного клімату; створення умов для спільної роботи дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивних результатів.

Ключовим компонентом ефективного освітнього середовища є його продуманість та упорядкованість.

Забезпечення структурованого освітнього середовища в інклюзивному класі (простору класу, часу та діяльності) дає багато переваг для вчителя та учнів. Це відчуття безпеки, підтримки, чіткості та зрозумілості поведінки у відповідності до певних зон та правил, передбачуваність діяльності, що так важливо для дітей з особливими освітніми потребами. Важливими компонентами простору класу є не тільки фізична доступність, а й візуалізація, персоналізація, змінність, насиченість унікальними для конкретного класного колективу особистісними смислами [6].

Вкрай важливим для організації інклюзивного середовища в закладі освіти є облаштування ресурсної кімнати та медіатеки. Ресурсна кімната – це спеціально облаштована кімната (частина кімнати), що має відповідний розподіл функціональних зон, яка призначена для розвитку учнів з особливими освітніми потребами, гармонізації їх психоемоційного стану та психологічного розвантаження, проведення індивідуальних та / або групових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять).

Важлива роль у розбудові інклюзивного середовища відводиться фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів, які крім здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини покликані виконувати просвітницьку й консультативно-методичну роботу з педагогами закладів освіти, організовуючи співпрацю із сім'ями, громадськими організаціями та іншими міжвідомчими установами.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
2. Національна Стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року. Розпорядження КМУ від 07 червня 2024 р. № 527-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенка. 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. Постанова КМУ № 957 від 15.09.2021 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

6. Скрипник Т. В. Підготовка освітнього середовища до інклюзивного процесу у закладах загальної середньої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 1 (28).

Мар'яна МИЦЬ,
кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії
та методики викладання шкільних предметів
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У нинішніх умовах постає необхідність розв'язання на державному рівні проблем, пов'язаних із вихованням у всіх громадян України почуття патріотизму та утвердження української ідентичності як основи консолідації суспільства та зміцнення держави. Війна, яку розв'язала Російська Федерація проти України, неминуче призвела до пошуку нових підходів щодо організації освітнього процесу та виховання молодого покоління. При цьому надзвичайної уваги потребує розвиток національно-патріотичного виховання, оскільки воно є важливим чинником національної безпеки і зміцнення держави.

У зв'язку з цим в останній редакції Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти сформульована мета: «Метою національно-патріотичного

вихованим визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян па основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності».

Основні засади, пріоритети й завдання національно-патріотичного виховання молодого покоління визначені в Стратегії національно-патріотичного виховання та плані дій з її реалізації на 2020–2025 роки, Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходах щодо її реалізації до 2025 року. Важливим кроком у комплексному врегулюванні на законодавчому рівні сфери національно-патріотичного виховання стало ухвалення у грудні 2022 року Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності».

Кожен народ, зокрема й українці, виробили свою національну систему виховання. Вона є тією основою, на якій із покоління в покоління формувалися національна самосвідомість, патріотичні й громадянські почуття українців. Тому проблеми національно-патріотичного виховання мають розглядатися не лише з позицій сьогодення, й у контексті педагогічної спадщини – праць Григорія Ващенко, Бориса Грінченка, Михайла Драгоманова, Миколи Костомарова, Юрія Липи, Софії Русової, Василя Сухомлинського, Костянтина Ушинського, Івана Франка, Якова Чепіги й інших.

Національно-патріотичне виховання визначають як планомірну виховну діяльність, спрямовану на формування

в усіх громадян України національної самоідентичності й патріотизму.

Національно-патріотичне виховання в системі освіти впроваджується шляхом реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 (далі – Стратегія), плану дій щодо реалізації Стратегії, державних цільових програм з питань з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов’язані з національно-патріотичним вихованням), обласних, місцевих цільових програм з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов’язані з національно-патріотичним вихованням), виконання Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання.

Окремими напрямками реалізації цієї Концепції є:

– створення сприятливих умов, встановлених на законодавчому рівні, для діяльності молодіжних організацій, дитячих та молодіжних громадських об’єднань, що беруть участь в процесі національно-патріотичного виховання;

– розроблення та упровадження системи заходів з метою реалізації концепції національно-патріотичного виховання;

– реалізація положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»);

– сприяння впровадженню навчальних дисциплін духовно-морального спрямування та громадянської освіти в Україні у відповідності до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, інших документів з розвитку громадянської освіти.

Якщо ми ведемо мову про учнівську аудиторію, то необхідно мати на увазі, що національно-патріотичне виховання покликане сформуванню в учасників освітнього процесу такі якості як національна самоідентифікація,

усвідомлення своєї належності до Нації Героїв – модерного українства, недекларативний патріотизм, дієва любов до України, готовність виконання свого патріотичного обов'язку, мужність, стійкість, відвага. Нині успішному перебігу цього процесу перешкоджають російсько-українська війна й окремі негативні тенденції в суспільстві, що проявляються у поведінці людей. Це складність одночасного вирішення Україною комплексу завдань минулого, сьогодення і прийдешнього на тлі російської навали; синдром історичного очікування як спосіб виживання; невизначеність стратегії розвитку суспільства; незадовільний стан демократії, дотримання прав людини та верховенства права; негативний патерналізм; ментальне виснаження; домінування цінностей, пов'язаних із базовими потребами; пріоритет матеріальних мотивів; нормування низького рівня життя; низький горизонт планування; емігрантські настрої; зниження освітнього цензу нації; пасивність, перманентна розчарованість громадянського суспільства; недостатня його консолідованість; взаємна недовіра між народом і владою; суспільна апатія; нездатність розраховувати на власні сили; тривале виховання на іншій культурі й чужих цінностях; пристосуванство; недостатнє залучення юнацтва до лідерства в організації колективних справ тощо. Війна вже за кілька місяців разюче змінила світогляд більшості українців, однак проблема національно-патріотичного виховання не стала менш актуальною.

У нормативно-правових документах патріотизм визначають як прагнення до свободи, любов до Батьківщини, вірність і служіння їй і своєму народові, дієву турботу про їх благо, активне сприяння утвердженню й розвитку України як вільної суверенної правової демократичної соціальної держави, готовність обстоювати й захищати її територіальну цілісність, незалежність;

сприяння гармонізації державних, суспільних, громадських і особистісних інтересів; невіддільність від неї своєї долі. Формуючи в учнів поняття патріотизму, доцільно звернутися до золотої спадщини українських інтелектуалів: Патріотизм для українця не є декоруванням рідного краю й бомбастичним повторенням абстрактних гасел, – стверджує Юрій Липа. «Про Україну і про свій патріотизм пересічний українець взагалі не любить говорити. Хто пригадує людей, що йшли на смерть за свій край, ствердить, що вони робили це без зайвих слів і без декламацій. Характер прив'язання до краю був глибоко родинний. Це – дім, «своя хата» – ідеал українського патріотизму, де є «своя правда». Поняття краю як Родини, як Хати, як Дому – це осердя всього найлюдянішого, усіх ідеалів людини, праджерело усіх найкращих почувань і всі можливості розвою. «Дім – це те місце, де найбільше людина є людиною. Це осередок людства для українця». Педагогічна спадщина прирощує поняття патріотизму совісністю, яку Василь Сухомлинський називав стрижневою і такою, що визначає решту людських якостей; повагою до людини загалом, любов'ю до сім'ї, до рідного міста / села, до природи, до рідної мови, почуттям обов'язку, відповідальності й вірності Батьківщині, працелюбністю і прагненням брати активну участь у її перетворенні, ненавистю до її ворогів, бережливим ставленням до природи. Патріотизм не обмежується носінням синьо-жовтих стрічок, загортуванням у державний прапор і вигукуванням гасел. Це поняття невіддільне від мови народу, з яким ідентифікує себе патріот. Ключова роль української мови як шкільного предмета у формуванні національної і культурної ідентичності визначається тим, що мова – це те, що робить Україну Україною, а українців – українцями. Саме мова є стрижневою ознакою українськості, золотим її осердям.

Вона забезпечує становлення світогляду здобувачів освіти, інтегрує соціум, з населення гуртує народ, визначає не схоже на інші обличчя нації. Саме через опанування мови формується національна і культурна ідентичність – усвідомлення людиною своєї належності до певної національної збірноти і культури шляхом визнання і засвоєння її цінностей, норм, ідей, пріоритетів, смаків, традицій, ототожнення себе з культурними зразками тощо. Тому настільки важливо формувати в учнів розуміння визначальної ролі державної мови в самоідентифікації українців як нації й у знищенні якої ворог убачає демонтаж самої нації, позбавлення її права на існування.

З традиційних методів, які мають неабиякий виховний потенціал, в освітній діяльності доцільно застосовувати бесіди, диспути, лекції, семінари, роботу з книжкою та іншими джерелами знань, а також дослідницькі, пошукові, творчі, ігрові, ситуаційні тощо. Серед традиційних форм національно-патріотичного виховання і виховних заходів називають гурткову науково-дослідницьку роботу, історичне краєзнавство, архівно-пошукову роботу, патріотичні клуби, молодіжну організацію «Пласт», Вахту пам'яті Небесної Сотні, тематичні вечори й літературно-мовні композиції із вшанування пам'яті Великих Українців, утвердження українськомовного виховного простору, Дні української писемності й мови, Дні рідної мови, участь у міжнародних конкурсах з української мови; здійснення творчого пошуку на українськомовній джерельній базі; формування через зміст навчальних предметів особистісних якостей, що засвідчують ціннісне ставлення до Батьківщини. У доленосний для України час, коли навіть існування країни опинилося під загрозою, діти війни самі винаходять і реалізують несподівані для дорослих форми участі у боротьбі з ворогом і наближення нашої Перемоги.

Національно-патріотичне виховання здійснюється насамперед через засвоєння основ наук, що закладають фундамент якісних глибоких стійких знань, формують цінності й світогляд, національну самосвідомість здобувачів освіти, а також через опанування предмета «Захист України», роль і зміст якого вивищує, урізноманітнює, розширює і збагачує сама жорстока воєнна дійсність. Зміст цілеспрямованого національно-патріотичного виховання визначається Конституцією і законами України, Концепцією Української нової школи, військовою присягою і військовими статутами. Одна з умов свідомого здобування знань і важливий важіль піднесення виховного потенціалу пізнавальної діяльності – опора на мисленнєву діяльність і власний досвід, а також на суспільно-політичні національні цінності українського народу.

Проблема цінностей стає найбільш значимим чинником взаємин між державою та громадою у період кризи, небезпеки, оскільки вони актуалізуються у результаті усвідомлення нацією своїх потреб, інтересів, відповідно до об'єктивних обставин насичуються національними переживаннями. Адже лише через опанування суспільно-державницьких чи національних цінностей, перетворення їх на національно-особистісні цінності можливе національне самоствердження особистості, її мотивація до просоціальної орієнтованої поведінки.

Різні автори до патріотичних цінностей відносять: національну ідею, українську мову, національну культуру, історію народу і держави, національну самовизначеність, громадянську активність, дотримання законів (законослухняність), Батьківщину (малу й велику), лідерів і героїв нації, держави, матір, батька. Ці поняття мають велике значення для формування патріотизму та утвердження національної ідентичності.

Ми ж розглядаємо сутність суспільно-державних (національних) цінностей (самобутності, гідності, соборності, волі) в контексті наявних підходів, сформованих у наукових дослідженнях.

Зокрема, необхідно виокремити регулятивну, виховну, патріотичну та світоглядну функції цінностей з точки зору їх історичної ретроспективи та сьогодення. Кожен педагогічний працівник повинен з власного досвіду показати взаємозв'язок між формуванням національної свідомості та засвоєнням основних суспільно-державних цінностей, що обумовлюється процесом реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр. У зв'язку з цим, ми й намагаємося розглянути концепції національної ідеї, національних цінностей, суспільно-національної гідності, народної соборності та індивідуальної волі в контексті державного і суспільного розвитку, а також ментальних основ національно-патріотичного виховання молоді. Зазначимо, що українське суспільство зберігає унікальну ціннісно-орієнтаційну структуру, в якій знаходить відображення культурна самобутність, а цінність самобутності нині виступає мотиваційним чинником, що уможливає національне етнокультурне відродження, прояви якого не завжди вкладаються в загальноцивілізаційні глобалістичні тренди. Духовні цінності, до яких належать самобутність, воля, соборність, гідність, вже стали стрижневими поняттями, синтезованими історіографією та суспільною думкою в процесі засвоєння причинно-наслідкових соціальних дій, що відображається перетвореннями та змінами в різних сферах суспільного життя. Необхідно зауважити, що саме ціннісний базис, якими є названі цінності, покликаний забезпечити цілісність та духовну стійкість суспільства.

Богдана ПИЛИПЧУК,

*вихователь групи подовженого дня, вчитель-асистент
(КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради», м. Луцьк)*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗЗСО

Серед цінностей, з якими наше суспільство пов'язує подальші прогресивні зміни, патріотизм особистості виявляється пріоритетним. Запит на цю цінність закономірно став лейтмотивом концепції Нової української школи, де патріотизм має стати провідним атрибутом сучасного випускника, для якого властиві активна позиція, здатність приймати етично прийнятні рішення, повага гідності та права людини [1].

Ключовим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації. Головне побудувати виховну діяльність, щоб сама її організація, середовище виховували дітей та молодь у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності. Заняття спрямовані на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень

у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту. Воно включає в себе соціальні, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує всі сторони життя: соціальну-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, науку, історію, державу, право [2].

Форми патріотичного виховання молодших школярів поділяються:

– *за кількістю учасників*: індивідуальні, парні, групові та масові;

– *за місцем проведення*: урочні, позаурочні, позакласні, позашкільні;

– *за напрямками виховання*: естетичні, фізичні, розумові, моральні, трудові, екологічні тощо [4].

Мета національно-патріотичного виховання – це виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної культури.

До методів національно-патріотичного виховання відносимо:

переконання – формування впевненості у суспільно корисній діяльності з підготовки до захисту Вітчизни;

стимулювання – реалізується в різноманітних формах заохочення і змагання;

особистий приклад – діяльність вчителя, який має бути взірцем для молоді, має забезпечувати педагогічні вимоги, вміє давати доручення і перевіряти їх виконання;

самопідготовка – процес активного формування і самовдосконалення молодої людини, виховання почуття патріотизму, яке реалізується шляхом самозобов'язання, самостійного навчання та самоконтролю [2].

До сучасних методів належить метод проєктів із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Його впровадження базується на певних етапах і виборі актуальної теми патріотичного спрямування.

Дієвим методом впливу на формування національно-патріотичних якостей дітей та молоді є рефлексивно-експліцитний метод за І. Д. Бехом. Назва цього методу походить від слів «рефлексія» – мислення, яке спрямоване на самоаналіз та «експліцитний» – явний, чіткий [1].

Сутність рефлексивно-експліцитного методу полягає в тому, щоб через атмосферу довіри педагога до вихованця, упевненості в наявності у молоді основ самоповаги, їхньому орієнтуванню на добро спонукати здобувачів освіти до ґрунтовного усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів). Даний метод має такі етапи: пізнавальний (когнітивний), емоційно-ціннісний (мотиваційний), етап «Я – виклик» (до дії), вчинково-діяльнісний етап [1].

Формуванням патріотичного виховання є проведення з учнями:

- бесіди («Я – громадянин-патріот незалежної держави України», «Пам'яті вдячні нащадки», «Моя рідна Україна», «Знати і поважати Герб своєї Вітчизни, Прапор, Гімн», «Наша вітчизна – Україна», «Державна символіка Батьківщини», «Твої права та обов'язки», «Патріотизм – нагальна потреба України», «Моя земля – земля моїх предків», «Україно, матінко моя», «Символи України» тощо);
- уроки пам'яті («Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься», «Бойові нагороди воїнів, полководців, які визволяли Україну від нацистів», «Вічна пам'ять героям Небесної сотні»);
- зустрічі з ветеранами війни, з воїнами ЗСУ;
- походи місцями бойової слави;

– участь у роботі клубів та гуртків патріотичного спрямування;

– години спілкування («Я – громадянин і патріот держави», «Я – українець!», «Можна все на світі вибирати синові, вибрати не можна тільки Батьківщину!», «Вони вмирали, щоб ми жили. Небесна сотня», «Зростаємо патріотами своєї країни»).

Отже, одне із головних завдань формування дитини, як особистості, є патріотичне формування молодшого школяра. Це надзвичайно важливий і специфічний етап патріотичного виховання людини, адже у цей період важливо сформувати в здобувачів освіти почуття любові і поваги спочатку до своєї сім'ї, родини, домівки, потім – школи, рідного слова, природи, побуту і традицій, вулиці, міста, регіону, і в кінцевому результаті – до свого народу і країни. Тільки за таких умов, такої послідовності виховних впливів та таких методів і форм ми отримуємо сформоване в здобувачів освіти почуття гордості, поваги, співпереживання за долю своєї Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Бех І. Духовна сила патріотизму особистості. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719407/1/%D0%94%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0_%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf

2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyvchynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>

3. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 роки, затверджена постановою Кабінету міністрів України 9 жовтня 2020 року № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/932-2020-%D0%BF>

4. Форми роботи з патріотичного виховання молодших школярів. Методи і прийоми, які використовуються у виховній роботі з формування патріотичної свідомості молодших школярів веб-сайт. URL: <https://magazinalsu.ru/uk/formy-raboty-po-patrioticheskomu-vospitaniyu-mladshih-shkolnikov-metody.html> (дата звертання: 23.11.2024).

5. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf>

Наталія ПОЛІЩУК,

*завідувач відділу освітньої та інноваційної діяльності
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИНИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

На сьогодні ключовими в суспільстві та системі освіти, зокрема повної загальної середньої освіти, є процес становлення Нової української школи, яка має закласти її новий зміст на основі формування компетентностей, ціннісних ставлень і суджень дітей та учнівської молоді, необхідних для успішної самореалізації як «особистість цілісна, всебічно розвинена й здатна до критичного мислення, патріот з активною позицією, новатор, здатний змінювати навколишній світ та вчитися впродовж життя» [1]. Виховний процес, як наголошується в Концепції Нової української школи, має стати невід'ємною складовою всього освітнього процесу, проходячи наскрізно як через навчальні предмети, так і систему позакласної, позашкільної роботи [1].

Виховання по-старому не зможе вписатися в оновлений освітній простір для дітей нового покоління. У контексті нових викликів, що постали перед країною, педагогічним працівникам необхідно переглянути практику виховної роботи та захисту дітей у закладі освіти: слід зробити все, що допоможе дітям відновити відчуття безпеки; потрібно

бути готовими до непростих запитань з боку здобувачів освіти. Учні мають відчувати, що вчителі готові їх вислухати, допомогти проаналізувати відчуття та досвід. Посилення національно-патріотичного характеру навчання та виховання передбачає використання у виховній роботі з учнями кращих традицій та звичаїв українського народу.

Концепція Нової української школи залишила виховний момент в освіті, задекларувавши, що школа буде не лише навчати, але й *«формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством»* [1]. Розробники концепції аргументували це тим, що найосвіченіша людина може стати злочинцем, якщо не поділяє загальнолюдські цінності.

Цінності – це те, що люди вважають важливим для свого життя, що визначає мету й мотиви їхньої діяльності, це те, про що люди мріють і чого прагнуть.

Цінності впливають на поведінку людини і визначають її життєвий шлях. Навіть якщо не докладати жодних зусиль, цінності сформуються стихійно – під впливом життєвих обставин і оточення (батьків, друзів, фільмів, простої реклами). Та чи не є ця сфера занадто важливою, щоб дозволяти іншим людям чи обставинам вирішувати? До того ж стихійно сформовані цінності нестійкі, людина може почуватися розгубленою, сама не знати, чого хоче. Вона легко піддається стороннім впливам, і цим може скористатися хто завгодно, наприклад, вмовити її зробити щось небезпечне або вкрай невігідне для неї.

Учені з'ясували, що покладені в основу життя вічні цінності сприяють кращому здоров'ю, зменшенню кількості стресів, стабільності в подружньому житті, вищому рівню фінансової незалежності, впливовості, самоповаги й усвідомленню сенсу життя [4].

Згідно з концепцією НУШ, виховання має орієнтуватися на загальнолюдські цінності, зокрема: морально-етичні (справедливість, чесність, повага до себе та інших людей тощо), соціально-політичні (свобода, демократія, патріотизм тощо). Нова українська школа має плекати українську ідентичність, виховувати відповідальність за себе та свою країну [8].

Ціннісні орієнтири сучасної української школи:

Освіта: є пріоритетною цінністю суспільства, особлива роль освіти в інформаційному суспільстві, зростання інформаційних потоків, постійне оновлення знань, необхідність неперервної освіти протягом всього життя людини і т. ін.

Дитиноцентризм: розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, індивідуальних стилів, темпу, освітніх траєкторій учнів; формування загальнолюдських цінностей; свобода вибору власної освітньої траєкторії; підтримка життєвого оптимізму; розвиток самостійності; плекання творчості й допитливості.

Визнання цінності дитинства: відповідність вимог віковим особливостям; визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру; урахування цінностей та інтересів дитини з метою формування в неї основ життєвої компетентності; обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність дитини.

Радість пізнання: пізнавальний процес, який приносить радість дитині; обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на творчість і дослідницьку діяльність; свобода вибору предметів та рівня їх складності.

Презумпція талановитості дитини. Запобігання соціальному розшаруванню: не допускається будь-яких форм дискримінації учнів та відокремлення дітей на підставі попереднього відбору; утвердження демократичних

цінностей; людська гідність, свобода, відповідальність; інклюзія.

Розвиток особистості та умов для її формування: замість «навченої безпорадності», плекання самотійності, незалежного мислення; навчання справлятися зі стресом та напругою, педагогічні задачі вирішуються в атмосфері психологічного комфорту й підтримки; неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня, подолання будь-яких форм дискримінації; плекання в учнів гідності, оптимізму, сильних рис характеру та чеснот.

Плекання здоров'я учнів: формування здорового способу життя; створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку.

Безпека: перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування [7].

Для формування цінностей школа використовує:

- елементи освітньої програми (наприклад, розгляд понять «добра» і «зла» під час аналізу літературного твору);
- авторитет педагога (приклад вчителя, пояснення та заохочення з його сторони);
- виховні заходи, лекції, тренінги;
- цілі навчальні дисципліни на кшталт етики та естетики тощо.

Комплексне залучення різних форм та методів виховання сприяє гармонійному розвитку дитини, тому корисно пробувати різні форми, експериментувати й шукати оптимальні рішення [2].

Питання навчання цінностей є контроверсійним, адже те, що буде стандартом для однієї людини може не подобатися іншій, і вчителі не мали б засуджувати батьків та дітей за «неправильні цінності», адже це було б втручання у свободу переконань. З іншого боку про цінності важливо говорити, можливо навіть допомагати учням зрозуміти власні цінності та переконання,

пояснювати як переконання і дії людини впливають на співжиття суспільства, що означає демократія і з яких принципів вона складається [3].

Навіть ті освітяни, для яких цінності, закладені в Концепції будуть близькими, можуть мати складнощі переконати дітей у тому, що ці цінності дійсно важливі й варті того, аби за них боротися. Наприклад, може буде складно продемонструвати, що демократичні інституції працюють, адже суспільство не довіряє своїй державі, органам управління і правосуддя; що стосунки між людьми мають будуватися на повазі до гідності, відповідальності, коли щодня діти зіштовхуються із більш ефективними способами вирішення життєвих питань [3].

Вчителі мають бути готовими до цього, а також до власних помилок. Це, ймовірно, буде перепустковим переконанням – чи готові педагоги визнати, що є носіями пост-радянських цінностей і чи готові спільно з учнями працювати над переосмисленням власних цінностей заради блага суспільства в цілому [3].

Отже, сучасний заклад освіти має стати простором довіри, середовищем, в якому усі: і дорослі, і діти навчаються не нав'язувати свої принципи іншим, не примушувати, а бути прикладом, надихати і допомагати один одному.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа». (2016). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Місія школи – навчати чи виховувати? URL: <https://hovorymo.live/at-school/pro-teachers/028/>
3. НУШ – виховна робота. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-nush-vihovna-robot-a-30218.html>
4. Портал превентивної освіти. URL: <http://autta.org.ua/>
5. Спільні цінності – продуктивна школа. URL: <https://nus.org.ua/view/spilni-tsinnosti-produktyvna-shkola/>

6. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 роки, затверджена постановою Кабінету міністрів України 9 жовтня 2020 року № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/932-2020-%D0%BF>

7. Федорова Ю., Пляка С. Цінності як орієнтир у Новій українській школі. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/mv_58-89-101%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/mv_58-89-101%20(1).pdf)

8. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf>

Олена ПОСЕЛЬСЬКА,

*вихователь-методист, керівник етнографічного музею «Берегиня»
(Нововолинський науковий ліцей Волинської обласної ради, м. Нововолинськ)*

РОЛЬ МУЗЕЇВ У НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Нині як ніколи гостро набуло актуальності виховання громадянина патріота, відповідального, відданого своїй країні. Поміркуймо: які особистісні якості та риси характеру притаманні свідомому громадянину й патріоту? Так, ідеться про повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу: працьовитість; патріотичну самосвідомість і громадянську відповідальність; повагу до законів Української держави; досконале знання державної мови тощо. Та чи можливо сформувані ці якості в ліцеїстів? Звісно, що в повному обсязі ні. Проте створити фундамент, на основі якого формуватиметься життєва позиція майбутнього громадянина-патріота, не лише можливо, а й потрібно.

Музеї відіграють важливу роль у національно-патріотичному вихованні, адже вони є хранителями історичної пам'яті та національної ідентичності. Завдяки експозиціям та артефактам, музеї передають знання про минуле, культурні досягнення, подвиги

та випробування, через які пройшла нація. Це сприяє формуванню поваги до своєї історії, культурних цінностей і традицій, що є ключовими елементами патріотизму.

Етнографічний музей «Берегиня» Нововолинського наукового ліцею працює вже багато років. Зібраний матеріал оформлено за темами: «Археологічні пам'ятки Волині», «Гончарство на Волині», «Вишивка. Волинські орнаменти». Музей інтегрований в освітній процес нашого закладу освіти. Вважаємо, що музей як спосіб пізнання світу містить великий потенціал для особистісного розвитку ліцеїстів, є місцем їхнього інтелектуального відпочинку. Завдяки експозиціям, дає змогу пробудити в дітях відчуття приналежності до свого роду, до рідної землі, прагнення долучатися до культури українського народу, його історії, традицій. Окрім того, наочні матеріали та предмети наповнення музейних експонатів доступні дітям протягом цілого дня, а не лише під час занять.

Етнографічний музей є не лише кімнатою з автентичними предметами матеріальної культури, а й майданчиком, де постійно відбувається цікава, змістовно та емоційно насичена виховна робота з народознавчим ухилом. Завдяки такій роботі учні долучаються до науково-дослідницької, художньо-естетичної, природоохоронної

діяльності. Так, у музеї проводять такі заходи: музейні уроки, тематичні заняття; майстер-класи; розваги і народні свята; зустрічі з відомими земляками; екскурсії.

Як приклад:

«Андріївські вечорниці»: кусання калити, цікаві історії та легенди, пов'язані з цим давнім українським святом, жарти, співанки. Наші традиції прекрасні! І їх так важливо передавати наступним поколінням.

«Козацтво та Покрова Пресвятої Богородиці». Вшанування пам'яті героїв, мужності та героїзму українського козацтва, любові до України.

«Вже Різдво прийшло до хати – всім пора колядувати». Багата історія Різдва змушує нас поринути в основи української традиційної культури.

Майстер-клас з виготовлення стрітенської свічки «Диво своїми руками». Виготовляються свічки з медової вощини, адже справжня стрітенська свічка має бути зроблена з чистого бджолиного воску. Ліцеїсти готують розповіді про історію свята Стрітення.

Майстер-клас від Марії Доліновської, колекціонерки етнографічного одягу. Наша землячка протягом десяти років вивчала та збирала етнострої західної Волині та волинського Прибужжя. На сьогодні пані Марія створила дві унікальні колекції старовинного одягу, якому понад сто років. Тому ліцеїсти мають змогу отримати інформацію з перших вуст про різноманіття та унікальність вишивки, зокрема волинської, попрактикуватися у вишиванні. Серед наших дітей багато хто володіє цим видом мистецтва. Окрім того, маємо змогу відвідувати приватну етногалерею вишивки «Русовичі» Марії Доліновської.

Майстер-клас з виготовлення ляльки-мотанки має на меті показати потенціал ляльки-мотанки як ексклюзивного українського сувеніру, сакрального оберегу та вишуканого витвору декоративно-прикладного мистецтва. Результатом роботи на майстер-класі є неперевершені, не схожі одна на одну лялечки, у кожній з яких втілюється індивідуальність дитини.

Майстер-клас з писанкарства «Диво своїми руками».

Напевно, кожна людина хоч раз у своєму житті намагалася зробити писанку власноруч. Хтось просто опускав яйця у фарбу, а комусь вистачало наснаги та терпіння виготовити справжній шедевр – розмалювати писачком. Ліцеїсти мали можливість спробувати себе у цьому ремеслі – писанкарстві. І не біда, якщо хтось ще не тримав писачка у руках. Головне – мати бажання творити та вкласти в писанку частину своєї душі.

Цікавою формою є проведення так званих музейних марафонів, на яких науковці, працівники музею, допомагають нашим вчителям проводити уроки, презентують фотовиставки, пропонують конкурси, вікторини. Так, співпрацюючи з Нововолинським історичним музеєм, було проведено презентацію макету Маріупольського драмтеатру – символу культури та незламності, який колись об'єднував серця маріупольців. У березні 2022 року ця будівля була зруйнована внаслідок російського авіаційного удару. На той час понад тисячу цивільних маріупольців знаходили прихисток у стінах драмтеатру. Автором ідеї, керівником і розробником проєкту виступив підприємець Віталій Вискорко. Працівники музею та відділу культури зачитали листи зі спогадами очевидців трагедії, а також продемонстрували

відеоматеріали. Цей макет – не просто копія архітектурної перлини, а й живе нагадування про часи, коли Маріуполь дихав мистецтвом. Саме для того аби ми та майбутні покоління ніколи не забули і берегли пам'ять.

Окремо хочу наголосити на тому, що шкільний музей є науковим майданчиком. Учні та випускники ліцею, теперішні студенти, використовують матеріали музею для підготовки науково-дослідницьких робіт, беруть участь у конференціях, наукових товариствах, у роботі Малої академії наук України. На цьому слайді ви бачите фото кількох наших вихованців, які, використовуючи архівну базу та експонати музею, захистили наукові роботи і вибороли призові місця на різноманітних конкурсах.

Пізнаючи нове, незвичайне, діти, як правило, залучають у сферу своїх інтересів і батьків. Нам дуже приємно, що батьки активно підтримують усі починання педагогів щодо музейної справи, багато з них проводять ті ж самі майстер-класи та екскурсії, беруть участь у поповненні колекцій музею.

Музей як живий організм, він живе, розвивається. Багато чого вже зроблено у ньому, багато чого плануємо ще зробити, напрацювати, оформити. Інформацію про музей можна знайти на сторінках інтернет-ресурсів, на сайті Нововолинського наукового ліцею.

Неоніла ПРОВАЛЬНА,

*методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти,
старший викладач кафедри педагогіки та психології
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПЕДАГОГА НУШ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Реформа Нової української школи (НУШ) акцентує увагу на створенні освітнього середовища, що відповідає

принципам гуманізму, рівності та інклюзії. У цьому контексті ключову роль відіграють ціннісні орієнтири педагога, які формують основу його професійної діяльності та визначають якість взаємодії з учнями. Особливої ваги ці орієнтири набувають у процесі розвитку інклюзивної компетентності – інтегративної характеристики, що об'єднує професійні знання, навички та психологічну готовність педагога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Аналіз ціннісних орієнтирів педагогів дозволяє визначити їхню роль у створенні толерантного, безпечного та здорового освітнього середовища, сприятливого для розвитку кожного учня.

Врахування дефінітивного аналізу фахової літератури дозволяє розглядати категорію «інклюзивна компетентність» як інтегративну особистісно-професійну компетентність сучасного педагога, що забезпечує якісний освітній процес для всіх учнів в умовах інклюзивного навчання, як єдність психологічної, теоретичної та практичної готовності до здійснення інклюзивного навчання.

Інклюзивна компетентність педагогічного працівника початкової школи є складним та динамічним конструктом, що включає в себе різноманітні аспекти. Під час аналізу структурно-компонентної характеристики інклюзивної компетентності, передусім слід урахувати вимоги професійного стандарту вчителя, де в нормативному порядку визначено її структуру як три групи здатностей, зокрема: створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища; здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами; здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного з урахуванням його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів [5, с. 19].

На основі проведеного аналізу психолого-педагогічної літератури, наукових досліджень та власного досвіду

організації й проведення навчання всіх категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації, які працюють в інклюзивному середовищі в умовах неперервної освіти, виокремлюємо такі компоненти інклюзивної компетентності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційно-вольовий та рефлексивний.

Ціннісні орієнтири педагога НУШ закладені в мотиваційному компоненті інклюзивної компетентності – комплексі суб'єктно детермінованих характеристик педагога, що виражають його вмотивованість до здійснення навчання й виховання усіх учнів в інклюзивному класі. Йдеться про наявність мотивів та настанов, атитюдів, які спонукають, спрямовують, надають особистісного сенсу й значущості, регулюють позитивне ставлення до впровадження інклюзивної освіти саме в тій школі, де працює педагог, про його персональну зацікавленість у реалізації якісного інклюзивного навчання. Мотиваційний компонент є основою інклюзивної компетентності, оскільки саме він забезпечує бажання педагога працювати в інклюзивному середовищі, вдосконалювати свої навички й створювати комфортні умови для всіх учнів. Без належної мотивації навіть високий рівень знань і навичок не дає повноцінного результату.

Важливими, на наш погляд, критерій, який розкриває мотиваційний компонент інклюзивної компетентності, – *спонукально-ціннісний критерій*, який можемо досліджувати через такі показники як мотиви, диспозиції та цінності.

Щодо мотивів професійної діяльності педагогічного працівника початкової школи, який працює в інклюзивному просторі, виділяємо оптимістичну професійну спрямованість педагога як внутрішній мотив до педагогічної діяльності; мотив досягнення успіху в реалізації інклюзивних підходів в умовах закладу освіти

та щодо взаємодії з дитиною з ООП та мотив до професійного саморозвитку протягом усього життя.

Диспозиції, як домінуючі ставлення, виділяємо такі: позитивне ставлення до осіб з особливими освітніми потребами; позитивне ставлення до конкретного учня з ООП та його родини; позитивне ставлення до співпраці з командою психолого-педагогічного супроводу та позитивне ставлення до себе як педагога інклюзивного класу.

Цінності є основою створення інклюзивної культури, з якої розпочинається розбудова інклюзивного освітнього середовища. Профіль інклюзивних вчителів, сформований європейською агенцією з розвитку інклюзивної освіти, пропонує чотири базові цінності для педагога інклюзивного класу: поцінування багатоманітності (відмінності між учнями розглядаються як ресурс та переваги); підтримка всіх учнів (педагоги мають великі очікування щодо досягнень усіх учнів); співпраця з іншими (робота в команді є важливим підходом для всіх педагогів інклюзивного навчання); професійний та особистісний розвиток, навчання протягом усього життя [6]. Вітчизняні практики інклюзивної освіти активно пропагують ці чотири інклюзивних цінності й ми також розділяємо цю позицію.

Відтак, ціннісний компонент інклюзивної компетентності забезпечує формування особистісної мотивації педагогічних працівників початкової школи та мотивації учнів, з якими вони працюють, усвідомлення необхідності проявляти з одного боку – безумовне прийняття, тактовність, терпеливість, пошану і любов до всіх без винятку дітей, а з іншого – розумну вимогливість та наполегливе спонукання до участі, тренувань – розвитку.

Список використаних джерел

1. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 117 с.

2. Наход С. А. Інклюзивна компетентність у складі «soft skills» майбутніх педагогів початкових класів. *Вісник університету Альфреда Нобеля. Педагогічні науки*. 2020. № 1 (19). С. 225–232. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2020/1/28.pdf>

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенка. 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. Постанова КМУ № 957 від 15.09.2021 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

6. Aligning Competence Frameworks for Teacher Professional Learning for Inclusion. European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2021). URL: https://www.europeanagency.org/sites/default/files/Aligning%20Competence%20Frameworks%20for%20Teacher%20Professional%20Learning%20for%20Inclusion_0.pdf

Ірина РАДЕЦЬКА,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту освіти
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

САМООРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ: ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

Окреслено ключові аспекти діяльності класного керівника інклюзивного класу, надано практичні рекомендації щодо його самоорганізації.

Ключові слова: класний керівник, інклюзивний клас, заклад загальної середньої освіти, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, діти з особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми. Діти з особливими освітніми потребами (ООП) мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання. Усі діти мають сильні і слабкі сторони. Класному керівнику інклюзивного класу важливо

навчитися використовувати їх сильні сторони для компенсації тих моментів, де вони відчують труднощі. Багато дітей можуть перевершити наші очікування, якщо будуть отримувати необхідну любов і підтримку, якщо їм будуть створені умови для реалізації їхнього потенціалу. Навчання й виховання ведуть за собою розвиток й соціалізацію дитини з ООП.

Метою нашого дослідження є надання практичних рекомендацій класним керівникам інклюзивних класів щодо самоорганізації їх діяльності, формування позитивного ставлення всіх учнів класу до дитини з ООП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань інклюзивного навчання та технологій його впровадження в умовах сьогодення займається низка вітчизняних чених, зокрема: В. Бондар, Л. Будяк, А. Колупаєва, Ю. Найда, Т. Сак, М. Семаго та ін. У наукових працях І. Горбенко, Е. Данілавичюте, В. Засенко, С. Миронова, В. Синьова, Н. Софій, М. Шеремет та ін. розкрито проблеми залучення осіб з ООП до навчання в закладах загальної середньої освіти і надання корекційно-розвиткових послуг в умовах інклюзивної освіти та соціалізації в суспільство.

Ми поділяємо думку українського вченого в галузі спеціальної педагогіки, дійсного члена НАПН України, президента Асоціації корекційних педагогів України В. М. Синьова, що успіх у діяльності – необхідна умова фізичного й психічного розвитку дитини з ООП. Якщо під час інклюзивного навчання не враховуються особливості розвитку дитини, тоді вкрай важко відбувається закріплення позитивних результатів навчання.

Виклад основного матеріалу. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей світу, ґрунтується на тому, що всі діти, в тому числі й діти з особливими освітніми потребами (ООП) – цінні й активні члени суспільства. Тому організація діяльності всіх

фахівців, в тому числі й класного керівника, які працюють в інклюзивних класах, повинна будуватися на таких складових інклюзивного навчання, як інклюзивна культура, інклюзивна політика та інклюзивна практика.

З огляду на Міжнародну класифікацію функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) мету інклюзивної освіти можна подати в такий спосіб (рис. 1):

Рис. 1. Мета інклюзивного навчання з позиції МКФ [3]

У ході своєї професійної діяльності класний керівник інклюзивного класу повинен спиратися на такі основні вітчизняні нормативно-правові документи, які визначають освітню політику дітей з ООП в ЗЗСО:

1. Закон України «Про освіту» (статті 1, 20, 25, 55). Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту (ст. 1 Закону України «Про освіту») [2].

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту».

3. Національна стратегія зі створення без бар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (Постанова КМУ від 14.04.2021 р. № 366-р).

4. Державний стандарт початкової освіти (Постанова КМУ від 21.02.2018 р. № 87 (у редакції Постанови КМУ від 30.09.2020 р. № 898).

5. Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова КМУ від 30.09.2020 р. № 898).

6. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти (Постанова КМУ від 15.09.2021 р. № 957 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 483 від 26.04.2022 р.).

7. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609).

8. Про методичні рекомендації для фахівців інклюзивно-ресурсних центрів та педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти щодо встановлення категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) та визначення рівня підтримки в освітньому процесі (Лист МОН від 29.12.2021 р. №1/23101-21).

9. Про методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: Надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації» (Лист МОН України від 03.08.2023 р. № 1/11479-23).

Виокремимо ключові аспекти діяльності класного керівника інклюзивного класу, які сприятимуть його успішній взаємодії із дітьми з ООП [4; 5]:

1. Враховувати потреби дітей в освітньому процесі (рис. 2).

Рис. 2. Піраміда потреб А. Маслоу [3]

2. Застосовувати особистісно-орієнтований підхід – підлаштовувати до рівня кожної дитини навчальну програму, завдання, освітнє середовище таким чином, щоб вони були доступні, зрозумілі й цікаві учню, щоб кожна дитина хотіла опанувати матеріал. Для цього педагог має гнучко використовувати педагогічні форми, методи і прийоми з урахуванням стану самопочуття, настроїв, інтересів, можливостей здобувачів освіти.

3. Використовувати діяльнісний аспект у вихованні дитини з ООП, зокрема: виконання доручень з урахуванням здібностей, можливостей, інтересів; спільна (інтерактивна) діяльність; дослідницька діяльність; спільне емоційно насичене кероване дозвілля (емоції допомагають пізнавати нове, розуміти інших людей, мотивують до дій); залучення дитини з ООП до надання допомоги / підтримки іншим одноліткам.

4. Дотримуватися принципів і стратегій універсальний дизайну в сфері освіти й розумного пристосування під час підготовки та проведенні виховних заходів. Варто зазначити

що, універсальний дизайн – це створення особливого освітнього середовища, де кожна людина навчається «по-своєму» і цінність дитини не залежить від її здібностей і досягнень.

Виходячи з цього, доречним буде визначення Л. С. Виготського «зони найближчого розвитку», коли «навчання веде за собою розвиток». Відповідно до цієї моделі те, що сьогодні дитина робить у співпраці з педагогом, завтра вона зможе робити самостійно. Тому навчання виявляється найбільш плідним тільки тоді, коли воно відбувається в межах періоду, що визначається «зоною найближчого розвитку». Цей період називають сензитивним.

5. Враховувати особливості НУШ: позитивна педагогіка, проактивне мислення, презумпція талановитості дитини (рис. 3).

Рис. 3. Особливості НУШ в інклюзії [3]

6. Бути готовим і вміти співпрацювати на засадах партнерства з більшою кількістю людей (фахівців, батьків, соціальних партнерів тощо).

7. Бути толерантним до думки своїх колег команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП та батьків дитини.

Основними завдання класного керівника у вихованні дитини з ООП є [6]:

- підвищувати самооцінку дитини з ООП;
- формувати активну життєву позицію, впевненість у своїх силах;
- розвивати самостійність та життєтворчість;
- передбачити можливість актуалізації психічних резервних можливостей, формування на їх основі адекватної поведінки за рахунок творчої діяльності;
- створити умови для розвитку кожної дитини з ООП, надати можливість реалізувати та вдосконалювати свої досягнення;
- заохотити до здобуття дітьми з ООП знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації й подальшої самореалізації.

Пропоновані поради класним керівникам інклюзивних класів:

1. Сприяйте створенню в класі демократичного середовища та налагодженню дружніх стосунків між школярами, аби діти з ООП почували себе повноцінними членами колективу. Поясніть учням у чіткій та доступній для їхнього розуміння особливості їхнього однолітка. Наприклад, можна запропонувати пограти у гру «Відчуй, що відчуває однокласник/ця» [1].

2. Підготуйте до приходу дитини з ООП батьків. Наприклад, можна провести тренінги, влаштувати перегляд фільмів про інклюзивне навчання.

3. Конструктивно поспілкуйтеся з батьками дитини з ООП.

4. Займайтеся самоосвітою. Відвідуйте тематичні конференції та вебінари, вивчайте матеріали, які допоможуть налагодити стосунки з дітьми з ООП та організувати освітній процес на якісному рівні. Опрацьовуйте спеціальну медичну та педагогічну

літературу з метою з'ясування особливостей розвитку психічних процесів дитини з ООП.

5. Під час планування уроку або виховного заходу враховуйте, що у більшості дітей з ООП:

- ✓ слабка пам'ять: матеріал варто подавати невеликими «дозами» і проводити його багаторазове повторення. Задля цього потрібно використовувати різноманітні прийоми та види робіт на закріплення вивченого матеріалу, застосовувати дидактичні ігри;

- ✓ низька активна увага, тому слід застосовувати наочний матеріал та чергувати види діяльності (більш складні завдання чергувати з легкими);

- ✓ перевага конкретно-наочного мислення: необхідно застосовувати зрозумілу яскраву наочність (предметні картинки, рахунковий матеріал, малюнок-схему до задачі тощо);

- ✓ знижений темп роботи та працездатності: потрібно коригувати обсяг завдань, їх кількість та рівень складності;

- ✓ відсутність достатніх навичок самостійної роботи: потрібен постійний контроль за виконанням ними завдання (щоб вони не втрачали уваги та напряду діяльності).

6. Розробіть комунікативні паспорти. Цей документ дозволить педагогам орієнтуватися на досягнення дитини та враховувати її індивідуальність. Разом із дитиною з ООП та її батьками визначте інтереси, здібності, хобі, неприязні або страхи, зручні способи комунікації та систематизуйте їх за розділами. Варто прикрасити паспорт малюнками, піктограмами, фото тощо.

7. Практикуйте скаффолдинг. Сенс цієї методики полягає у створенні умов для підвищення успішності кожного учня. Дитина має вчитися у «зоні найближчого розвитку», тобто робити все, що їй цікаво, але за підтримки вчителя. Існує декілька видів підтримки:

✓ вербальна може бути не лише прямою (заохочення), а й загальною, не адресною (наприклад, застосовуйте фрази «Увесь клас скоро впорається», «Це не так складно, як здається»);

✓ підказки через міміку, жести, вказівки, рухи тіла;

✓ фізична підтримка, наприклад, можна писати, малювати чи конструювати щось з разом учнем «рука в руці».

Цей процес дає можливість дитині виконати завдання або досягти цілей, які знаходяться за межами її індивідуальних зусиль чи можливостей.

8. Продумуйте різнорівневі завдання. Орієнтуйтеся не лише на учня з ООП, а на потреби всього класу. Наприклад, коли весь клас аналізує певні поняття та створюють таблиці, дитині з ООП можна доручити замальовувати отриманий досвід.

9. Впроваджуйте практику партнерства та практикуйте роботу у групах. Подібна взаємодія руйнує безліч зайвих стереотипів, заохочує дітей контактувати та допомагати один одному. Спробуйте часто змінювати групи, щоб діти з ООП мали змогу попрацювати з більшою кількістю учнів.

10. Створіть окрему теку для натхнення. У процесі підвищення кваліфікації збирайте ідеї, ресурси, методи, які зможете використати на практиці. Це не марна праця, рано чи пізно вам знадобляться результати цього надбання.

11. Пробуйте різноманітні варіанти подачі інформації, в тому числі цифрові сервіси та онлайн-ресурси. Це урізноманітнить освітній процес, а для дітей з вадами слуху – прекрасна можливість бачити перед очима текст, щоб не пропустити важливі деталі.

12. Використовуйте спеціальні шрифти у роздаткових матеріалах чи презентаціях. Якщо у вашому класі є діти з дислексією та різними типами інвалідності, варто

використовувати спеціальні шрифти (наприклад, Comic Sans, Ariel, Trebuchet MS, Myriad Pro, Geneva). Також не використовуйте занадто яскравий білий фон, віддайте перевагу кремовому чи подібним. Це суттєво полегшить читання та сприйняття матеріалу школярам.

13. Пропонуйте проектну роботу. Це чудовий спосіб дати можливість учням проявити себе, пишатися новими знаннями та шансом втілити їх у життя. Але не потрібно давати всім однакове завдання – враховуйте особливості та можливості кожної дитини, щоб розкрити її сильні сторони.

14. Не забувайте, що: всі діти рівні між собою; кожен має однаковий доступ до навчання та рівні можливості для розвитку; інклюзивна освіта передбачає планування та проведення ефективного освітнього процесу для всіх; програма та процес навчання мають враховувати потреби всіх учнів.

З огляду на викладене вище, ми дійшли **висновку**, що основними завданнями класного керівника інклюзивного класу в умовах сьогодення є: створення безпечного інклюзивного освітнього середовища; забезпечення умов для успішності всіх учнів класу; сприяння участі й діяльності, набуттю компетентностей кожною дитиною.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми особистісної готовності класних керівників закладів загальної середньої освіти до безперервного професійного саморозвитку за індивідуальною освітньою траєкторією, зокрема їх готовність до виконання такої трудової функції як участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища, опанування форм і методів ефективної підтримки осіб з ООП.

Список використаних джерел

1. Абетка інклюзивності і толерантності : науково-популярне видання / ГО «Соціальна синергія». Ктїв : Вид-во «Теза», 2020. 30 с.

2. Закон України про освіту. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. Класний керівник інклюзивного класу: актуальні питання в умовах війни. URL: <https://drive.google.com/file/d/1a2mCsjo1D5kUIHochmxzUKn8Xq3-V3Zq/view>

4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Постанова КМУ від 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-D0%BF#Text>

5. Про організацію 2024/2025 навчального року в закладах загальної середньої освіти. Лист МОН України № 1/15281-24 від 23.08.2024. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-orhanizatsiiu-20242025-navchalnoho-roku-v-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity>

6. Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами у 2024/2025 навчальному році. Лист МОН України № 6/679-24 від 03.09.2024. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protseesu-osib-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-u-20242025-navchalnomu-rotsi>

Оксана РАМСЬКА,
учитель історії

(КЗЗСО «Луцька гімназія № 7 Луцької міської ради», м. Луцьк)

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Виховання особистості має здійснюватися
через триаду «школа – сім'я – громадськість».
Василь Сухомлинський

Сьогодні в умовах модернізації української освіти одним із напрямів оптимізації освітнього процесу є його спрямування на демократизацію взаємодії вчителя, учня, батьків, громадських організацій.

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає собою систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості.

За педагогікою партнерства учень – добровільний і зацікавлений соратник, одиодумець, рівноправний учасник освітнього процесу, турботливий і відповідальний за його результати.

Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і учня, який відкидає різниці в їх життєвому досвіді, знаннях, але передбачає, безумовно, рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Говорячи про педагогіку партнерства у національно-патріотичному вихованні здобувачів освіти, важливо, щоб два осередки – заклад освіти та батьки виступали у взаємодії, щоб їхні зусилля були спрямовані на головну мету – сформувати у дітей національну свідомість, патріотичні почуття. Відомо, що дитина наслідує поведінку батьків, ідентифікує свої вчинки з ними, що є поштовхом для розвитку самостійності, активності дитини, її самоконтролю, інтересу, що виступає метою діяльності.

Реалізуючи методичну проблему Луцької гімназії № 7 «Педагогіка партнерства в освітньому процесі НУШ», спробую проаналізувати основні аспекти з власного досвіду, визначивши кілька пріоритетів у виховній роботі та орієнтуючись на формування патріотизму в молодого покоління.

У Концепції НУШ представлені методи, засновані на співпраці – ігри, проекти: соціальні, дослідницькі, експерименти, групові заняття тощо.

Учитель – учень – батьки.

У роботі з учнівсько-батьківським колективом керуюся такими принципами:

- доброзичливе, спокійне, шанобливе спілкування;
- дотримання позицій рівноправності;
- визнання важливості ролі батьків у співпраці.

Вважаю, ключовою особливістю те, що значна частина батьків є моїми колишніми учнями і випускниками нашої школи.

Співпраця розпочинається зі знайомства з родинними традиціями сімей і створення спільних проєктів у класі.

Наприклад:

«Історія нашої сім'ї», «Сімейні традиції родини», «Я пишаюся своїм корінням», «Професії моїх батьків», де діти і батьки презентують цікаві факти про своїх родичів, досліджують походження прізвищ, знайомлять із захопленнями, творчістю своєї родини.

«Історія назви моєї вулиці» – ознайомлення з історичними особистостями, на честь яких названі вулиці, де проживають учні.

«День спільних справ» – проведення благодійних ярмарків, допомоги безпритульним тваринам.

«Творимо добрі справи» – пакування енергетичних пакунків для воїнів ЗСУ, подарунків для дітей, які пережили окупацію.

Виховні заходи національно-патріотичного спрямування: урок-реквієм «Свічка пам'яті жертвам Голодомору», «Наша сила – в єдності» (до Дня Соборності), «Герої Майдану» – дослідницька краєзнавча робота учнів тощо.

Зустрічі з випускниками школи, батьками, які сьогодні захищають цілісність нашої Батьківщини.

Виготовлення оберегів, малюнків на фронт.

До слова, батьки є активними учасниками оформлення і проведення заходів.

Дієвою формою партнерства у схемі «вчитель – батьки» є: батьківська пошта і телефон довіри; скринька пропозицій (коробка, у яку батьки складають записки з пропозиціями, ідеями). Це дозволяє їм ділитися своїми думками з групою вчителів. А координатором такої діяльності виступає класний керівник.

Краєзнавча робота є теж однією з форм співпраці, партнерства та сприяє вихованню поваги і гордості за українську історію. Спільна організація походів в музеї, екскурсій рідним краєм дозволяє познайомитись не тільки із захоплюючою сторінкою минулого, а й продумати

дозвілля. Батьки, що супроводжують учнів, організовують різні форми відпочинку, ділячись досвідом проведення таких заходів у родині. Діти побували у с. Пересопниця (місце створення Євангелія українською мовою), с. Човниця (батьківщині математика Михайла Кравчука), с. Лопатень (музеї волинської природи), м. Берестечко (музей козацької слави). Екскурсії проводжу я, оскільки є вчителем історії.

Школа – бібліотека – громадські та благодійні організації.

Бібліотека № 10 від початку повномасштабного вторгнення стала волонтерським хабом. Спільно з волонтерами громадської організації «Волинський спротив» та бібліотекарем Аллою Фень учні та батьки реалізують програму допомоги нашим солдатам – плетіння маскувальних сіток, створення енергетичних наборів, «гарячих кружок», збір ліків, написання малюнків, листів-подяк, виготовлення оберегів, в'язаних шкарпеток тощо. Школярі та їх родини долучилися до акції «Збираємо бійцям на протези» (пластмасові корки). Прапор з автографами бійців однієї з військових частин, яка захищає Україну від ворога, отримали учні і працівники бібліотеки за посильну допомогу.

Отже, педагогіка партнерства ефективно впливає на організацію національно-патріотичного виховання здобувачів освіти, оскільки:

- за її допомогою створюється сприятлива атмосфера у набутті дитиною національно-патріотичних норм;
- вона забезпечує суб'єкт-суб'єктну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, орієнтовану на засвоєння дитиною національно-патріотичних цінностей та формування її національної самосвідомості;
- сприяє створенню атмосфери, в якій найкраще розвивається потенціал кожного учня, формується його ініціативність;

- задовольняє потребу в значимості батьків і родини у виховному процесі;
- такий формат стосунків найкраще готує учнів до ролі активного громадянина у відкритому світі.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Прийняття дитиною цінностей : посібник / за ред. Т. О. Піроженко. Київ : Вид. дім «Слово», 2018. 240. С. 17.
3. Програма «Нова українська школа» в поступі до цінностей». *Методист.* 2020. № 11–12 (107–108).
4. Тесленко С. Педагогіка партнерства у національно-патріотичному вихованні дитини старшого дошкільного віку. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/350/338>

Наталія РОМАНЮК,

вчитель початкових класів

(Шклинський ліцей Городищенської сільської ради, с. Шклинь)

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЗЗСО

Українська держава йде шляхом демократичного розвитку. Українцям притаманні любов до рідної землі, гордість за своє історичне минуле, повага до традицій, культури, духовних надбань. Для українського народу патріотизм був і є найбільшою національною цінністю, тому серед пріоритетних завдань, що стоять перед освітянами, є виховання свідомого громадянина – патріота своєї держави.

Молодший шкільний вік – це період позитивних змін і новоутворень. У цьому віці дитина відчуває радість пізнання, набуває вмінь працездатності, учитися любити

близьких, берегти природу, набуває впевненості у своїх можливостях і вміннях. Соціальний досвід дитини на цьому етапі розвитку постійно зумовлює її дії та вчинки. Тому національно-патріотичне виховання молодших школярів слід спрямувати на з'ясування, що таке сім'я, родина, місто, рідний край, рідне слово, Батьківщина...

«Виховання починається із засвоєння дітьми духовних надбань рідного народу», – зазначав В. О. Сухомлинський. Саме початкова школа системно і поетапно, починаючи з 1-го класу, формує громадсько-активну особистість, справжнього патріота України.

Патріотичне виховання стає основою всієї системи виховної роботи в школі. Патріотичне виховання здійснюється як на уроках, так і під час позакласної роботи.

Форми, методи та прийоми роботи з національно-патріотичного виховання повинні обираються, враховуючи вікові особливості учнів, їх уподобання й інтереси, можливості спілкування в мережі Інтернет, традиції нашої школи й місцевої громади.

Популярними нині формами національно-патріотичного виховання є: інтерактивна патріотична зарядка; творчий проект «Герої серед нас»; тематичний (національно-патріотичний) клуб вихідного дня; майстер-клас із виготовлення арт-листівок для українських воїнів; колективна гра зі створення панно «Україна – моя країна!»; авторський стріт-арт на асфальті крейдою (малюнок і назва); гра-репортаж «Видатні імена сучасної України»; звіт-мандрівка «Сюжетні замальовки рідного краю»; патріотичний флеш-моб; презентація ролику (мультфільму) на патріотичну тематику, виготовленого дітьми; зустрічі з цікавими земляками-патріотами; реконструкція історичних подій; виготовлення плакатів чи постерів (вітальних, узагальнюючих, символічних).

Портфоліо родинних реліквій і / чи традицій; написання книги пам'яті (родини, школи, району, міста); станційні ігри (квест «Знайди Декларацію – врятуй незалежність»); створення інфографіки (шевронів, подій); «живий музей»; реальні або віртуальні подорожі (історичними музеями України чи місцями історичних подій); конкурси есе, біографічних розвідок; тренінги (міні-, презентаційні, інформаційно-просвітницькі); флеш-моби (візуалізація державних чи національних символів, контурів кордонів України); лото «Меморі» (створення карток на запам'ятовування дат, назв місць, діячів та їхніх висловлювань, пов'язаних із здобуттям Україною незалежності, Днем Конституції та програвання); кастинг і розучування патріотичних пісень тощо.

Уже традиційно до визначних подій в житті країни в школі проходять уроки мужності, години пам'яті, виховні години, години спілкування.

Окремою важливою темою є вияви свідомості і щедрості наших людей, які з перших днів АТО, повномасштабної війни допомагають забезпечувати війська ліками, продовольством, захисним спорядженням. Добрі справи – це ті маленькі, але важливі вчинки, що роблять наш світ кращим. У важкі часи важливо пам'ятати, що навіть найменший жест доброти може мати великий вплив на чиєсь життя. Особливо, коли цієї допомоги потребують наші захисники.

Щорічно, в четверту суботу листопада вшановуємо пам'ять жертв голодоморів. Традиційно у цей день українці запалюють свічку у себе на підвіконні. Учні нашої школи також приєднуються до акції!

Напередодні Дня миру у Шклинському ліцеї відбулися тематичні заходи: флешмоб-руханка за участю учнів 1–7 класів «Мир над Україною!», творча акція «Я малюю мир для України» (малюнки на асфальті), флешмоб «День миру» та інформаційні хвилини «Україна бажає миру» спонукали кожного замислитись над найважливішою цінністю кожного народу – миром!

Щорічно відзначаємо День вишиванки. Для українців вишиванка – справжня національна святиня, що символізує красу, силу, щасливу долю та родинну пам'ять. А ще вишиванка завжди була для нашого народу оберегом від усього злого. У цей день учні одягають національний одяг. У такий спосіб демонструємо, що вишиванка є нашим генетичним кодом. Проводимо традиційний флешмоб «Вишиванка – твій генетичний код», виховний захід «Стежина вишивана додому приведе», перегляд цікавих презентацій про українські вишиванки тощо.

День української хустки – неофіційне свято, яке відзначають 7 грудня з метою збереження традицій та звичаїв українського народу. Уперше день української хустки відзначили у 2019 році, з того часу свято стало дуже популярним. Святкуємо день хустки різними способами – носимо їх, робимо флешмоби у соціальних мережах, поширюємо фото, відвідуємо тематичні фотосесії. Також у цей день проводимо майстер-класи із різноманітних способів зав'язування та носіння української хустки. Тільки в Україні існує декілька десятків технік зав'язування.

До дня української мови в школі пройшов захід, де діти розповідали про українських письменників, про їх життя та творчість. Кожна дитина розповідала вірш улюбленого поета, також були й такі, хто сам написав вірша. Діти підготувалися і на захід були одягнені в українське вбрання.

До пасхальних свят учні традиційно пишуть писанки: діти пишуть писанку разом з батьками – вводиться забута традиція, коли мати писала писанки; вивчають символіку – вміння прочитати добрі побажання, написані через знаки; виконують декоративні композиції з писанками для сучасних інтер'єрів – вводять в сучасне життя.

Доцільними у національно-патріотичному вихованні молодших школярів є музичні ігри, конкурси щедрівників, колядників, виконавців стрілецької, козацької пісні. Це викликає неабиякий інтерес до історії рідного краю, формує відданого патріота. У дітей розвивається почуття гордості, відповідальності, відбувається активне збагачення

учнів необхідною інформацією в галузі музичного мистецтва, що допомагає виховати справжнього патріота своєї Батьківщини.

Нині Україна перебуває в стані війни. Тисячі солдатів щодня захищають своїми життями наші життя. Тому душа кожної дитини має відчувати те, що відбувається і усвідомлювати свою причетність до допомоги фронту. А найкращим подарунком солдатіві стане та річ, що зроблена з дитячою теплотою, любов'ю та надією.

З цією метою проводимо зустрічі із учасниками бойових дій та волонтерами; реалізуємо проекти, під час яких діти збирають інформацію про воїнів з рідного села, які стали на захист Батьківщини; залучаємо учнів до написання листів воїнам; відвідуємо військовослужбовців, які отримали поранення під час виконання бойових завдань; влаштовуємо концерти для поранених; різноманітні акції, під час яких збираємо речі для внутрішньо переміщених родин; проводимо екскурсії до музею села; покладання квітів до монументів та пам'ятників воїнам-захисникам Батьківщини минулих років та сьогодні, хвилиною мовчання вшануємо усіх полеглих захисників і захисниць України, загиблих односельчан-учнів закладу освіти Луцюка Р. Й., Ліщини М. С., Вороняка В. Р., Наконечного А. Р. – ці та інші напрями роботи з цілим класом, з окремими групами дітей, індивідуальні доручення.

17 травня 2024 року, на подвір'ї Шклинського ліцею відбувся мітинг-реквієм «Вони журавликами злетіли в небеса», присвячений відкриттю меморіальних дощок загиблих воїнів Михайла Ліщини та Віктора Вороняка. За сприяння Городищенської сільської ради меморіальні дошки встановлено на будівлі Шклинського ліцею, закладу, у якому навчались загиблі Герої.

Діти, батьки та колектив Шклинського ліцею долучились до хорошої ініціативи Городищенської громади «Коли роблю

добро, почуваю себе добре». На кошти, зібрані колективом закладу, закуплено ліки сезонні на суму 5400 грн. Завдяки небайдужим батькам, дітям, працівникам ліцею зібрано необхідні продукти харчування та речі першої необхідності нашим воїнам-захисникам, які щодня і щохвилини виборюють довгоочікуваний мир та спокій.

Дякуємо нашим ЗСУ за щоденний захист, за мир та спокій, який виборюєте для нас щохвилинно! ❤️💛.

Наталія РОМАНЮК,

*методист відділу освітньої та інноваційної діяльності
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

ВПЛИВ ЧИТАННЯ НА ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Без високої культури читання немає ні школи,
ні справжньої розумової праці,
читання – це найважливіший інструмент
навчання та джерело багатого духовного життя.

В. О. Сухомлинський

Читання пронизує всі аспекти людського життя та є підґрунтям освітньої, пізнавальної, інформаційної й професійної діяльності. Стрімке зростання обсягу інформації, яку потрібно засвоїти, потребує підвищення темпу читання, якості та швидкості розуміння прочитаного й ухвалення рішень [2].

З кожним роком кількість читачів зменшується. Можливо, проблема в перенасиченості інформацією, що долинає звідусіль: гаджети, телевізор, газети, журнали й понад усе – Інтернет. Проблема залучення молоді до читання книжок постала давно, а на сучасному етапі стала глобальною. У зв'язку з цим уряд схвалив Стратегію розвитку читання на 2023–2032 роки «Читання як життєва стратегія» (розпорядження від 03 березня 2023 № 190-р) та операційний план її реалізації, розроблену Міністерством культури та інформаційної політики. Її реалізація має створити умови не тільки для формування звички й потреби в читанні всіх українців, а і є складовою гуманітарної безпеки України [1].

За інформацією Міністерства культури та інформаційної політики, на сьогодні читання для задоволення та розвитку як життєва практика почало поступатися споживанню

«швидкої» інформації із соціальних мереж, доступному відеоконтенту й телебаченню. Ситуація в Україні є особливо гострою: надто замала кількість виданих книжок на душу населення, а показники кількості населення, що читає, стрімко падають. Тож розробка Стратегії зумовлена потребою кардинально змінити підходи до промоції читання. Читання має стати усвідомлено обраним дозвіллям, освітньою практикою та способом саморозвитку українців. Усе це задля всебічного й гармонійного розвитку особистості, зокрема, критичного мислення. Це ключ до знань і розуміння, це паспорт у нові світи й нові ідеї. У наше століття економіки, заснованої на наукових знаннях та інноваціях, здається дивним, що все менше й менше молодих людей люблять читати. Якщо ми навчимо дітей отримувати задоволення від читання з раннього віку, ця навичка буде допомагати їм усе життя [1].

Читання – це не просто спосіб проведення часу, а потужний інструмент для формування особистості. Воно впливає на всі сфери нашого життя, від пізнавального розвитку до емоційного інтелекту. Давайте розглянемо детальніше, як саме читання сприяє вихованню та розвитку особистості.

Розвиток пізнавальних здібностей:

– **Збільшення словникового запасу та покращення граматики.** Читання вводить нас у світ нових слів, виразів та граматичних конструkcій, що збагачує нашу мову.

– **Стимулювання уяви та творчого мислення.** Книги переносять нас у різні світи, допомагаючи розвивати уяву та здатність до творчого мислення.

– **Покращення пам'яті та концентрації.** Під час читання ми запам'ятовуємо велику кількість інформації, тренуючи таким чином нашу пам'ять та концентрацію.

– **Розвиток аналітичних здібностей.** Читаючи, ми аналізуємо інформацію, робимо висновки та формуємо власну думку.

Формування особистості:

– **Розширення кругозору.** Книги відкривають нам нові світи, культури та ідеї, допомагаючи нам краще розуміти себе та оточуючих.

– **Розвиток емпатії.** Читаючи про досвід інших людей, ми вчимося співпереживати та розуміти їхні почуття.

– **Формування цінностей.** Книги часто містять моральні уроки, які допомагають нам формувати власну систему цінностей.

– **Збільшення самооцінки.** Читання успішних історій може мотивувати нас досягнення власних цілей.

Соціальні навички:

– **Розвиток комунікативних навичок.** Книги є джерелом діалогів, які допомагають нам краще розуміти мову та невербальні сигнали.

– **Покращення соціальних навичок.** Читаючи про взаємодію персонажів, ми вчимося будувати стосунки та вирішувати конфлікти.

Психологічне здоров'я:

– **Зняття стресу.** Читання – це відмінний спосіб відволіктися від проблем і розслабитися.

– **Покращення настрою.** Книги можуть викликати позитивні емоції та підняти настрій.

– **Саморозвиток.** Читання допомагає нам краще пізнати себе та свої бажання.

Фундаментом розвитку національної політики з підтримки читання є бібліотеки, зокрема шкільні. Пріоритетами в роботі шкільної бібліотеки є розвиток особистості, здатної самостійно і вільно мислити й діяти в умовах інформаційного суспільства; формування сучасного світогляду дітей; розвиток навичок самостійного пізнання, самоосвіти й самореалізації особистості; виховання покоління, здатного ефективно працювати й навчатися упродовж життя. Шкільна бібліотека є консолідуючим

центром закладу освіти, навколо якого об'єднуються діти, вчителі й батьки, зацікавлені в активізації дитячого читання й поліпшенні його якості. Забезпечуючи вільний доступ до інформаційних і культурних джерел, шкільні бібліотекарі сприяють гуманізації суспільства та збільшують можливості самореалізації особистості. Вони переконані, що інвестиції, вкладені в дитинство, обов'язково повернуться суспільству сторицею [2].

У жовтні 2024 року Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» та Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського проведено Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек під гаслом **«Читаюча шкільна родина – стратегічні завдання бібліотеки»** з метою зростання престижності читання як культурної цінності, потужного виховного потенціалу української літератури, застосування сучасних підходів до формування навичок читання. Бібліотекарями у всіх освітніх закладах області були проведені змістовні тематичні бібліотечні та виховні заходи, а саме: бібліотечні уроки, буккросинги, відео конкурси читання поезії на пам'ять, віртуальні книжкові виставки то що. Фахівці заохочували дітей до читання, розвивали любов до книги у співпраці з батьками, розробивши рекомендаційні списки для батьків з питань дитячого читання (додаток А).

Час формує нове покоління читачів. Потік інформації дуже великий і стрімкий. Розвиток новітніх технологій потребує набагато кращого вміння читати, ніж раніше. Необхідно навчити школярів здобувати й обробляти інформацію, оцінювати її. А це так само потребує збільшення темпу читання, швидкості розуміння і прийняття рішення. Тож читання стає основою освіти й самоосвіти, безперервною навичкою навчання людини впродовж усього життя [1].

Сьогодні ми по-новому розуміємо, що **читання – це інвестиція в себе**. Воно не тільки розширює наші знання, але й формує нашу особистість, допомагаючи нам стати більш розвиненими, впевненими в собі та успішними людьми. І саме сім'я, школа, бібліотека навчають дітей систематично і вдумливо працювати з книгою.

Список використаних джерел

1. Веденська С. «Додай книгу у своє життя». URL: [file:///C:/Users/%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA%D0%9D%D0%A1/Downloads/Chitannya_strategiya-31-35%20\(11\).pdf](file:///C:/Users/%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA%D0%9D%D0%A1/Downloads/Chitannya_strategiya-31-35%20(11).pdf)
2. Лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 10.07.2024 № 21/08-1104 «Про виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 12.08.2014 № 931» URL: https://drive.google.com/file/d/1WjDJddNpAg3RTyHc897ZEBexZ4J_69_g/view
3. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/chytannia-ia-k-zhyttieva-stratehiia-uriad-skhvalyv-plan-dii-na-2023-2032-roky>

Наталія РУБЛОВА,

*доктор філософії у галузі педагогіки,
заступник директора з науково-педагогічної та освітньо-проектної діяльності
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

УКРАЇНЬСЬКА ВИШИВАНКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ

Реалії українського сьогодення, зумовлені загарбницькою війною росії проти України, суттєво актуалізували проблеми патріотичного виховання, формування національної свідомості і самосвідомості зростаючих поколінь. Українські вчені (В. Андрущенко, І. Бех, В. Боднар, В. Борисов, Г. Ващенко, О. Вишневський, Н. Кузьменко, О. Савченко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська та ін.) у своїх працях акцентують увагу на необхідності формування національної свідомості дітей, виховання

у них усвідомлення власної національно-етнічної приналежності, шанобливого ставлення до історії, культурних надбань, традицій рідного народу. Ефективним чинником у цьому процесі є засоби народної педагогіки і, насамперед, традиційні ремесла.

До традиційних надбань українців належать багато різноманітних виробів декоративно-ужиткового мистецтва, які вони використовують у повсякденному житті. Особливе місце серед них займають вироби, прикрашені вишивкою. Вишивка є головним елементом вишиванки і найпоширенішим видом народної творчості в Україні, це сорочка прикрашена орнаментованою вишивкою, яку вважають святковим, патріотичним та культовим одягом. В орнаментах, що прикрашають чоловічі та жіночі сорочки, відображено глибинне розуміння життя, навколишнього світу, краси і фантазії, а також звичаї та уявлення наших предків.

Засвоєння, зберігання і розвиток учнями таких традицій, звичаїв та промислів рідного народу є важливим засобом формування національної свідомості зростаючих поколінь, згуртування і єдності нашої нації, особливо в умовах воєнного лихоліття. Адже вони – «це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, одну націю» «хто знає, чи не є саме ця близькість звичаїв тим цементуючим матеріалом, що перемагає своєю міццю всі інші сили, які працюють на руйнування єдності нашого народу [1].

У сучасних умовах надзвичайно важливо ознайомлювати школярів з історією і теорією української народної вишивки, використовуючи різні форми, методи та засоби навчання. Варто приділяти увагу еволюції художніх засобів вишивки в історичному аспекті, художнім відмінностям вишивки всіх етнографічних регіонів України, орнаментальній символіці та можливостям

практичного використання вишивки у повсякденному житті (оздоблення одягу, побутових речей тощо).

Для українців вишивка на сорочках, рушниках та ужитково-побутових виробах завжди мала особливе значення, це обереги, що створюють позитивну енергетику. Вишивка слугувала символом, який зберігає коріння, ідентичність та розуміння себе, вона відображає історію: міфологію, релігію, давнє мистецтво предків, душу українського народу. Саме тому традиції вишивання, незважаючи на зміни державних утворень протягом тисячоліть, у нашій країні не переривалася [2].

У кожній родині мами і бабусі навчали дівчат вишивати, вони супроводжували цей процес традиційними піснями, що допомагало дівчатам глибше розуміти значення вишитих орнаментів та символіку образів на інтуїтивному рівні. Вишиванку завжди творили з любов'ю, вкладаючи у кожен візерунок певний смисл, побажання та душу. У вишивальниць є багато традицій та обрядів перед початком вишивання, тому що це – особлива творчість, у якій передається наша українська ідентичність. Символіка вишивки залежала від того, кому призначалося вбрання: парубкові чи нареченому, чоловікові чи хлопчикові, дівчині чи заміжній жінці.

Тому дуже важливо при виборі орнаменту для вишиванки розуміти значення кольорів та взорів, необхідно пам'ятати, що вручну вишита річ – це не просто красиво, це енергетично сильна річ, яка використовується як оберег, прикликає долю.

Раніше процес вишивання називали ремеслом і приступали до нього лише у визначені дні з чистими думками, добрими помислами та у гарному настрої, вкладаючи позитивну енергію у свою роботу. Жінки володіли «мовою» орнаментів, за допомогою кольорів, ліній і візерунків створювали унікальні речі, закодовані на добру

долю для себе або ж близьких. Створення вишиванки було більше магією, ніж роботою, способом передати своє світовідчуття й енергію на полотні. Кожна вишивка була індивідуальною, і вважалося, що вишивати чужий взір означає взяти на себе чужу долю. Знавці могли «читати» вишиванку як книгу, тому що кожен символ в орнаменті наділений певним значенням. На сьогодні відомо понад 250 видів вишивальних швів, які базуються на 20 техніках вишивання, більшість яких саме стародавні, незмінні, котрими вшивали одяг наші пращури.

Особливе значення у вишивці мають геометричні фігури, саме вони стоять біля витоків вишивки наших предків – це прадавні слов'янські символи:

– Коло – символ сонця, що означає безперервність буття і вічність.

– Квадрат – символізує досконалість, гармонію, порядок.

– Ромб – символ чоловічого та жіночого начала. Ромбоподібні узорі вишивали на весільних рушниках та одязі молодої, вони вважалися сильним оберегом для родини і майбутньої дитини.

– Трикутник – символ єдності трьох світів: земного, підземного та небесного. Деякі дослідники вважають тризуб сучасною варіацією трикутника.

– Хрест – найпоширеніший знак, символізує гармонію чотирьох стихій – вогню, води, землі та повітря.

– Світове дерево – воно об'єднує: коріння – минуле, стовбур – сучасне, крона – майбутнє.

– Природний орнамент з'явився набагато пізніше і вважається більш сучасним мотивом вишивки. Рослинні та квіткові орнаменти символізують сімейне щастя, материнську любов та достаток.

– Вишивка з тваринами приносить вірність, достаток, довголіття [3].

Занчення орнаментів поглиблювалося та конкретизувалося кольорами для вишивання, кожен відтінок у вишивці теж має своє власне значення. Причому окремо слід розрізняти кольори полотна, з якого пошита сорочка, та колір в орнаменті вишиванки.

Білий колір – це колір чистоти, святості, незайманості. *Червоний колір* має два основних значення: енергія та любов, символізує життєву силу. *Синій* – символізує спокій, глибину думок, мудрість та внутрішню гармонію. *Зелений колір* у вишиванках асоціюється з природою та життям, символізує плодючість та здоров'я, тоді як *жовтий* символізує багатство, радість та оптимізм. *Фіолетовий колір* асоціюється з розкішшю, символізує мрійливість та таємничість. А от *чорний колір* – немає однозначної відповіді. Цей відтінок з одного боку, символізував родючість землі, мудрість, знання, а з іншого – був символом трауру, виразом печалі [4].

В Україні кожний регіон, а іноді навіть окремі села, мали свої унікальні техніки вишивання, які відрізняли їх та ідентифікували за родом, місцевістю й видом діяльності. Якщо розглянути старовинні зразки вишивок, можна створити своєрідний атлас регіонів України, базуючись на їх типових візерунках, орнаментах, символах, техніках і кольорах. Та хоча чітких меж використання певної техніки вишивки не було (оскільки люди обмінювалися знаннями та навчалися одне у одного особливостей ремесла свого краю), все ж можна виокремити головні риси, які відрізняли кожну область.

Якщо говорити про Волинь, то волинська вишивка проста та вишукана водночас. Для нашого краю характерним є ритмічне повторення різних геометричних фігур: зірок, ромбів, ламаних ліній. З усіх кольорів переважав в сорочках червоний, трішки розбавлений синім і чорним, а найпоширенішою технікою було

занизування – дуже давня техніка, що імітує човникове ткацтво, створюючи чіткі та прості композиції.

Отож, сучасне виховання національної свідомості передбачає ознайомлення учнів із загальною теорією української народної вишивки, еволюцією художніх засобів вишивок в історичному аспекті, з художніми відмінностями народної вишивки усіх етнографічних зон України, з орнаментальною символікою України. Таким чином школярам прищеплюється любов до народної творчості, розуміння її художньої цінності і необхідності бережливого ставлення до неї, бажання самому розвивати народні художні традиції, що сприятиме розвитку творчого мислення і художніх здібностей учнів, вихованню загальної естетичної культури, формуванню смаків на основі глибокого розуміння традиційного народного вишивального мистецтва, підвищенню національної самосвідомості. Це безумовно, відіграє важливу роль у вихованні молоді, через народні традиції формує національну свідомість, особливо пов'язує свідомість учня зі своїм народом, його історією.

Сьогодні вишиванка – це символ єдності українського народу. Вишиванка сьогодні має особливе значення, оскільки акумулює код української нації, є символом її єднання і незламності, мужності та перемоги в боротьбі за незалежність рідної держави.

Список використаної літератури

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : етнографічний нарис. Київ : Оберіг, 1991. 338 с.
2. Багнюк А. Символи українства : художньо-інформаційний довідник. Тернопіль : Навч. книга «Богдан», 2009.
3. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2002.
4. Українська мозаїка : посібник-хрестоматія / упоряд. О. П. Долинна, О. В. Низковська, Н. І. Вакуленко, О. А. Копейкіна. Київ : АВДІ, 2008.

Оксана САХАРЧУК,
директор
(ОЗЗСО «Локачинський ліцей», смт Локачі)

УЧНІВСЬКЕ ВОЛОНТЕРСТВО Й БЛАГОДІЙНІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Коли біда приходить у дім, Бог допомагає людям руками інших людей – людей із щирими серцями та невтомною вдачею – руками волонтерів. Коли війна прийшла в наш спільний дім – Україну, нація об'єдналася у підтримці Збройних Сил, у допомозі тим, хто змушений був залишити рідну домівку. У надзвичайно складний час волонтерський рух об'єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій та груп людей, готових взяти на себе відповідальність за вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави й суспільства. Бо це наша країна і наша боротьба – боротьба за життя й майбутнє наших дітей, боротьба за Україну.

Волонтерство – це особливий феномен, який об'єднав українців та друзів України. Це спротив нації, який вразив увесь світ! Про силу, яка в нас самих, не здогадувалися й ми... Ця особлива сила взаємної підтримки й самопожертви, виявляється, не залежить ні від віку людини, ні від соціального стану, роду заняття, ні від фінансових можливостей. Вона визначається любов'ю, співпереживанням, громадянською свідомістю.

Волонтерство в час війни – це тисячі кілометрів сплетених маскувальних сіток, автомобілі й дрони, тепловізори й РЕБи, старлінки й рації, амуніція й ліки – усе, що може зберегти життя, що може допомогти воїнам. Волонтерство – це відремонтоване, спечене, зварене, зв'язане, віддане, змайстроване, куплене, доставлене.... Від серця! Кредо волонтера: допомагати тим,

що маєш... допомагати тим, що вмієш... вчитися тому, що не вмієш... І **допомагати!!!**

Готовність допомогти тим, хто потребує допомоги, – в українській ментальності, національному характері, людяності й милосерді. Українцям здавна притаманні традиції взаємодопомоги, опіки громади над сиротами і вдовами, шанобливого ставлення до воїнів – оборонців рідної землі. У давнину громада спершу орала й сіяла поле козацьким вдовам. Зневажали тих, хто першим за вдову обробить поле. Казали, що як вдова заплаче в сівбу, то виб'є град урожай, бо вдовині сльози на землю не падають. Виоране поле вдови – ніби сплата боргу честі живих чоловіків перед чоловіками загиблими.

Волонтер – це людина, яка добровільно допомагає тим, хто потребує допомоги. Про ці важливі характеристики потрібно пам'ятати, розвиваючи волонтерство в освітньому просторі закладу освіти. Волонтерство допомагає здійснювати освітній процес на цінностях, які дитина проживає, працюючи над тим чи іншим волонтерським проєктом. Разом із тим волонтерство дає можливість розвивати гнучкі навички, які є основою формування компетентної особистості громадянина, патріота, зокрема: емоційного інтелекту, готовності вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення, критичного мислення, навичок командної роботи.

Участь школярів та молоді у волонтерських проєктах допомагає формувати проактивність, самозарадність, соціальні навички, розуміння, що саме ми відповідальні за своє життя, громаду та країну, відчуття причетності до важливого.

Інтеграція волонтерства в освітній процес є прикметною рисою освітніх середовищ сучасних закладів освіти України. Це є лакмус на сформованість цінностей особистості, відкритість та сформованість навичок

взаємодії освітнього середовища закладу освіти з іншими розвивальними середовищами.

Під час проведення волонтерських акцій, реалізації тих чи інших проєктів в освітньому просторі ОЗЗСО «Локачинський ліцей» дотримуємося таких підходів:

- добровільність участі дітей у волонтерських акціях. Як правило, в освітньому середовищі школи одночасно тривають кілька волонтерських акцій патріотичного, екологічного чи соціального спрямування. Пропонуємо як індивідуальні, так і колективні проєкти, щоб дати дітям можливість обрати;

- широке інформування шкільної родини про подію: анонси волонтерської акції, інформування про сам перебіг, інформування про підсумки;

- велика увага благодійним проєктам, які передбачають співпрацю усіх учасників освітнього процесу: дітей, батьків, педагогів, а також представників громадськості;

- цінування внеску кожного, хто доєднався. Вдячність – це складова освітньої філософії закладу освіти. Дякуємо усім, хто долучився до благодійного проєкту, і навчаємо бути вдячними;

- прозорість у звітуванні про результати волонтерської акції.

Волонтерство починається із прикладу наставника – учителя, члена родини. Якщо наставники займають активну громадянську позицію, є активними учасниками волонтерських акцій – волонтерство поступово стає органічною частиною життя школярів та перетворюється з разових проєктів у прикметну рису освітнього середовища закладу освіти. Більше того, ініціатива йде вже не тільки від наставників, а й від дітей.

Серед прикладів благодійних ініціатив, які організовувалися в освітньому просторі ОЗЗСО «Локачинський ліцей» протягом останніх років, – благодійні ярмарки, благодійні майстер-класи і майстерки «Обереги, що

зігривають», «З Україною в серці!», «Щоб у єдності дух наш міцнів!», патріотичні акції «Коробка тепла», «Листівка Захиснику України», «Любимо. Творимо. Переможемо», «Донат вдячності», «Подаруй тепло», «Українську книгу – вільній землі!». Доєднувалися і до всеукраїнських благодійних проєктів зі збору та утилізації пластику в рамках Всесвітнього дня прибирання, екологічних акцій «Посади дерево», «Весняна ЕКО-толока». У 2022 році ОЗЗСО «Локачинський ліцей» став переможцем у Всеукраїнській освітній ініціативі «Марафон добрих справ» у категорії «Благодійник». «Марафон добрих справ» – це освітня ініціатива від Національного банку України, під час участі в якій діти та молодь навчаються благодійництву, роблять добрі справи та заохочують до цього ровесників у соціальних мережах.

Досвід, який діти отримують, почуття та емоції, які проживають під час участі у волонтерських проєктах, стають міцною основою для формування цінностей особистості із розвиненим емоційним інтелектом, громадянина з проактивною громадянською позицією – готового брати на себе відповідальність за зміни і втілювати їх, патріота, який цінує свій народ, свою країну понад усе.

Список використаних джерел

1. Волонтерство як практика громадянського суспільства. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/volonterstvo-iak-praktyka-hromadianskoho-suspilstva/>
2. Енергія добра. URL: <https://msmb.org.ua/biblioressursi/bibliografiya/aktualnyi-temi/energiya-dobra/>

Оксана СЕМЕНЮК,
учитель української мови
(Скірченська гімназія Торчинської селищної ради, с. Скірче)

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – СКЛАДОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗЗСО

Пріоритетним напрямом виховного процесу ЗЗСО є виховання патріота громадянина України.

Педагог у своїй роботі керується Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України наказ МОН України від 06.06.2022 № 527.

Основна цінність для українців сьогодення – воля та незалежність, яка ґрунтується на історії народу, географії країни, традиціях, демографічних чинниках.

Олександр Довженко писав, що народ, який не знає своєї історії, є народ сліпців і такий народ будуть зневажати і поневолювати.

Завдяки національно-патріотичним заходам в ЗЗСО виховуємо повагу до Конституції України, законів України, державної символіки та культури особистості.

Мета національно-патріотичного виховання полягає у створенні методологічних засад для системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади і громадськості.

В умовах повномасштабної війни приділяємо особливу увагу вихованню сучасного патріота.

Надзвичайно важливо:

- проводити заходи національно-патріотичної спрямованості;
- займатися волонтерською діяльністю разом з дітьми;
- розповідати дітям про українську культуру;
- влаштовувати акції пам'яті;

- проводити години спілкування, присвячені війні рф проти України;
- створювати навчальні проекти, присвячені борцям за незалежність та свободу нашої країни;
- організувати зустрічі із ветеранами АТО, ООС та війни рф проти України.

Складовою частиною патріотичного виховання є військово-патріотичне, яка орієнтує на формування у підростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни.

Патріотизм – гідність. Коли твою гідність принижують, нападають на твою державу, зневажають твою мову і культуру – то ось тоді патріотизм і прокидається.

Сьогодні диктує нові правила : «Мова має значення!».

Формування особистості громадянина патріота України відбувається завдяки співпраці, взаєморозумінні та спілкуванні учителя – учня – сім'ї.

Складові національно-патріотичного виховання – громадсько-патріотичне, підготовка до сімейного життя, профорієнтація, превентивне, творчий розвиток особистості, формування здорового способу життя.

З власного досвіду виховної роботи в навчальному закладі, маю виділити певні складові національної самосвідомості: любов до рідної землі, до свого народу; готовність захищати українську державність; досконале володіння державною мовою; повага до батьків, культури та історії; працелюбність; культура спілкування; почуття гордості за свою Батьківщину.

У виховній роботі керуюсь засадами з Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, в якій зазначено: «Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання... Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості».

Особливо сьогодні все це пов'язано з : інтеграційними процесами, що відбуваються в Україні; Євроцентричністю; пробудженням громадської ініціативи; виникненням різних громадянських рухів; розповсюдженням волонтерської діяльності та благодійних акцій.

Використовую у роботі наступні ефективні методи: рольові ігри; мозкові атаки; аналіз моральних та етичних дилем; ситуацію успіху; самостійного пошуку істини; різноманітні квести.

Учні мають усвідомити, що сила українців в їх єдності.

Патріотичний напрямок роботи був і залишається пріоритетним.

Головною запорукою процвітання держави є національно-патріотичне виховання молоді, «золота» частина якої нині поповнює лави ЗСУ.

В особі учня я бачу власну дитину, намагаюсь закласти в душу певні етично-моральні якості, які ціняться у будь-якому суспільстві: любов до Батьківщини і народу, володіння державною мовою, дотримання правових, духовних і загальнолюдських законів, піклування про особисте здоров'я.

Національно-патріотичне виховання – процес безперервний. Постійно важливо враховувати та засвоювати сімейні і родинні цінності завдяки ціннісному ставленні до оточуючих, культурі спілкування, повазі до батьків, сім'ї, родини, готовності нести відповідальність за власні вчинки. Дитина має бути готовою до неприйняття агресії та насильства.

Ставлення особистості до суспільства та держави змінюється з віком. Важливо змалку формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

Основними формами такого виховання є наочні, діяльнісно-практичні, інформаційно-масові, індивідуальні.

Пріоритетну роль надаю активним методам роботи: соціально-проектна діяльність, ситуаційні і рольові ігри, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, інсценізації, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, аналіз конфліктів і моделей поведінки.

Здійснення патріотичного виховання школярів має бути цілеспрямованим і систематичним як на уроках, так і в позаурочний час.

Сьогодні виховання справжнього патріота набуває особливо важливого значення.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Сухомлинський В. О. і проблема виховання в дитини почуття цінності іншої людини. *Наука і освіта*. 2001. № 5.

2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>

Анатолій СИЛЮК,

*методист відділу освітньої та інноваційної діяльності
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

ПРО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ВОЛИНИ

Агресія російської федерації проти України вплинула на всі сфери життя нашого суспільства. У ХХІ столітті Україна за багато років спокійного розвитку знову зіткнулася з війною на своїй території, яка актуалізувала значимість національно-патріотичного виховання як пріоритетного напрямку діяльності держави та суспільства, щодо розвитку

національної свідомості на основі суспільно-державних цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність, незалежність), формування почуття патріотизму, поваги до Конституції та законів України. В основу системи національно-патріотичного виховання молоді покладено ідеї зміцнення української державності, формування патріотизму та утвердження національних цінностей. На сучасному етапі, коли наша країна перебуває у стані війни, першочерговим залишається виховання молоді в дусі патріотизму, любові й поваги до своєї держави, свідомої готовності стати на захист країни.

З метою удосконалення національно-патріотичного виховання, формування громадянської свідомості у молодого покоління в останні роки прийнято ряд нормативно-законодавчих актів, зокрема, Указ Президента України № 286 від 18 травня 2019 року «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», Постанови Кабінету Міністрів України № 932 від 09 жовтня 2020 року «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки» та № 673 від 30 червня 2021 року «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». По лінії Міністерства освіти і науки України наказом Міністерства освіти і науки України № 527 від 06 червня 2022 року «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641» затверджено Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходи щодо реалізації концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року [3]. Важливим кроком у комплексному врегулюванні на законодавчому рівні сфер національно-

патріотичного та військово-патріотичного виховання стало ухвалення 13 грудня 2022 р. Верховною радою України Закону України № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [4]. Закон унормовує поняття національно-патріотичного і військово-патріотичного виховання як складників державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, а також уперше дає інструментарій сфері, яку досі в Україні системно не розвивали. На його виконання Кабінет Міністрів України розробив і затвердив Стратегію утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та Операційний план заходів з реалізації у 2023–2025 роках Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року (Постанова КМУ від 15 грудня 2023 р. № 1322). Відповідно Міністерство освіти і науки України наказом № 141 від 07 лютого 2024 року затвердило Методичні рекомендації щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання.

У Волинській області прийнято відповідні документи, які сприяють посиленню роботи з національно-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді: розпорядження голови Волинської обласної державної адміністрації № 737 від 10 грудня 2020 року «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки» та рішення Волинської обласної ради № 32/17 від 13 жовтня 2020 року «Про затвердження Обласної цільової програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021–2025 роки» [2].

Відповідно до зазначених документів обласні інститути підвищення кваліфікації педагогічних працівників включили до освітніх програм питання організації національно-патріотичного виховання, формування

і утвердження української національної та громадянської ідентичності, волонтерської діяльності. З метою наповнення освітнього процесу патріотичною тематикою Волинським ІІІПО розроблено ряд тематичних фахових курсів «Патріотичне виховання – пріоритетна складова гармонійного розвитку особистості», «Система національно-патріотичного виховання в закладі освіти», «Виховна робота в групі подовженого дня як засіб формування громадянського світогляду школярів», семінари-практикуми «Національно-патріотичне виховання в практиці вихователя закладу освіти», «Волинезнавство в освітній та виховній практиці сучасної школи», «Розвиток краєзнавчих компетентностей педагогів та учнів закладу загальної середньої та позашкільної освіти» та ін.

З метою налагодження дієвої комунікації, своєчасного інформування педагогів області про законодавчі зміни, новини в сфері розвитку освіти та підвищення кваліфікації на сайті ВІІІПО в структурному підрозділі «Відділ освітньої та інноваційної діяльності» розміщено електронні посилання «Нормативно-законодавча база національно-патріотичного виховання в закладах освіти», методичні рекомендації з використання технологій музейної педагогіки в освітньому процесі [2].

Дослідженню історії українського козацтва, впровадженню традицій козацької педагогіки в систему патріотичного виховання освітнього закладу були присвячені організовані інститутом V (2021 р.) та VI (2024 р.) Всеукраїнські науково-практичні конференції «Волинь – край козацький. Традиції козацької педагогіки в освітній діяльності сучасної школи», останні присвячені 100-річчю від дня народження Григорія Гуртового (1924–2012), історика, педагога, журналіста, музейного працівника, краєзнавця, автора першого в краї посібника для педагогів закладів освіти «Волинь – край козацький», який витримав декілька видань і на сьогодні є одним із найпопулярніших серед педагогів.

Національно-патріотичним змістом наповнена діяльність Музею історії освіти Волині при ВІППО. Організовано збір документів та матеріалів про участь педагогів краю у АТО, ООС та російсько-українській війні, готуються зміни до оформленого стенду «Герої серед нас», проводяться тематичні екскурсії, організовуються тематичні виставки. Музей став науково-методичним центром для шкільних музеїв області. На сьогоднішній день в системі освіти діє 176 музеїв при закладах освіти, з яких 30 носять почесне звання «Зразковий». Щорічно проводиться обласний етап Всеукраїнського конкурсу екскурсив шкільних музеїв, в 2024 році на всеукраїнському рівні волиняни зайняли призові місця в номінаціях «музей історія населеного пункту» та «мистецький музей». Значного резонансу набув організований і проведений інститутом Всеукраїнський круглий стіл «Майбутнє шкільних музеїв: розвиток і трансформація в умовах сучасних викликів» (2023 р.).

Для національно-патріотичного виховання та формування української національної і громадянської ідентичності велику роль відіграє пошукова та дослідницька робота педагогів та учнівської молоді, результати якої складають значну частину підготовлених і оформлених у електронні збірники проведених інститутом та за його активної участі обласних та всеукраїнських конференцій, круглих столів та читань, зокрема, щорічні Всеукраїнські Косачівські педагогічні читання «Освіта та виховання в родині Косачів. Педагогічне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасного педагогічного процесу» (з 2004 р. проведено 9); науково-методичний семінар «Волинезнавство та історичне краєзнавство в освіті та культурі в умовах сучасних викликів» та дискусійна панель «Викладання історичного краєзнавства в школі» у ЗЗСО «Нуйнівський ліцей» Сошичненської ТГ Камінь-Каширського району (2024 р.); Всеукраїнська науково-

практична конференція «Історія, культура та освіта Волині у науковій спадщині Олександра Цинкаловського», присвячена 125-річчю від дня народження вченого (2023 р.); Всеукраїнський круглий стіл «Духовна та культурна спадщина української діаспори в освітньому процесі сучасної школи» та ін.

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти координує свою діяльність по підготовці освітян до національно-патріотичного виховання дітей та молоді, туристсько-краєзнавчої роботи у закладах освіти із комунальним закладом «Волинський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Волинської обласної ради» та «Українським державним центром національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді», зокрема в організації в закладах освіти Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), яка в сучасних умовах воєнного часу відіграє значну роль у військово-патріотичному вихованні молоді та підготовці її до захисту суверенітету та територіальної цілісності української держави. Саме ЦНПВТК, як позашкільний освітній заклад, працює над урізноманітненням, вдосконаленням форм роботи у формуванні та вихованні української національної та громадянської ідентичності, духовно-моральних цінностей, оздоровчо-фізичних, військових навиків в учасників освітнього процесу. Гра проводиться з метою виховання громадян-патріотів, захисників державної незалежності та територіальної цілісності України як високоморальних особистостей, які плекають українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатні реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства. В області при закладах освіти створено 15 куренів, в 2024 р. подано до реєстрації в Українському державному центрі національно-

патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді ще 3. Окрім того патріотичним вихованням в області займаються гуртки позашкільця: «Пластове юнацтво» – 2, «Джура» – 39, «Козацько-лицарський гарт» – 1, «Юний захисник Батьківщини» (робота з дронами) – 14 та ін.

У формуванні національно-патріотичної свідомості молоді вагому роль відіграє залучення її до волонтерської діяльності. При Волинському ІППО діє Громадська організація «Світ освіти», яку очолює директор інституту, професор Петро Олешко. На підтримку Збройних сил України, волинських військових підрозділів на Сході завдяки спільним зусиллям багатьох освітян: працівників Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Волинської обласної організації Профспілки працівників освіти і науки, педагогів краю, котрі підвищують кваліфікацію у ВІППО та членів громадської організації «Світ освіти» придбано і відремонтовано майже сотню транспортних засобів, виготовлено або придбано десятки FPV-дронів, продовольчих та медичних посилок, що так необхідні нашим військовим.

Військовий і патріотичний рейтинг високо оцінила Президент Європейського Союзу Урсула фон дер Ляєн, яка у зверненні до Європейського парламенту «Про становище Союзу» у 2022 році сказала: «Сьогодні мужність має ім'я, і це ім'я – Україна. У мужності є обличчя – це обличчя українців і українок, які протистоять російській агресії. Сьогодні Україна сильна, тому що вся нація бореться за кожну вулицю, за кожен дім. Ви подарували надію всім нам. Слава країні європейських героїв. Слава Україні!» [цит. за 1].

Російська збройна агресія актуалізувала потребу в перегляді підходів до національно-патріотичного виховання молодого покоління українців. Патріотичні почуття і гордість за власну країну мають прищеплюватися українцям

із раннього дитинства. Національна ідентичність, свідома громадянська позиція, відповідальність за долю своєї країни – це те, що формується в процесі національно-патріотичного виховання в закладі освіти через рідну мову, історію, цінності й традиції. Національно-патріотичне виховання є пріоритетним напрямком освітньої діяльності педагогів області, вивчення і поширення їх кращого досвіду залишається в пріоритеті діяльності науково-педагогічного колективу інституту.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н., Косянчук С. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : метод. рек. [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732103/1/BNV%20KSV%202022rek.pdf>
2. Законодавчо-нормативна база національно-патріотичного виховання. Сайт ВІППО. URL: <http://vippo.org.ua/index.php?pagename=silskashkola>
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527. URL: <https://bit.ly/3UsbtJG>
4. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» : Закон України від 13.12.2022. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>

Людмила ТКАЧУК,

*заступник директора з виховної роботи
(КЗЗСО «Рожищенський ліцей № 4», м. Рожище)*

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Формування громадянина – патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, який здатний побудувати суспільство – один

із пріоритетних напрямів моєї роботи, бо повага до своєї Вітчизни починається з рідного слова. Цей складний і тривалий процес передбачає цілий комплекс організаційних, дидактичних, методичних, психологічних, виховних заходів.

Нині найбільш актуальними виступають: громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне, екологічне виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності, закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь. Визначна українська педагогиня Софія Русова переконливо довела, що патріотичні почуття необхідно пробуджувати ще в ранньому віці: «...Треба з малих літ викликати в дітях палку любов до рідного краю, ця любов завжди жевриться в душі дитини, майже несвідомо вона любить свою хату, своє село, милується рідними левадами, широким степом або темним лісом. Треба цю маленьку іскорку роздмухати в гаряче, щире почуття, хай дитина додивляється до краси рідного степу, слухає рідну пісню, рідну мову, знає своїх рідних героїв лицарів і щодалі більше свідомо ставиться до того національного осередку, в якому вона виростає, якому мусить служити» [3].

На думку іншого теоретика патріотичного виховання П. Антоновича, патріотизм виступав священним громадським обов'язком: «Українська дитина повинна любити свою Батьківщину й знати її; вона повинна знати свої обов'язки відносно Батьківщини й бути здатною і готовою до виконання їх».

Наше завдання – так побудувати виховну діяльність, щоб сама її організація, приклади авторитетних наставників-учителів, шкільне середовище виховували дітей у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності, формування у молоді: національної свідомості; любові до України, свого

народу; шанобливого ставлення до української культури; здатності зберегти національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави; нести відповідальність за свої рішення; повноцінно жити і активно діяти; постійно самовдосконалюватися; адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни. Я стверджую: є один чудодійний закон – Закон виховання пам'яттю серця [1, с. 192].

Тож перед надавачами освітніх послуг постає важливе завдання – сформувати національно-мовну особистість, яка має володіти такими вміннями та навичками: виявляти інтерес до вивчення української мови, відчувати потребу у здобутті знань і виробленні комунікативних умінь; складати розповіді, використовуючи різні мовні і мовленнєві засоби; імпровізувати мовлення відповідно до ситуації спілкування; будувати монологічний виступ (у тому числі дискусійного характеру); дотримуватися основних правил спілкування під час монологічного та діалогічного мовлення; проявляти любов до рідного краю; поважати національні символи, звичаї традиції своєї держави; з честю і гордістю носити ім'я Українця; спроможності дотримувати законів і захищати права людини. Цілі виховних завдань патріотичного виховання: утверджувати у свідомості й почуттях учня патріотичні цінності, переконання і повагу до культурно-історичного минулого України; виховувати повагу до Конституції, законів України, державної символіки; укріплювати розуміння взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю; сприяти набуттю здобувачами освіти патріотичного досвіду на основі: готовності до участі в процесах державотворення; вміння визначати форми й способи участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади;

готовності взяти на себе відповідальність; здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів; формувати мовленнєву культуру, толерантне ставлення до інших народів, культур і традицій; утверджувати гуманістичну моральність як основу громадянського суспільства; розвивати кращі риси української ментальності, як-то: працелюбність, свободолюбство, справедливість, доброта, чесність, бережне ставлення до природи; підвищувати престиж військової служби, культивувати ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя; готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України; виховувати нетерпимість до українофобства, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму тощо [3].

Справжня суть виховної роботи полягає не в наших розмовах з дитиною, а в організації життя: традиційним вже стало щорічне проведення в закладі освіти тематичних тижнів, а саме: до Міжнародного Дня Миру, до Дня захисників та захисниць України та Дня українського козацтва.

Питання мови завжди було одним із перших у нашої боротьбі за Україну, за її свободу, національну самобутність. Ворог століттями нав'язував нам свою мову, культуру, історію, церкву, бо, «чия мова, того й держава». У рамках тижня української мови та літератури були проведені наступні заходи: члени учнівського самоврядування зняли відео «Репортаж-вікторина на краще знання рідної мови». Учителі української мови та літератури провели інтелектуальну гру: «Волошкові очі у моєї мови», мовознавчий брейн-ринг на тему: «Світ українського слова», літературні читання «Світлиця слова у безмежжі часу», уроки-подорожі «Україна – моя Батьківщина». Лейтмотив заходів: «Я – українець і цим пишаюся», «Ми прийшли у світ, щоб жити й на землі добро творити».

Таким чином, виховання громадянськості й патріотизму виявляється через любов до своєї країни, відданість їй, в усвідомленому бажанні та готовності стати на захист Вітчизни за прикладом своїх предків. Гарною підмогою в цьому є правильний добір дидактичного матеріалу, систематичність та врахування вікових категорій.

Уроки української літератури завжди мають не лише освітнє, а й виховне значення. Вплив засобів мистецтва слова на дитячу душу величезний. Педагоги використовують такі форми роботи при вивченні художніх творів, акцентуючи увагу на етнографічних традиціях: підготовка повідомлень; екскурси в минуле; створення презентацій; уроки-конкурси «Брейн-ринг» на краще знання рідної мови; складання кросвордів, тестів, вікторин для визначення кращого знавця усної народної творчості. З метою розвитку любові до батьківщини на уроках літератури рідного краю вчителі проводять бесіди на такі теми: «Історія рідного краю»; «Чому я люблю рідний край»; «Що б я розповів іноземцям про рідний край»; «Свята рідного краю» та ін.

Провідна роль в організації патріотичного виховання учнів належить класним керівникам. Саме вони сприяють вихованню почуття патріотизму, глибокої любові до рідного краю. На годинах класного керівника проводяться різноманітні заходи до вшанування пам'яті відомих письменників, поетів. Організовано відкриті виховні години до Дня Гідності та Свободи («Ваші крила нас оберігають. Пам'яті Небесної сотні»), учнівські конференції на теми: «Година пам'яті жертв голодомору», «Тема голодомору в українській поезії та прозі», читацька конференція-зустріч «Віртуальна екскурсія «Рожище – рідне місто моє». Старшокласники разом із педагогами за підтримкою батьків виготовляли окопні свічки та направили їх у самооборону. Педагоги, учні ліцею та батьки активно збирають кошти на ЗСУ: були проведені

благодійні ярмарки; у рамках місячника національно-патріотичного виховання в нашому ліцеї стартувала акція «Здай російську книгу – подаруй тепло ЗСУ».

Отже, національно-патріотичне виховання наскрізно пронизує весь освітній процес, базується на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних і громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни, охоплює всіх учасників освітнього процесу, сприяє формуванню у дітей та утвердженню у педагогів і батьків національних та загальнолюдських цінностей, особистісних якостей, що притаманні громадянину України.

Список використаних джерел

1. Амонашвілі Ш. Педагогічні притчі. Харків : ВД «Школа», 2017. 272 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>
3. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.

УДК 37 (09)

Наталія ЧЕРВІНСЬКА,

*методист відділу освітньої та інноваційної діяльності
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

Ольга РЕШЕТИЛО,

*методист відділу зовнішнього незалежного оцінювання
та моніторингових досліджень
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк)*

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Акцентується увага на пріоритеті ціннісного підходу до виховання в сучасний період. Виділено, що нині актуальне завдання – формування особистості як патріота своєї країни, усвідомлення підростаючим поколінням того, що патріотизм є основною ціннісною якістю громадянина України. Звертаючись до педагогічної спадщини видатного класика вітчизняної

та світової педагогіки В. О. Сухомлинського, зроблена спроба наповнити новим змістом вказаний ним метод виховання на прикладах.

Ключові слова: цінності, Батьківщина, патріотизм, героїзм, виховання на прикладах.

...Вітчизна – це рідний дім;
щастя Батьківщини – моє особисте щастя,
її горе в годину тяжких випробувань – моє горе.
В. О. Сухомлинський

Постановка проблеми. Патріотичне виховання завжди визнавалося в педагогіці як один з визначальних чинників духовного розвитку особистості. В сучасній освітньо-виховній практиці патріотизм слід визнати найважливішим моральним принципом, головною ціннісною якістю громадянина України. Адже від початку проголошення Україною свого незалежного статусу в кінці ХХ-го століття стало зрозуміло, що треба боронити свою країну, якій нарешті вдалося звільнитися із залізних обіймів аж ніяк не дружного «старшого брата». З таким завданням може впоратися лише таке громадянське суспільство, кожен член якого є справжнім патріотом своєї країни. Тому увага до патріотичного виховання громадян, насамперед підростаючого покоління зростає в рази. Це завдання стало досить актуальним впродовж останнього десятиліття і особливо тепер, в період повномасштабної збройної агресії російської фашистської держави. Необхідно ще уважніше поглянути на вже відомі в педагогічній практиці засоби, методи і технології патріотичного виховання, наповнити їх новим змістом, що враховує нинішній час тяжких випробувань для Вітчизни.

Мета статті. Наголосити, що патріотизм є однією з основних цінностей українського суспільства. Вивчивши і переосмисливши спадщину великого українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського з питання патріотичного виховання, виділити один з вказаних ним методів – виховання на прикладах. Звернути увагу, що наразі цей метод варто наповнювати сучасним змістом.

Виклад основного матеріалу. Ціннісний підхід до виховання особистості не можна назвати новим в педагогіці. Цінності розглядаються як категорія моралі в найширшому її розумінні. Сучасні цінності – актуальна ідеологічна та соціальна проблема загальної значущості. Адже ціннісна орієнтація людини є провідною її якістю, саме вона характеризує особистість як неповторну індивідуальність, визначає весь її духовний світ.

Український народ впродовж своєї багатовікової історії постійно зазнавав зазіхань на свою землю, свою державу і боронив її. Ментальності українців притаманні незалежність і свобода як найвищі моральні і духовні цінності. Адже лише незалежна держава, а не васал іншої держави може повною мірою розвиватися в усіх напрямках, щоб забезпечити гідний рівень життя для своїх громадян. А свобода є найважливішою моральною цінністю для людини, бо лише вільна особистість може творити, розвиватися, ставити перед собою певні цілі та йти до своєї мети, самовдосконалюватися. Свобода є важливою цінністю не лише окремої людини, а й нації загалом. Нація без свободи, по суті, втратить свою самобутність та перспективи свого існування. Український народ настільки цінує свободу, що навіть відобразив це у словах гімну України: «Душу й тіло ми положим за нашу свободу!».

Важливою цінністю для нашого народу є гідність людини, тобто таке ставлення до себе, при якому людина виявляє й усвідомлює свою власну цінність для суспільства та інших людей незалежно від свого статусу, матеріального достатку, професії, національності. Отже, кожна людина має право на повагу її гідності. Водночас кожен громадянин зобов'язаний поважати гідність інших людей. І про це стверджується в Конституції України. Український народ володіє цією прекрасною якістю – національною гідністю, і він гордий цим. Не один раз йому доводилося

відстоювати право на повагу своєї гідності не лише в минулому, а вже і тепер у XXI-му столітті. Тому й не дивно, що дату 21 листопада ми тепер вшановуємо як День Гідності та Свободи, а буремні трагічні дні в 2014 році одразу ж було названо Революцією Гідності.

Серед базових моральних цінностей нашого народу також слід виділити гуманізм, відповідальність, справедливість, працелюбність, любов до малої і великої Батьківщини, батьківську, синівську, педагога до дитини, любов до себе, подружню любов.

Питання ціннісних орієнтацій української молоді особливо загострилося наприкінці XX – початку XXI століття. На цьому аспекті загострила увагу О. В. Сухомлинська ще до початку збройної агресії росії проти нашої держави [2]. Тепер же всім зрозуміло, що так звані особистісні прагматичні цінності, як от особистий інтерес, вигода, кар'єрний успіх, престиж, прибуток і т. ін., які займали досить помітне місце в період соціальної стабільності, наразі не такі важливі. Ще з кінця XX-го століття, оскільки в нашій країні змінився суспільний лад і Україна стала незалежною, ідеї громадянського і патріотичного виховання підростаючого покоління і молоді набули особливої актуальності. Це пов'язано з природними потребами країни в успішному розвитку задля забезпечення достойного рівня життя народу та збереження незалежного статусу держави. Зростаюча роль українського громадянського суспільства в останній період особливо проявилася у 2004 р. та з 2013–2014 рр. І це визначає дуже важливе замовлення системі освіти на формування громадянина-патріота своєї країни, на виділенні передусім цього аспекту як однієї з найвищих цінностей.

Патріотичне виховання стає домінуючим напрямком виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю не лише тому, що в майбутньому цьому поколінню треба буде

захищати територіальну цілісність своєї країни, як зараз це роблять їхні батьки та старші друзі. Формування патріотичних почуттів як базової якості особистості закладає підвалини для того, щоб нинішні і прийдешні покоління свідомо розглядали свою державу як запоруку власного особистісного розвитку, щоб вони хотіли жити в своїй країні, а не за кордоном, і були не лише задоволені цим своїм вибором, а й гордилися ним.

Отже, патріотизм постає як національно значима і об'єктивно необхідна цінність для українського суспільства, а національно-патріотичне виховання в умовах війни має особливе значення.

Увага до вирішення проблеми виховання національно свідомих громадян, справжніх патріотів України знаходить своє відображення в багатьох державних документах. У «Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року», яка схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322, вказано: «Одним із пріоритетів діяльності держави та суспільства є відповідь на виклики і загрози, які в сьогоденних умовах здійснюють реальний вплив на формування національної свідомості.

Утвердження української національної та громадянської ідентичності громадян є одним із основних елементів формування здатності держави протистояти внутрішнім і зовнішнім безпековим загрозам, а отже, набуває особливого значення для сфери національної безпеки і оборони.

Розвиток національної свідомості суспільства повинен забезпечуватися на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), на прикладах героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, поваги до Конституції і законів

України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України» [7].

У статті 8 Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (Відомості Верховної Ради, 2023, № 46, ст. 116) окреслено, що складовими державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є:

- 1) національно-патріотичне виховання;
- 2) військово-патріотичне виховання;
- 3) громадянська освіта [8].

Патріотизм – це передусім любов до своєї Батьківщини. Цей термін грецькою (*patriotes*) і означає «батьківщина». Видатний український педагог В. О. Сухомлинський у своїй педагогічній діяльності намагався, щоб учні усвідомили і сприйняли для себе, як власне переконання, сутність того твердження, яке ми подали як епіграф до цієї статті [3, с. 394]. Патріотично налаштована людина любить свою Батьківщину в будь-якій складній (для Вітчизни і для себе) ситуації, сповнена почуття гордості за свій народ, його мову і культуру. Патріот усвідомлює свою громадянську приналежність, вбирає в себе найкращі риси менталітету свого народу, прагне успадкувати і примножити національні надбання, захистити загальнолюдські й національні морально – духовні цінності. Василь Олександрович не сумнівався, що саме патріотизм є провідною, визначальною якістю людини як громадянина.

Все, що ми зазначили вище, переконливо доводить, наскільки цінною для суспільства є така якість кожного його представника, як патріотизм.

«Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,

що любить і ненавидить людина, яка формується», – відзначав В. О. Сухомлинський [4, с. 131]. У своїх роздумах «Про пам'ять серця», поміщених у книзі «Я розповім вам казку... Філософія для дітей», Педагог піднімає питання важливості духовного взаємозв'язку поколінь у патріотичному вихованні дитини. Формування патріотичних почуттів потрібно розпочинати ще з дитинства, в родинному колі, зазначає він. Зрозуміло, що успішним воно може бути лише за умови, що ними наділені батьки дитини і її найближчі рідні люди. Їхня чітка патріотична позиція має стати зрозумілою для дитини, їхнє моральне життя відображається у дитині як у дзеркалі, наголошував наш великий педагог [5, с. 49]. У родині маленька людина «бачить корінь свого буття, своєї честі, гідності», зазначав В. Сухомлинський [5, с. 49]. І далі: «...що більше дорожить людина пам'яттю своїх батьків, дідів і прадідів, то глибше вона відчуває свою відповідальність за майбутнє» [5, с. 49]. Тільки тому у нас і є Вітчизна, вважав Василь Олександрович. Приклад передусім своєї сім'ї, своєї найближчої родини супроводжує людину протягом всього життя. То ж слід подбати, щоб він був якомога більш позитивним.

У своїй педагогічній роботі В. О. Сухомлинський використовував різні методи і засоби патріотичного виховання. Свій досвід він описав у численних публікаціях, як от: «Як ми виховали мужнє покоління», «Щоб у серці жила Батьківщина», «Народження громадянина», «Як виховати справжню людину», «З чого починається громадянин», «Серце віддаю дітям», «Листи до сина» та ін. В. О. Сухомлинський був переконаний, що у душі дітей мають увійти найкращі народні традиції та стати святим законом для них, бо не можна уявити народ без імені, без пам'яті, без історії. Особливого значення надає Василь Олександрович ролі рідної української мови («Слово рідної мови», «Джерело невмирущої криниці» та ін.).

Серед багатьох методів патріотичного виховання В. О. Сухомлинський особливо виділяє *виховання на прикладах* [4]. Цим методом постійно користується наша школа, залучаючи учнів до вивчення вікових традицій та героїчних сторінок історії українського народу та його Збройних сил. Проте на сучасному етапі виникла нова трагічна сторінка нашої історії, яку пише кров'ю наш героїчний народ. Тому постає необхідність в оновленні методів і засобів, доповнення змісту патріотичного виховання з тим, щоб врахувати у ньому нову реальність. Адже в нашому сьогоднішньому прикладі патріотизму і героїзму підростаюче покоління бачить щодня протягом останніх десяти років, відколи на Україну напала агресивна російська держава. Багато свідомих патріотів долучилося до захисту своєї незалежної Батьківщини в складі добровольчих батальйонів, воювали в зоні проведення АТО. А від часу повномасштабного збройного нападу росії 24 лютого 2022 року перед військкоматами стояли черги бажаючих йти на фронт, щоб захистити свою країну в лавах ЗСУ або Національної гвардії України. Багато тих, кому було відмовлено через певні причини, йшли в загони територіальної оборони.

Заслуговує на увагу і той факт, що чимало українських людей, які на час початку повномасштабної агресії росії змушені були перебувати на роботі за кордоном, повернулися додому захищати свою Батьківщину – без жодного примусу, за велінням серця. Це дійсно прояв діяльнісного, дієвого, державницького патріотизму. Про таких людей говорив Василь Сухомлинський: «...найважливіша риса справжнього патріота – особиста зацікавленість у долі Вітчизни, почуття особистої причетності до всього, що діється на рідній землі» [4, с. 147].

Гідно веде себе і цивільне населення нашої держави, яке розгорнуло волонтерську діяльність у великих

масштабах. Наші люди організовують збір коштів, які направляють на різні потреби захисників України (від забезпечення необхідним одягом, взуттям, продуктами до покупок авто, іншої техніки і навіть зброї). Волонтерський рух виступає чинником розвитку соціальної активності особистості, він засвідчує усвідомлення громадянами своєї соціальної відповідальності. Залучення до волонтерства підлітків – зрозуміло, що в доступній для них його формі – варто вважати хорошим засобом формування їхньої самосвідомості, патріотичних почуттів і почуття власної гідності, утвердження високих моральних цінностей, властивих українському народу. Діти – за прикладом батьків – іноді теж віддають свої кошти, подаровані їм старшими на певні святкові події, або ж влаштовують благодійні концерти чи продажі своїх виробів, щоб зібрані кошти направити нашим воїнам.

А ще слід сказати про населення, яке проживає у відносно спокійній частині країни, стосовно його участі у допомозі внутрішньо переміщеним жителям, що мешкали раніше на територіях, де зараз точаться бої або які були зруйновані ворогом. Здатність відгукуватися на чуже нещастя, не залишати в біді, підтримати добрим словом і ділом тих, хто знаходиться в складних життєвих умовах – це властиво українцям.

Однією з нових форм національно-патріотичного виховання в умовах війни є започаткування в березні 2022 року Указом Президента України загальнонаціональної щоденної хвилини мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. У закладах освіти вшанування пам'яті загиблих у війні з російським агресором є невід'ємною складовою сучасного виховного процесу. Слід ознайомлювати учнів з яскравими прикладами масового героїзму українських воїнів в боротьбі проти російського агресора. Виховні заходи,

тематичні зустрічі можуть проводитися на прикладах мужності й відваги учасників Революції Гідності, Героїв Небесної Сотні, «кіборгів», учасників повномасштабної війни російської федерації проти України.

Серед різних способів впливу на формування почуття патріотизму підростаючого покоління, мабуть, найефективнішим слід визнати власний приклад вихователя, «...ми, педагоги, виховуємо людину перш за все тим, що в нашій душі, – своїми переконаннями і почуттями» [2, с. 13], – так вважав великий український педагог В. О. Сухомлинський, та продемонстрував це всім своїм життям. Так, у 1941 році він добровольцем пішов на фронт захищати свою Вітчизну від ворожої німецько-фашистської навали. У січні 1942 р. отримав важке поранення у битві під Ржевом. (Осколок снаряду не можна було видалити ні тоді, ні в післявоєнні часи, то ж він залишився в його серці назавжди.) Після довгого лікування, яке було не надто успішним, Сухомлинський знову просився на фронт. Проте лікарська комісія не визнала його навіть умовно здоровим для військової служби. Впродовж всього свого життя В. О. Сухомлинський своїм власним прикладом виховував учнів як справжніх патріотів своєї країни.

Нині власним прикладом виховують своїх учнів багато вчителів українських шкіл. Чимало волинських педагогів зараз служать у ЗСУ або захищають Україну в складі Територіальної оборони.

Зауважимо, що дієвим засобом патріотичного виховання є залучення учнів до краєзнавчої роботи, ознайомлення з історією та культурою України. Тут слід запропонувати висвітлювати сторінки сучасного життя, героїзм українського народу, свідками чого, по суті, є вони самі. Ознайомлення з творами українських, у тому числі, регіональних митців, також сприятиме формуванню

патріотичної національної свідомості учнівства, поваги до українського мистецтва і культури, звичаїв та традицій українського народу.

В. О. Сухомлинський, звертаючись до своїх вихованців, зазначав: «Батьківщина – твій дім, твоя колыска. У рідному домі не завжди все гаразд. Є в нас лихо і горе. Говорячи про них, пам'ятай: ти говориш про лихо і горе свого рідного дому» [4, с. 176]. Доречно навести відомі слова патріота України Патріарха Йосипа Сліпого: «Може, нам було б легко любити Україну, якби вона була багатою, самостійною і могутньою, але сьогодні треба й варто любити Україну, щоб вона такою стала». І в найскладніших ситуаціях – не втрачати сили духу, не опускаєти рук, адже, як зауважував наш великий філософ Григорій Сковорода, «склавши крила, не полетить навіть сам орел». Слід вселити віру в юне покоління, що український народ – патріот здатен вистояти у боротьбі з ненависним варваром – російським агресором, що ми всі разом захистимо свою Вітчизну.

Висновки. Патріотизм – одна з визначальних ціннісних якостей громадянина. Формування людини як патріота своєї країни нині постає домінуючим напрямком виховання підростаючого покоління. Одним із дієвих шляхів вирішення цього завдання є використання методу виховання на прикладах, зокрема, на власному прикладі. На це вказував визначний український педагог Василь Олександрович Сухомлинський. Ефективність даного методу значно зростає, якщо його зміст доповнити з врахуванням подвижницької праці всіх українських громадян в ім'я нашої Вітчизни саме в нинішній тривожний час, шанувати сучасних Героїв, які боронять нашу – Україну в теперішній праведній війні, навіть не шкодуючи свого життя. Національна ідентичність, свідомо громадянська позиція, відповідальність за долю своєї країни формуються в процесі національно-патріотичного

виховання через мову, історію, культуру, цінності та традиції.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 26–37.
2. Сухомлинська О. В. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення. *Шлях освіти*. 2010. № 2. С. 10–14.
3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. *Вибр. твори* : в 5-ти т. Т. 3. Київ : Рад. шк., 1977. С. 283–582.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибр. твори* : в 5-ти т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1976. С. 55–206.
5. Сухомлинський В. О. Я розповім вам казку... Філософія для дітей / уклад. О. В. Сухомлинська. Харків : Школа, 2016. 576 с.
6. Решетило О., Червінська Н. Патріотизм як основна ціннісна якість громадянина України. *Педагогічний пошук*. 2024. № 1. С. 74–78. URL: <https://drive.google.com/file/d/1neUbQzF6hqahHUabFdRoTA1Wsg8VTox5/view>
7. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12. 2023 р. № 1322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#n18>
8. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 46. Ст. 116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

Олена ЧЛЕК,

учитель початкових класів

(ОЗЗСО «Торчинський ліцей Торчинської селищної ради», смт Торчин)

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ НУШ

Сьогодні, враховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні, усе більшої актуальності набуває питання виховання в молодого покоління почуття патріотизму,

відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо. Адже саме патріотизм породжує впевненість у собі, волю в перемогу, віру в свою націю, свій народ, вселяє у звичайну людину силу, яка дає міць йти впевнено та безстрашно до мети в єдності зі своїм народом.

Патріотичне виховання дітей – пріоритетний напрямок сучасної освітньої політики. Перед загальноосвітньою школою ставиться завдання підготовки відповідального громадянина, здатного самостійно оцінювати те, що відбувається і будувати свою діяльність відповідно до інтересів оточуючих його людей, що усвідомлює відповідальність за сьогодення та майбутнє країни.

Патріотичне виховання завжди було одним із найважливіших напрямів у роботі педагога початкових класів молодший шкільний вік найбільш сенситивний період для виховання позитивних рис особистості, зокрема і патріотизму. Довірливість, схильність до наслідування та величезний авторитет, яким користується вчитель, створюють сприятливі передумови для успішного вирішення цієї проблеми. Психолог Л. Виготський, вважав, що саме в молодшому шкільному віці відбувається активний процес накопичення знань про позитивне і негативне в житті суспільства, про взаємини між людьми, про свободі вибору того чи іншого способу поведінки.

Сучасні вимоги до виховання патріотизму зростаючої особистості знайшли відображення у Законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки. Концепції НУШ та ін.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, важливо, щоб кожен заклад освіти став для дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Війна на території нашої Держави, ідеї гуманізації та демократизації освіти вивели на якісно новий рівень уявлення про патріотичне виховання як педагогічну категорію, яка нині переживає оновлення та в котре підтверджує незламність сили волі, національної свідомості кожного Українця-патріота! Тому сьогодні, в умовах війни, провідною метою в кожному закладі освіти має стати виховання особистості на засадах феномену патріотизму!

Практичні аспекти використання QR-кодів

Позаурочна робота, як ефективний чинник патріотичного виховання

Ефективним чинником патріотичного виховання молодших школярів є позаурочна робота, оскільки вона охоплює всю освітньо-виховну роботу вчителів, класних керівників, вихователів груп продовженого дня, організаторів виховної роботи в позаурочний час. Патріотичне виховання молодших школярів передбачає формування в них патріотичних почуттів, переконань та діяльності. Тому почуття патріотизму формуємо через ставлення учнів до: себе, людей, Батьківщини.

Система патріотичного виховання

Патріотичне виховання у закладах загальної середньої освіти здійснюється під час проведення навчальних занять, через систему виховних заходів, проведення екскурсій, науково-дослідницьких робіт. Нормативно-правовим забезпеченням у даному контексті є: Конституція України, Концепція Національно-патріотичного виховання, накази та розпорядження Президента України, Міністерства освіти і науки, обласного та районного управління освіти.

Патріотами не народжуються!

Патріотами не народжуються, патріотами стають, і завдання школи – виховати якнайбільше патріотів своєї держави, тобто гідне підрастаюче покоління. І це ми можемо зробити під час проведення уроків.

Народна творчість – засіб виховання патріотичних почуттів учнів

Чільне місце на уроках мовно-літературної освітньої галузі повинно займати використання малих фольклорних форм – загадок, лічилок, мирилок, приказок і прислів'їв, народних прикмет, уривків з казок, дитячих пісень, колискових, щедрівок, колядок, веснянок, закличок тощо. Реалізуючи їх виховний потенціал, варто пояснювати дітям, що багатство і розмаїття народної творчості свідчить про мудрість і талановитість українського народу, а знання і трепетне ставлення до них стане запорукою збереження цього багатства для майбутніх поколінь.

Патріотичне виховання на заняттях фізичною культурою

Одним з напрямків національно-патріотичного виховання є фізичне виховання метою якого є виховання в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя. Тому велике значення надається проведенню в школі «Олімпійського тижня» та Дня здоров'я.

Круглий стіл, як форма патріотичного виховання

«Круглі столи», як форма патріотичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл, високо оцінюється педагогами, оскільки їхні учасники мають змогу вільно висловлювати свої думки, взаємно збагачувати один одного знаннями, утверджувати власні патріотичні переконання, знаходити рішення в проблемних питаннях, поважати думку співбесідників, аргументовано доводити правильність власної позиції. Зазвичай круглі столи збирають учнів, особливо старших класів, які не обмежуються власною думкою у пошуках істини. Учасники демонструють знання теми й перспективи її розвитку.

Особливості патріотичного виховання на уроках української мови

Патріотичне виховання молодших школярів на уроках української мови здійснюється через реалізацію соціокультурної змістової лінії. Зокрема, під час вивчення розділу «Мова і мовлення» необхідно звертати увагу учнів на багатство і милозвучність української мови, захоплювати дітей її красою, пробуджувати любов до рідного слова, прагнення вивчати українську мову. Слід пояснювати значення

української мови для становлення незалежної самостійної держави України, роль української мови як державної. Формуючи культуру спілкування, доцільно збагачувати мовлення молодших школярів українськими формами звертання та формулами мовленнєвого етикету, пробуджувати інтерес до походження цих формул, показувати їх зв'язок із національними традиціями і звичаями українців.

Критерії сформованості патріотичної свідомості

Критеріями сформованості національно-патріотичної свідомості молодшого школяра вважаються: ступінь особистісного ставлення до української мови та використання її у різних сферах діяльності; ступінь активності в утвердженні цінностей української культури, ступінь прояву внутрішнього стану особистості у відношенні до природи, власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Метод проєктів

До сучасних методів належить метод проєктів із використанням ІКТ. Його впровадження базується на певних етапах і виборі актуальної теми патріотичного спрямування. Останнім часом все більшу популярність набуває проєкт «З Україною в серці», до розробки якого можуть долучатися учні всіх вікових груп.

Провідні завдання патріотичного виховання

До провідних завдань «Ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави» належать: формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати на користь держави, готовність її захищати;

забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу; формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою; прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та представників інших націй, які живуть в Україні; виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції та інші.

Системність – принцип національно-патріотичного виховання

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, сі громадянських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, держави.

Засоби патріотичного виховання на уроках української мови

Велику виховну роль у процесі патріотичного виховання на уроках мовно-літературної освітньої галузі відіграє український фольклор, зокрема дитячий, а також твори художньої літератури для дітей молодшого шкільного віку. Невід'ємними складниками уроків української мови та літературного читання мають бути виховні бесіди, пізнавальна інформація про Україну, її людей і події, пов'язані з ними, складання усних і письмових текстів на патріотичні теми,

підготовка і презентація посильних проектів патріотичного змісту (листів підтримки своїм ровесникам, що перебувають в зоні АТО, вітальних листівок захисникам Вітчизни) тощо.

Патріотичний фільм у патріотичному вихованні

Перегляд фільмів, присвячених патріотичній тематиці з наступним обговоренням за круглим столом або в іншій формі обміну думками свідчить, що школярі розрізняють справжні і штучні ідеали, розуміють, що загальнолюдські цінності незмінні. Отже, випробувані життям і визначені цінності українського народу, які по суті збігаються із загальнолюдськими, мають становити основу патріотичного виховання молодого покоління.

Активні методи патріотичного виховання

Пріоритетну роль у роботі з учнями доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів відносять: соціально-проектну діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціограму, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки.

Звідки черпати ідеї?

Звідки можна черпати ідеї, методи та інструменти патріотичного виховання: сайт EdEra; сайт Пластова банку. (є багато прикладів методичних матеріалів для підготовки якісних ігор, ватр, мандрівок чи побудови самоврядування.); При ватрі – сайт із піснями, розподіленими

за різними категоріями; Співаник українського лицаря. сайт пісень, що поділені на різні сегменти, до кожної пісні є коротка інформація про неї, яка допомагає краще розуміти історію та контекст.

Волонтерська діяльність

Велике значення має усвідомлення учнями того, що значні справи починаються з маленьких вчинків. Окремої уваги заслуговує волонтерська діяльність колективу школи, яка сприяє встановленню соціальних зв'язків, опануванню дітьми новими навичками, формуванню у них прагнення до відповідальної патріотичної поведінки, моральних та духовних якостей, світогляду справжнього громадянина України.

Краєзнавчі проекти

Важливу роль у цьому процесі відводимо краєзнавчим проектам. До їх створення та реалізації залучаємо дітей вже з початкових класів. Молодші школярі пізнають свій народ, державу через пізнання малої батьківщини. Разом із класними керівниками та батьками учні нашої школи працюють над проектами «Мій родовід», «Класний літопис», «Професії моїх батьків», «Історія моєї вулиці».

Природний матеріал у патріотичному вихованні

Творчість із використанням природних матеріалів – один із способів привчати дітей любити та шанувати цінний скарб – природу рідного краю, неповторну красу та скарби української землі. Різноманітні сухоцвіти, листочки, коріння, суцвіття, крупи приховують у собі невичерпні можливості для творчості. Саме тому робота з природним матеріалом так приваблює дітей.

Патріотичне розвивальне середовище у клас

Створене патріотичне розвивальне середовище: оформлені українські куточки національної та народної символіки; зібрані добірки віршів про Україну, Київ, Прилуки, рідну природу, Батьківщину; бібліотечку українського фольклору: народні прикмети, прислів'я, легенди, загадки, заклички, колисанки, народні ігри, тощо; підібрано фонотеку українських пісень; узагальнено дидактичні ігри на закріплення знань про рідний край та його природу.

Модель патріотичного виховання за В. Сухомлинським

У педагогічній системі В. Сухомлинського особистість виховується через тріаду: школа–сім'я–громадськість. «У сім'ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини-культурної. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави.

Народні традиції

Значну роль у вихованні дітей відіграють народні традиції – досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління (шанувати старших, піклуватися про дітей, відзначати пам'ятні дати тощо). З традиціями тісно пов'язані народні звичаї – усталені правила поведінки; те, що стало звичним, визнаним, необхідним; форма виявлення народної традиції (як вітатися, як ходити в гості та ін.).

В результаті аналізу інформаційних джерел з'ясовано, що правильно організована робота з патріотичного виховання молодших школярів ґрунтується на розуміння вікових можливостей та психологічних особливостей учнів цього віку. Зокрема, психологи звертають увагу на те, що у молодших школярів, виникають нові освітні потреби, які свідчать про можливість реалізації особливої діяльності з патріотичного виховання. До них відносять, в першу чергу, зародження у учнів моральних почуттів через насичений зміст навчальних занять, збільшення усвідомленості, ґрунтовність та міцність емоційних переживань.

Констатовано, що патріотичні почуття та їх розвиток залежать від прийомів та шляхів дослідження та виховання, від вимог, у яких ставить дитина. Цілеспрямоване виховання почуття учня набагато цінніше, різноманітніше і проявляються вони раніше, ніж у дітей, які не отримали належного виховання.

Почуття патріотизму розглядають через виховання почуття обов'язку, відповідальності перед країною, усвідомлення школярами своєї ролі та призначення у соціальному та економічному розвитку країни. Почуття патріотичного виховання розглядають як спеціально організована діяльність з формування та розвитку якостей особистості, що виявляються в любові до своєї Батьківщини, відданості їй.

Встановлено, що великі можливості виховання патріотичних почуттів полягають у позакласній діяльності. Позакласна діяльність є невід'ємною частиною навчального процесу. Вона організовується для того, щоб задовольнити потреби учнів у змістовному дозвіллі, їх участі у самоврядуванні та суспільно корисній діяльності. У її організації можна використовувати різні форми організації виховання учнів, це можливо: спортивні та інтелектуальні секції, гуртки, концерти, екскурсії, ігри, змагання та інше.

Отже, виховуючи школярів, потрібно враховувати, що пріоритетними рисами ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави для них має бути відповідальність і дієвість. Учні мають не тільки ідентифікувати себе з українським народом, але й прагнути жити в Україні, розбудовувати свою країну, служити Вітчизні на шляху її національного демократичного відродження; працювати на її благо, захищати її; поважати закони України і дотримуватися Конституції; володіти державною мовою; визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію, справедливість.

Список використаних джерел

1. Вишневецький О. Ще раз про народження громадянина. *Освіта*. 2013. № 8–9. С. 6–7.
2. Гнатюк В. Управління системою національного виховання учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2012. № 4. С. 10–13.
3. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави. *Початкова школа*. 2013. № 2. С. 9–14.
4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2004. 304 с.
5. Каюков В. І. Виховуємо патріотів України. Кіровоград, 2000.
6. Кириченко О. В. Козацька педагогіка. Харків, 2008.
7. Коркішко О. Г. Виховання патріотизму молодших школярів у позаурочній виховній роботі : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2010. 20 с.
8. Коркішко О. Г. Патріотичне виховання молодших школярів : метод. рек. вчителям шкіл, вихователям груп подовженого дня, організаторам виховної роботи. Слов'янськ, 2012. С. 8–10.
9. Кремень В. Г. Веління часу: плекати національну гордість у дітей. *Педагогічна газета*. 2012. № 7. С. 10–12.
10. Лебідь І. В. Національні цінності у виховному процесі загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 21 с.
11. Міщенко Н. Який же проросте патріотизм? *Початкова школа*. 2012. № 1. С. 17–19.
12. Пащенко Д. Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина. *Шлях освіти*. 2015. № 1. С. 9–14.
13. Чорна К. І. Виховання громадянина, патріота, гуманіста : наук.-метод. посіб. Київ : ТОВ «ХІК», 2004.

14. Чорна К. І. Зміст патріотичного виховання школярів в умовах державотворчого процесу в Україні. Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах : матеріал звітної наук.-практ. конф. Київ, 2011. С. 12–14.

15. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 673 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2024-%D0%BF#Text>

Наталія ЧОРНА,
директор

(КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради», м. Луцьк)

Галина ДАХНЮК,

заступник директора з навчально-виховної роботи
(КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради», м. Луцьк)

НАВЧАННЯ ПРАВИЛ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аналіз нормативних документів, що запропоновані Міністром освіти і науки України до та після повномасштабного вторгнення, показує, що значною мірою місія організації безпечного освітнього процесу в складних умовах надзвичайних ситуацій, зокрема й під час воєнного стану, покладена на педагогів. Саме їм необхідно навчити всіх учасників освітнього процесу, як діяти в окремих екстремальних ситуаціях.

Поняття надзвичайної ситуації визначено в Кодексі цивільного захисту України, прийнятому 2 жовтня 2012 року, який зазнав редакції у 2017 та 2021 роках. У Кодексі зазначено, що надзвичайна ситуація – це обстановка, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена небезпечними подіями, що призвели (можуть призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення [2].

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року є надзвичайною ситуацією воєнного характеру, яка спричинила виникнення екстремальних ситуацій на всій території нашої держави. Прикладом надзвичайних ситуацій є й сама організація освітнього процесу на територіях, де час від часу лунає сигнал повітряної тривоги. Учитель за таких обставин зобов'язаний не лише супроводжувати учнів до сховища, а й подбати про їхній емоційний стан. Тут вкрай важливими будуть навички, спрямовані на заспокоєння учнів. Такі навички базуються на знаннях про правила та алгоритми дій педагога [3].

Так, щоб створити почуття безпеки, учителю важливо зберігати витримку та самовладання. Якщо дитина бачить, що доросла людина поряд спокійна, це допомагає і їй заспокоїтися та правильно зорієнтуватися в ситуації. Коли лунає сигнал тривоги, пояснити дітям, що в цей момент нас захищають воїни, а наше завдання – перебувати у безпечному місці. Важливо дозволяти дітям виявляти ті емоції, які виникають, не соромити їх за це. Учитель має вміти пояснити учням, що прояв емоцій – це нормальна реакція людини на ті чи інші події, що боятися небезпеки – це прояв самозахисту, що навіть під час прояву власних емоцій варто враховувати почуття й потреби інших людей.

Можна використовувати такі стратегії психологічної допомоги як: дихальні вправи, фізичну підтримку, переконання.

З дітьми початкових класів можна пограти в ігри у сховищі. Для проведення таких ігор доцільно долучати старшокласників.

Чому це важливо? Тому що таким чином ми, дорослі:

– надаємо дітям почуття безпеки, правдивого контакту з нами;

- підтримуємо, даємо почуття захищеності – ви разом;
- повертаємо дітей у реальність;
- закріплюємо нові способи поведінки у складній ситуації, розширюємо можливості діяти самостійно;
- приносимо в життя дітей позитивні емоції;
- фіксуємо у свідомості дітей, що неприємна ситуація закінчилася [5].

У нашому закладі освіти передбачене тренування щодо евакуації учасників освітнього процесу та проведення Дня цивільного захисту. Тренування сприяють усвідомленню того, що колективна безпека залежить від кожного, тому так важливо дотримуватися визначених правил. Окрім того, участь у таких формах роботи дозволяє дати відповіді на запитання: «Чому це відбувається? Чому важливо готуватися? Як важливо себе поводити? Чому варто не боятися, а робити те, чого вже навчився під час тренувань». Коли мова йде про учнів, то під час цього процесу вони мають можливість подумати про свої реакції та поведінку, спрогнозувати власні дії.

Проблема забруднення територій вибухонебезпечними предметами, з якою Україна стикнулася в 2014 році, вийшла на новий рівень загрози з початком повномасштабної війни в 2022 році. Згідно зі статистикою Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС) станом на серпень 2022 року, понад третина територій України зараз потенційно забруднені боєприпасами та вибухонебезпечними предметами (ВНП). Розмінування та знешкодження таких предметів триватиме багато років. Тепер вулиці, узбіччя, ліси, поля, річки, озера в тих місцях, де велися активні бойові дії, є потенційно небезпечними та щодня загрожують мешканцям міст і селищ України. Тому вчителі можуть бути для учнів джерелом зрозумілої та доступної інформації про те, як вберегти своє життя та життя своїх рідних та друзів від загроз вибухонебезпечних

предметів. З цією метою у школі проводяться заняття з даної тематики як з дітьми, так і з дорослими, під час яких учасникам освітнього процесу надається інформація про: основні типи ВНП та особливості, що допоможуть їх розпізнати; локації, в яких можна наштотуватися на небезпеку, та як їх уникнути; знаки, що позначають заміновані території; правила поведінки (бути уважним, не підходити, не чіпати, телефонувати 101, 112).

Серед заходів для забезпечення безпекових умов під час війни – психологічні тренінги для педагогів. Вони необхідні для забезпечення особистої стійкості вчителів та вміння надати необхідну підтримку учням під час надзвичайних ситуацій воєнного характеру. Тривожність і стрес педагогів впливає на їх емоційний стан, спричиняє професійне вигорання, знижує якість навчання учнів.

Вважаємо, що до усіх безпекових заходів потрібно долучати батьків. Адже дії ЗЗСО для випадків повітряної тривоги, евакуації до укриття в школі чи за її межами – це та інформація, яку обов'язково необхідно прокомунікувати із батьками. По-перше, батьки мають знати, що відбувається з їхніми дітьми у школі у разі сигналу «повітряна тривога», як і куди здійснюється евакуація. По-друге, володіння інформацією про протоколи безпеки дозволить батькам додатково проговорити їх із дітьми, переконати їх дотримуватися і не хвилюватися. Важливо спільно з батьками також домовитися про додатковий вміст шкільного наплічника – наприклад, вода, перекус, необхідні ліки з інструкцією щодо того, як і коли їх потрібно приймати, запискою з прізвищем дитини, батьків, контактними телефонами, адресою.

Отже, у сучасних умовах усі учасники освітнього процесу мають бути озброєні знаннями про правила поведінки під час тривоги, у сховищах, у незнайомих

місцевості та в умовах різних надзвичайних ситуацій воєнного характеру.

Список використаних джерел

1. Дії учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій. URL: <https://eo.gov.ua/dii-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu-v-razi-nadzvychnykh-sytuatsiy/2022/01/18/>
2. Кодекс цивільного захисту населення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
3. Коломієць А. М., Громов Є. В., Жовнич О. В., Коломієць Д. І., Івашкевич Є. М. Актуалізація навичок педагога, що необхідні для організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/147-154.pdf>
4. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність : наук.-метод. зб. / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ–Чернівці : Букрек, 2022. 140 с.
5. Сміливі навчати : практичний порадник для пед. працівників закладів загальної середньої освіти / уклад. А. В. Аносова, Л. А. Петушкова. Київ : Навчай для України, 2023. 56 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БОНДАРЧУК Ірина Миколаївна – заступник директора з виховної роботи комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 25».

ВАЩУК Лариса Борисівна – учитель початкових класів комунального закладу загальної середньої освіти «Луцька гімназія № 7 Луцької міської ради».

ВІТЮК Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної та навчальної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

ГЕРАСИМЮК Ірина Володимирівна – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки спеціальності «014 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)».

ДАХНЮК Галина Іванівна – заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу загальної середньої освіти «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради».

ІЩИК Алла Миколаївна – заступник директора з виховної роботи, керівник гуртка «Джура» Маневицького ліцею № 1 імені Героя України Андрія Снітка Маневицької селищної ради).

КАБАК Надія Олександрівна – педагог-організатор, учитель української мови та літератури комунального закладу загальної середньої освіти «Жидичинський ліцей № 31 Луцької міської ради».

КАЗМІРЧУК Наталія Миколаївна – методист відділу практичної психології та соціальної роботи Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

КАМІНСЬКА Валентина Василівна – методист відділу освітніх інновацій Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

КЛІМАШЕВСЬКА Олена Олександрівна – педагог-організатор, вихователь ГПД комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 28 з посиленою фізичною підготовкою Луцької міської ради»

КОВТОНЮК Ірина Юріївна – учитель початкових класів комунального закладу загальної середньої освіти «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради».

КОНДРАТЮК Людмила Мирославівна – заступник директора, учитель української мови та літератури комунального закладу загальної середньої освіти «Жидичинський ліцей № 31 Луцької міської ради».

КОРНЕЙКО Микола Миколайович – методист відділу освітньої та інноваційної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

ЛІНІК Наталія Іванівна – учитель початкових класів закладу загальної середньої освіти «Любешівськоволянська гімназія» Любешівської селищної ради.

ЛУК'ЯНЧУК Галина Ярославівна – старший викладач кафедри менеджменту освіти Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

МАГЕРОВСЬКА Ірина Федорівна – учитель початкових класів комунального закладу загальної середньої освіти «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради».

МАЗУРИК Тамара Володимирівна – завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

МИЦЬ Мар'яна Ярославівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

ОЛЕШКО Петро Степанович – кандидат історичних наук, професор, директор Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

ПИЛИПЧУК Богдана Ростиславівна – вихователь групи подовженого дня, вчитель-асистент комунального закладу загальної середньої освіти «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради».

ПОЛІЩУК Наталія Анатоліївна – завідувач відділу освітньої та інноваційної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

ПОСЕЛЬСЬКА Олена Леонідівна – вихователь-методист, керівник етнографічного музею «Берегиня» Нововолинського наукового ліцею Волинської обласної ради.

ПРОВАЛЬНА Неоніла Олегівна – методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, старший викладач кафедри педагогіки та психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

РАДЕЦЬКА Ірина В'ячеславівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту освіти Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

РАМСЬКА Оксана Петрівна – учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Луцька гімназія № 7 Луцької міської ради».

РЕШЕТИЛО Ольга Сергіївна – методист відділу зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингових досліджень Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

РОМАНЮК Наталія Євгенівна – учитель початкових класів Шклинського ліцею Городищенської сільської ради.

РОМАНЮК Наталія Сергіївна – методист відділу освітньої та інноваційної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

РУБЛЬОВА Наталія Олександрівна – доктор філософії у галузі педагогіки, заступник директора з науково-педагогічної та освітньо-проектної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

САХАРЧУК Оксана Ярославівна – директор опорного закладу загальної середньої освіти «Локачинський ліцей».

СЕМЕНЮК Оксана Володимирівна – учитель української мови Скірченської гімназії Торчинської селищної ради.

СИЛЮК Анатолій Михайлович – методист відділу освітньої та інноваційної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

ТКАЧУК Людмила Святославівна – заступник директора з виховної роботи комунального закладу загальної середньої освіти «Рожищенський ліцей № 4».

ЧЕРВІНСЬКА Наталія Леонтіївна – методист відділу освітньої та інноваційної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

ЧЛЕК Олена Віталіївна – учитель початкових класів опорного закладу загальної середньої освіти «Торчинський ліцей Торчинської селищної ради».

ЧОРНА Наталія Валентинівна – директор комунального закладу загальної середньої освіти «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради».

ДОДАТКИ

Додаток А

Сторінка для батьків

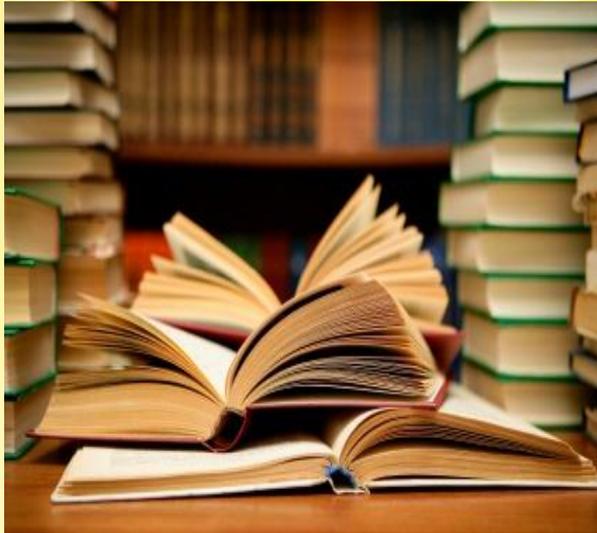

**...ХАЙ ВОГНИЩЕ НАШЕ
ГОРИТЬ, НЕ ЗГАСАЄ,
ДОМАШНІМ ТЕПЛОМ
ВСІ СЕРЦЯ ЗІГРІВАЄ.
УСЯ МУДРІСТЬ КНИГ
ОБ'ЄДНАЄ РОДИНУ
У ПРАГНЕННІ ЗНАНЬ ТА
ЧИТАННЯ ДОНИНІ!...**

Освіта дитини починається з навчання читати і писати. І відбувається це здебільшого в родинному колі. У сім'ї прищеплюються і любов до книг, і отримання задоволення від процесу читання, і звичка бути постійно з книгою й неможливість існування без неї.

Дитина вчиться спочатку слухати книгу, потім перегортати сторінки, запам'ятовувати слова, які бачить або чує. Читання дає їй і багато чого іншого: можливість посміятися та поплакати разом, навчитися не розгублюватися в життєвих різноманітних ситуаціях – а це саме те, що кожна дитина повинна вміти.

Ось чому ми, бібліотекарі, звертаємося до Вас, батьків: тільки спільними зусиллями ми зможемо відродити гарну традицію сімейного читання, тільки Ви станете запорукою успішності ваших дітей, якщо надасте їм можливість долучитися до світових книжкових скарбів, що зберігає бібліотека.

Шість кроків назустріч книзі!

1. Читайте дитині вголос. Якщо навіть дитина вміє вже читати самостійно, це буде лише на користь.
2. Приділяйте увагу ілюстраціям з книжок: роздивляйтесь їх разом з дитиною.
3. Читайте разом з дитиною вголос по черзі, за ролями. Читайте уривки то веселим, то сумним, то сердитим тоном.
4. Нехай дитина читає перед сном, адже те, що буває в кінці дня, запам'ятовується краще.
5. Читаючи дитині книжку, ставте питання: як би вчинив ти? Який герой тобі подобається? Чому? Розмірковуючи над цими питаннями, дитина краще запам'ятовує прочитане.
6. Обов'язково відвідайте разом з дитиною шкільну бібліотеку. Нехай дитина сама обере собі книжки.

Ціхоцька О.С.

Розкажіть дитині казку

- З давніх давен в наше життя увійшли казки. Важко увітати собі дитину, яка б не любила казки, не захоплювалася пригодами казкових персонажів, не уявляла себе казковим героєм.
- Психологи стверджують: формування характеру людини багато в чому залежить від того, які казки їй розповідали та читали в дитинстві. Саме тому, шановні батьки, не пропустіть той благодатний час, коли дитині можна привити поняття про добро та зло, про правду та кривду за допомогою казки.
- Вже в дворічному віці дитина може утримувати в пам'яті дії героїв казок. Це той вік, коли дітям до вподоби казки про тварин, бо саме вони емоційно близькі дитині за світосприйняттям. Діти не люблять відвертих повчань та настанов, а казка вчить та виховує ненав'язливо. Малюки із задоволенням імітують рухи та звуки казкових тварин, їх дії з різними предметами, що допомагають малечі винаходити нові засоби взаємодії з навколишнім світом. Зверніть увагу на те, що дитині до 3 років казки краще розповідати, а не читати. А вам, батькам, саме час звернутись до народних казок: перечитати їх, пригадати та розповісти дитині.
- Дітям 2-3 років розкажіть казки "Колобок", "Курочка Ряба", "Ріпка" та інше.
- Починаючи з трьохрічного віку дитина вже може сприймати і чарівні казки, символізм яких розвиває увагу та фантазію малюка. В цьому віці важливо починати привчати дитину до книжки. Обов'язково оберіть для читання яскраво видані казки, що мають багато ілюстрацій. Читайте повільно, роздивляючись малюнки разом з дитиною.
- П'ятирічній дитині вже можна читати казки, що мають більш складний сюжет, казки, що пробуджують допитливість, розвивають інтелект, а головне - допомагають навчитись розуміти свої бажання та емоції. В цьому віці діти шукають в казках вирішення своїх дитячих проблем, вчаться розуміти, що таке добре, а що - погано.
- Тож, шановні батьки, бабусі та дідусі, якщо ви прагнете, аби ваша дитина росла розумною та доброю, обов'язково читайте їй казки.

Ціхоцька О.С.

Практичні поради з читання для батьків молодших школярів

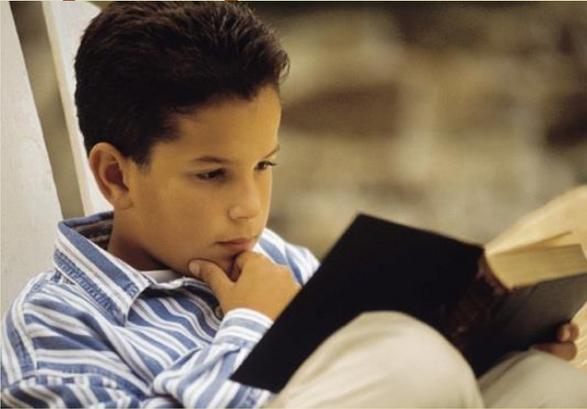
1. Читання, що дзижчить, було основним елементом при навчанні у школі В. Сухомлинського. Це таке читання, коли дитина читає вголос, напівголосно, зі своєю швидкістю протягом п'яти хвилин.
2. Добрі наслідки дає читання перед сном. Останні події дня фіксуються емоційною пам'яттю, й вісім годин сну людина знаходиться під їх впливом. Ще 200 років тому казали: "Студент, науками живучий, учи Псалтир на сон прийдешній".
3. Якщо дитина не любить читати, то їй необхідний такий режим читання, що щадить: дитина прочитає 1-2 рядка й одержує короткочасний відпочинок. Таку можливість дають книжки з великими картинками й одним-двома реченнями внизу.
4. Розвиток техніки читання гальмується через слабку оперативну пам'ять. Дочитавши до четвертого слова, учень уже не пам'ятає перше. Професор І. Федоренко рекомендує такі вправи: багаторазове читання, читання будь-якого тексту в темпі скоромовки, виразне читання з переходом на незнайому частину.

Ціхоцька О.С.

Тренувальні вправи для ЧИТАННЯ

Важлива не тривалість, а частота тренувальних вправ. Пам'ять людини налаштована так, що запам'ятовується не те, що постійне, а те, що миготить: тобто те є, то немає. Тому всі тренувальні вправи треба проводити короткими порціями, але зі значною частотою. Не можна казати: "Поки не прочитаєш, із-за столу не виходь". Для першокласника достатньо домашнього тренування трьома порціями по п'ять хвилин.

1. Вправа "Буксир". Дорослий читає зі швидкістю, доступною дітям, а діти намагаються читати про себе, стежити та встигати за дорослим. Перевірку проводити шляхом раптової зупинки.
2. Вправа "Хто швидше?". На столі лежать картки зі статтею. Треба знайти конкретну пропозицію в одній із карток, ковзаючи по тексту.
3. Вправа "Губи" використовується з метою чіткого розмежування дітьми читання про себе та читання вголос, а також активного зовнішнього промовляння при читанні. За командою "Читати про себе" діти прикладають палець лівої руки до щільно стиснутих губ.

Таким чином, батьки можуть вибрати одну з форм або чергувати дані форми та методи роботи, щоби постійно підтримувати читацький інтерес молодшого школяра.

Ціхоцька О.С.

Читаємо казки для дітей від 5 до 7 років:

- Українські народні казки: "Царівна-жаба", "Яйце-райце", "Кирило Кожум'яка", "Мудра дівчинка".
- Леся Українка "Біда навчить".
- Брати Грїмм "Хлопчик-мізинчик".
- Андерсен Г.Х. "Дикі лебеді", "Стійкий олов'яний солдатик", "Кресало".
- Кіплінг Р. "Слоненя", "Про німу, що гуляла сама по собі".
- Гауф В. "Маленький мук".

Ціхоцька О.С.

Науково-методичне видання

**Сучасні підходи до організації виховної роботи
в закладах освіти**

*Збірник статей
науково-практичної конференції*

Укладач: Н. А. Поліщук

Технічний редактор: Л. І. Гаврилюк

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
(43006, вул. Винниченка, 31)
Тираж 100 примірників

**ВОЛИНСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

